

Voruta

Nr. 11 (829) 2016 m. lapkričio 26 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

5–6 Gintautas ŠEIKIS, Molėtų r., Alanta

Alanta tarp Astikų ir Radvilų. Vengrų pėdsakai Alantos krašte XVI a. pabaigoje

8–9

Tėviškės aušra

12

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius, Dalius ŽYGELIS, Vilnius

Gyvenimą pašventęs Tėvynei

15

Albinas VAIČIŪNAS, Vilnius

Prisiminimai iš Vorkutos lagerių

Išrinktas 2016–2020 metų Lietuvos Respublikos Seimas

Lapkričio 14 d. į pirmąją posėdį rinkosi 2016–2020 metų kadencijos Seimas

Į pirmąją posėdį susirinkę Lietuvos Respublikos Seimo nariai, 2016 m. lapkričio 14 d.

Parlamento darbas prasidėjo iškilminga dalimi istorinėje Kovo 11-osios akto salėje. Kaip nustatyta Seimo statute, pirmąją po rinkimų Seimo posėdį pradeda vyriausias pagal amžių išrinktas Seimo narys. Ši garbė atiteko Seimo nariui Juozui Imbrasui.

Pasveikinti išrinkto Seimo atvyko Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė ir Vilniaus arkivyskupas metropolitas Gintaras Grušas.

Pirmajame Seimo posėdyje Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas Zenonas Vaigauskas paskelbė Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimą dėl galutinių Seimo rinkimų rezultatų ir perskaitė išrinktųjų Seimo narių sąrašą. Po to prasidėjo Seimo narių prisaikdinimo ceremonija.

Seimo nario priesaiką priėmė Konstitucinio Teismo pirmininkas Dainius Žalimas.

Baigęs skaityti priesaiką, Seimo narys turėjo pasirašyti vardinį priesaikos lapą.

Seimo narių įgaliojimų laikas pradeda skaičiuoti nuo tos dienos, kurią naujai išrinktas Seimas susirenka į pirmąją posėdį. Nuo šio posėdžio pradžios baigėsi anksčiau išrinktų Seimo narių įgaliojimų laikas.

Išrinktas Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seimo posėdyje prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai.

Į pirmąją posėdį pakviesti: Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius ir kiti Vyriausybės nariai, Konstitucinio Teismo pirmininkas Dainius Žalimas, Prezidentai Valdas Adamkus ir Rolandas Paksas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas Vytautas Landsbergis, Nepriklausomybės Akto signatarai, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatai, Lietuvos Respublikoje akredituoti užsienio valstybių ambasadoriai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas, 2012–2016 m. kadencijos Seimo nariai, Europos Parlamento nariai, Lietuvos katalikų bažnyčios hierarchai, Lietuvos kariuomenės vadas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjai, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas, religinių konfesijų atstovai, Vyriausiosios rinkimų komisijos nariai, Seimui atskaitingų institucijų ir savivaldybių vadovai, Pasaulio lietuvių

Nukelta į 16 p.

„Vorutos“ interviu

Kęstutis Petkūnas: laikraščių reporteris, ekologas ir sąjūdininkas

Kęstutis Petkūnas daugiau kaip keturis dešimtmečius yra aktyvus Lietuvos periodinės spaudos žurnalistas, reporteris, rašantis apie viską, dažniausiai apie gamtą. „Trakų žemei“ rašo nuo pat jos įsteigimo, aktyviai bendradarbiavo su laikraščiais „Lietuvos rytas“ ir „Voruta“. Jo reportažai „Lietuvos rytu“ buvo skaitomi ir plačiai žinomi. Daug metų praleido dirbdamas Lentvario kilimų fabrike, buvo aktyvus Sąjūdžio ir Baltijos kelio dalyvis bei Trakų rajono tarybos pirmojo šaukimo deputatas. Žemiau spausdiname „Vorutos“ pokalbį su Kęstučiu PETKŪNU apie žurnalistiką.

Nuo ko prasidėjo Jūsų žurnalistika? Kur gimėte ir mokėtės, kokia buvo Jūsų žurnalistinio kelio pradžia?

Gimiau 1945 m. Švenčionių rajone, Aidukų kaime. Mokiausi Šventos septynmetėje mokykloje. Man padėjo dvejais metais vyresnis brolis Feliksas. Jis mane išmokė skaityti vaikams skirtas knygytes dar prieš pradėdamas lankyti mokyklą. Knygytes atsi-nešdavau iš tuo metu kaime pradėjusio veikti klubo-skaityklos. Nors knygytes skaičiau, bet rašyti dar nemokėjau. Pamenu, kai klubo vedėjas juokaudamas liepdavo parašyti savo pavardę už paimtą knygą parašyti pavardę būdavo labai sunku.

Į mokyklą tekdavo žingsniuoti trejetą

Kęstutis Petkūnas

kilometrų, pusiaukelėje dunksojo miškas, pirmokėliui per mišką eiti buvo baugu, bet su broliu buvo drąsiau. Žiemą, kai užšaldavo ežeras, į mokyklą eidavome per ežerą, tad kelias buvo trumpesnis. Žingsniuodamas į mokyklą grožėdavau mūsų krašto gamta, kasdien vaizdas keisdavosi, tai lavino vaizduotę ir mokė pajauti gamtos grožį, skatino ją mylėti.

Pirmiausia pradėjo žinutes iš Švenčionių rajono laikraštį rašinėti mano brolis Feliksas, sekdamas juo ir aš bandžiau rašyti, bet mano rašinių niekas nespausdino. Rašiau eilėraš-tukus į vaikams skirtą žurnalą „Žvaigždutė“,

Nukelta į 4 p.

Mažoji Lietuva

Vydūno sugrįžimas ir Mažosios Lietuvos panteono tapsmas

Prieš 25-erius metus, 1991 m. spalio 19 d., Bitėnų kapinėse (Pagėgių savivaldybė) buvo iškilmingai perlaidoti iš Detmoldo (Vokietija) atvežti Vydūno palaikai. Ši sukaktis spalio 15 d. gražiais renginiais paminėta Vilkyškiuose ir Bitėnuose (Pagėgių savivaldybė). Vilkyškių evangelikų liuteronų bažnyčioje įvyko suakcentuota šventa konferencija, kurioje pasisakė LMA tikrasis narys prof. Domas Kaumas, Pagėgių savivaldybės vicemeras Sigitas Stonys, pranešimus skaitė Vydūno draugijos garbės pirmininkas doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius, žurnalistas Saulius Sodonis, architektas doc. dr. Martynas Purvinas,

Nukelta į 3 p.

Mažoji Lietuva

Mažosios Lietuvos istorija kreivame žinyno veidrodyje

Doc. dr. Martynas PURVINAS, Kaunas*Pradžia Nr. 10 (828)*

Skyrelyje „Mažosios Lietuvos likimas po Antrojo pasaulinio karo“ pateikta daug įvairių faktų, bet ir ten išgudrinta išvengtį svarbiausių klausimų: kaip praityje klestėjęs kraštas tapo dykyne; kaip karo veiksmų nepaliesuose plotuose buvo sunaikinta tūkstančiai sodybų, dešimtys tūkstančių tvirtų trobesių; kaip buvo niokotos ir griautos krašto bažnyčios ir daugelis kitų žymesnių statinių; kaip buvo niokojamos kapinės, iš jų pagrobiant daugumą antkapinių paminklų ir kitko; kaip buvo masiškai iškasinėti palaidojimai, tyčiojantis iš „fašistų“ palaikų, tarp žmonių kaulų ieškant ko vertingesnio ir t. t.

Nors net sąžiningesni Rusijos šviesuoliai rašė, kad okupuotas (praityje toks turtingas) kraštas liko siaubinga dykyne Europos centre, daugelio nusikaltimų žmoniškumui, etninio valymo ir t. t. liudininku, tačiau *MLŽ* rengėjai uoliai vengė „aštresnių kampų“. Turbūt tokio iškastuoto leidinio (kuriame nereikšiamos pretenzijos sovietinės imperijos įpėdinei Rusijai dėl lietuvininkų krašto sunaikinimo) pasirodymą tektų laikyti didele dabartinio Rusijos režimo struktūrų pergale. Anglų ir lietuvių kalbomis pasauliui taip ir nebuvo principingai pareikšta, kad Mažoji Lietuva nuo 1944 m. buvo ypatingas kraštas, patyręs kitur neregėtą suniokojimą ir etnocidą (vietinių gyventojų kultūros pėdsakų planingą likvidavimą). Vargu ar tai bus padaryta dar planuojamuose leidimuose vokiečių ir rusų kalbomis.

Trumpai paminint po 1944 m. kraštą apgyvenčius naujakurius, vengtą paminėti esminius dalykus: naujųjų atvykėlių (tarp jų ir iš įvairių Lietuvos regionų) požiūrį į „fašistinį“ kraštą ir ten likusius senuosius gyventojus, aptiktųjų vertybių tyčinį niokojimą, masinį plėšikavimą, organizuotus grobimo žygius į okupuotą kraštą, daugumos atvykėlių ir sovietinių pareigūnų nuostatus, ujtant ir persekiojant vietos žmones, didžiulius etnokultūrinius, konfesinius ir kitokius skirtingumus, visa kita, kas galop privertė daugelį Mažosios Lietuvos gyventojų palikti nusiaubtą ir nebemiela gimtinę. Neužsiminta,

kad okupuotas kraštas kelis dešimtmečius buvo virtęs pelninga „kasykla“ – iš ten vežta viskas (nuo griaunamų dar gerų trobesių tvirtų plytų iki akmeninių antkapių iš kapinių, kuriuos Didžiojoje Lietuvoje panaudodavo apsukrūs veikėjai).

MLŽ rengėjai nenorėjo priminti, kad pokariu ištuštėjusiuose Mažosios Lietuvos plotuose buvo apgyvendinami vadinamieji *stribai* ir kiti, vengę pasilikti savo gimtosiose vietose (vien Rusnėje tada buvo įkurdinta apie penkiasdešimt stribų šeimų). Taip okupuotame krašte buvo sukurta „raudonoji zona“, kurios daugelis gyventojų uoliai rėmė KGB ir pačią sovietinę santvarką, aršiai naikindami „fašistų paveldą“ ir persekiodami senbuvius ar kitaminčius. Nedoriems darbams būdavo pasitelkiami ir kai kurie asmeninės naudos siekę senbuviai, talkinę griauinant bažnyčias ir niokojant kraštą.

Liko nepamintėtos užsitiesusios sovietinės propagandos kampanijos, siekiai ištrinti atmintį apie buvusį savitą kraštą, paskutiniųjų lietuvininkų persekiojimai dėl jų kilmės ir kitokių pažiūrų. Taip nuglaistant kai kam nepageidautinus aštresnius istorijos kampus, siekta formuoti gana idilišką Mažosios Lietuvos pokarinį vaizdą – esą ten nebuvo nei žmogėdrystės, nei masinių mirčių iš bado ir nuo ligų, priverstinio darbo lagerių ir visų kitų baisybių. Esą tai buvęs „normaliai“ okupuotas kraštas su visai pakenčiama santvarka, o ne liudininkų prisimenama „juodoji skylė“ pačiame Europos centre.

Iš *MLE* paskelbtų krašto gyvenviečių aprašymų (kuriuos rengiau aš ir kiti asmenys), juos perkelianč ir *MLŽ* puslapius, taip pat uoliai šalinti Rusijai nepalankūs momentai. Tuose straipsniuose aš skelbiau žinias apie daugelio gyvenviečių sunaikinimą po 1944 m., apie išlikusių vietovių suniokojimą. Visa tai *MLŽ* rengėjai rūpestingai pašalino. Tokio iškastuoto ir okupantams pritaikyto leidinio skaitytojai gali pamanyti, kad kokie Argininkai, Aukštagiriai, Aulavėnai ir visos kitos Mažosios Lietuvos gyvenvietės toliau tebegyvuoja ir klesti, kad ten laimingai tebegyvena lietuvininkai, kad bažnyčiose tebe laikomos lietuviškos pamaldos, o vaikeliai mokyklose

tebesimoko lietuvių kalbos iš krašte tebespausdinamų lietuviškų vadovėlių.

Stebėtina, kad *MLŽ* rengėjai nepajėgė (ar nepanoro) nustatyti šio veikalo adresato. Iš gana chaotiško leidinio, kur, nesuformuluojant svarbiausių teiginių, pateikta daugybė mažai kam svarbių smulkmenų, sunku suprasti, ar šią knygą norėta skirti vien po visą pasaulį išsibarsčiusiems lietuvininkų palikuonims, ar ir kitiems žmonėms. Jei kas būtų norėjęs Mažosios Lietuvos likimu sudominti niekad apie šį kraštą negirdėjusius tolimų kraštų gyventojus, tai būtų pasistengęs visa tai pateikti įtaigia ir užsieniečiams suprantama forma, pabrėždamas svarbiausius lietuvininkų krašto istorijos momentus.

Taip ilgai puoselėti daugelio šviesuolių (pirmiausiai prof. Viliaus Pėteraičio) pasišventėliški užmojai pasauliui papasakoti apie tikrąją Mažosios Lietuvos likimą ir jos katastrofišką suniokojimą galingų jėgų buvo „nukenksminti“. Iš viso to tesužinojome, kad NATO ir ES priklausančioje valstybėje sėkmingai veikia viso pasaulio taikiam gyvenimui tebegrasančios agresorės įtakingos pajėgos ir gausūs įtakos agentai.

MLŽ rengėjai neišdriso ar nepanoro pa-vaizduoti tikrojo Mažąją Lietuvą 1944 m. ištikusios tragedijos masto. Veikalo puslapiuose tas kraštas dažniau vaizduotas kaip vienas iš daugybės tūkstančių pasaulio kraštų – juk visur gyvenę kažkokie žmonės, visur kažkas vykdavę. Net ir užsimeriant apie Mažosios Lietuvos sovietinę okupaciją, daugeliui užsienio skaitytojų gali atrodyti, kad čia tekalbama apie kokį eilinį Elzasą – tokie plotai šimtmečius eidavo iš rankų į rankas, nevirsdami išdeginta dykyne, svetimšalių barbarų apgyvendintu kraštu. Paslaugiai nutylimi Mažajoje Lietuvoje pasiekti okupantų „rekordai“, naikinant vietos žmones ir jų gyvenimo pėdsakus. Būsimoms kartoms sulaukus rimto sovietinio režimo nusikaltimų nagrinėjimo gal kada įvyksiančiame kokiame reikšmingame tarptautiniame tribunole, deja, *MLŽ* negalės būti koks reikšmingas ir išpūdingas argumentas, drąsiai, atvirai ir objektyviai vaizduojantis tokias baisybes. Belieka apgailestauti, kad ilgai puoselėta tokio veikalo sumanytojų svajonė – visam pasauliui papasakoti tiesą apie Mažosios Lietuvos tragišką likimą – taip ir neišsipildė, Sovietų

Sąjungos ir Rusijos kolaborantams paslaugiai nukenksminant tokius užmojus.

*Pabaiga***Literatūra**

1. Purvinas M., „Mažosios Lietuvos etnocidas kaip kultūrinis ir kultūrologinis fenomenas“, in: *Voruta*, 1996 m. vasario 1 d., Nr. 5, p. 6.
2. Purvinas M., „Prie ruso visais laikais neblogai būdavo...“, in: *Garsas*, 1996 m. gegužės 31 d., p. 8.
3. Purvinas M., Purvinienė M., „Tikroji ir pageidaujama istorija“, in: *Tėviškės žiburiai*, 1996 m. birželio 4 d., Kanada, p. 6.
4. Purvinas M., „Mažoji Lietuva ir istorijos mokslas“, in: *Voruta*, 1996 m. gruodžio 1–6 d., Nr. 45, p. 6.
5. Purvinas M., „Nesantaikos šaknys ir vaisiai (Mažoji Lietuva)“, in: *Literatūra ir menas*, 1996 m. lapkričio 16 d., p. 3.
6. Purvinas M., „Naikinami Mažosios Lietuvos pėdsakai“, in: *Tėviškės žiburiai*, 1997 m. birželio 17 d., Nr. 25, Kanada, p. 5.
7. Purvinas M., „Archyvų naikinimas – istorijos cenzūra“, in: *Lietuvos aidas*, 1997 m. gegužės 29 d., p. 5.
8. Purvinas M., Purvinienė M., „Griuvėsiuose... (Mažoji Lietuva)“, in: *Dienovidis*, 1997 m. gegužės 11 d., Nr. 15, p. 12–13.
9. Purvinas M., „Kas valdys Lietuvos pajūrį?“, in: *Tėviškės žiburiai*, 1997 m. lapkričio 11 d., Kanada, p. 2.
10. Purvinas M., Purvinienė M., „Istorijos klastojimo reiškinių“, in: *Tėviškės žiburiai*, 1998 m. spalio 13 d., Kanada.
11. Purvinas M., Purvinienė M., „Kodėl klastojama Lietuvos istorija?“, in: *Tėviškės žiburiai*, 2002 m. lapkričio 5 d., Nr. 44, Kanada.
12. Purvinas M., Purvinienė M., „Kodėl klastojama Lietuvos istorija?“, in: *Lietuvos aidas*, 2002 m. lapkričio 4 d., Nr. 254, p. 6–7.
13. Purvinas M., „Prūsos ir Mažosios Lietuvos paveldas sėkmingai likviduojamas“, in: *Donelaičio žemė*, 2002, Nr. 3, p. 3.
14. Purvinas M., Purvinienė M., „Mažosios Lietuvos enciklopedija“, in: *Tėviškės žiburiai*, 2005 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 31–32, Kanada, p. 8.
15. Purvinas M., „Apie mitus, paskalas ir Mažosios Lietuvos tikrovę“, in: *Kultūros barai*, 2006, Nr. 1, p. 18–24.
16. Purvinas M., „Apie istorijos klastojimo verslą“, in: *Kultūros barai*, 2007, Nr. 4, p. 9–12.
17. Purvinas M., „Istorijos klastojimas“, in: *Tėviškės žiburiai*, 2007 m. spalio 16 d., Nr. 42, Kanada, p. 3–4.
18. Purvinas M., „Kas laukia Mažosios Lietuvos enciklopedijos?“, in: *Šiaurės Atėnai*, 2008.
19. Purvinas M., „Dėl Mažosios Lietuvos vardo“, in: *Voruta*, 2014 m. kovo 1 d., Nr. 5, p. 1, 4.

PR

Nori naujo išmaniojo? Mes tau jį padovanosime

Svarstai, kad atėjo metas išgyti naują išmanųjį, bet vis atidėlioji? Nedelsk nei minutes, nes kito tokio pasiūlymo gali tekti laukti labai ilgai. Ateik į „Tele2“ saloną, pasirinkt neribotų pokalbių planą „Visi“ ir vieną iš trijų interneto duomenų paketą pagal savo naršymo įpročius, o mes tau padovanosime naują išmanųjį pagal tavo pasirinktą interneto planą.

Skamba neįtikėtina, tačiau tai tiesa. Pasirašęs 24 mėn. sutartį ir pasirinkęs planą „Visi“ su tau reikalingu 3 GB, 5 GB arba 10 GB interneto kiekiu gausi naują telefoną. Telefonas bus visiškai nemokamas, jo modelis priklausys nuo pasirinkto duomenų paketo. Renkantis 3 GB gausi „Huawei“ arba „Just5 Freedom“, 5 GB – „Coolpad“, o pasirinkęs 10 GB dovanų gausi „Samsung“ išmanųjį.

Kaip išsirinkti, kiek interneto reikės?

Mokėjimo planas „Visi“ suteikia galimybę pasirinkti skirtingą interneto kiekį, todėl kiekvienas gali rinktis pagal savo naršymo įpročius.

Populiariausias pasirinkimas – 3 GB, kurių užteks ir bendravimui su artimaisiais, ir naujienoms bei elektroniniam paštu.

Mėgsti siųsti interneto turinį ir esi aktyvus vartotojas? Tuomet geriau rinkis 5 GB, kad galėtum nevaržomai bendrauti ir naršyti internete.

Esi užkietėjęs interneto vartotojas, kuris tau reikalingas ne tik kasdienės paslaugoms, bet ir „Youtube“ turiniui ar filmams? Tuomet rinkis 10 GB interneto, kurių užteks tavo naršymo įpročiams.

Kokį telefoną galiu rinktis?

Pasirinkus pasiūlymą, kurį sudaro planas „Visi“ ir 3 GB interneto už 9 Eur/mėn. galėsi naujutėlaiti „Huawei Y3 II“ arba „Just5 Freedom“.

„Huawei Y3 II“ – 4,5 colio įstrižainės ekranas, patogus valdymas ir net 8 GB vidinė telefono atmintis, kurioje tilps begalė nuotraukų ir kito tau svarbaus turinio.

„Just5 Freedom“ yra telefonas, kuris labiausiai patiks mėgstantiems išsiskirti, nes galima pasirinkti iš tokių telefono spalvų, kaip geltona, rožinė, violetinė ar žalia, bei tradicinė juoda. Telefonas itin patogus, talpi 2800 mAh baterija bei

galimybė vienu metu naudoti 2 SIM korteles.

Norintys daugiau interneto ir pasirinkę planą „Visi“ + 5 GB interneto už 11 Eur/mėn. gaus „Coolpad Modena 2“. Stilingas dizainas, taigi telefonas gali tapti puikiu kasdieniu aksesuaru, didelis 5,5 colių ekranas užtikrina puikų vaizdą. Telefono ekrano stiklas yra atsparus pirštų antspaudams.

O pasirinkus planą „Visi“ + 10 GB interneto už 13 Eur/mėn. gali pasiimti lietuvių labiausiai vertinamo ir mėgstamo gamintojo „Samsung“ išmanųjį. „Samsung J3 2016“ pasižymi talpia baterija, geros kokybės foto kamera ir dideliu ekranu. Viskas, ko reikia, geram telefonui, kurį gausi dovanų.

Perkant išmaniuosius telefonus įstatymų tvarka taikomas valstybės nustatytas atminties laikmenos mokestis.

Gero pasiūlymo neverta atsisakyti, todėl skubėk į artimiausią „Tele2“ saloną ir pasinaudok akcija, nes telefonų skaičius ribotas.

Muziejus laikraštyje Nr. 31 (448)**Lentvario dvaras**

Vienas gražiausių statinių Trakų rajone – neogotikiniai grafų Tiškevičių rūmai Lentvaryje, pastatyti XIX a. antroje pusėje. Lentvario dvaras minimas nuo 1596 m. Iki XIX a. apie dvarą ir jo savininkus žinių išliko nedaug. Žinoma, kad dvaras XVII a. priklausė Tomašui Sapiegai, o XIX a. pradžioje N. Dambrovskui. 1819 m. teismo protokole yra įrašas apie dvaro statinius: malūnas, dvi daržinės, mūrinis namas ir kt. Vėliau, 1848 m. sudarytame dvaro inventoriuje rašoma, kad dvaras priklauso Šachnoms ir yra patenkinamos būklės. Tuo metu dvarui priklausė palivarkas, kaimas, šeši ežerai ir 388 dešimtinės žemės.

1850 m. dvarą įsigijo grafas Juozas Tiškevičius (1835–1891). Naujasis šeimininkas pagal architekto Gustavo Šachto projektą 1855–1865 m. pastatė neogotikos stiliaus rūmus. Dvaro sodyba pastatyta šiauriniame Lentvario ežero krante, kuris suformuotas supylus

pylimą per ežerą. Rūmų pastatas buvo dviejų ar trijų aukštų su plačiu privažiuojamuoju prieangiu fasade, aukštu bokštu su kreneliažu pietvakarių pusėje, o kitoje pusėje – žemesnis, dviejų aukštų sparnas. Apie 1890 metus jo sūnus, meno žinovas ir kolekcininkas, Vladislavas Tiškevičius (1865–1936) rekonstravo dvarą. Reprerzentacinius rūmus pakeitė praktiškesni, kompaktiškesni, išryškintos neogotikos stiliaus rūmai. Pastatas buvo raudono molio plytų, gausiai puoštais fasadais, dviejų aukštų, su trijų – keturių aukštų rizalitis bei šešių aukštų bokštu. Darbai buvo užbaigti 1899 m. Rekonstrukcijai vadovavo žinomas lenkų architektas Tadeušas Rostvorovskis, suprojektavęs nemažai žymių Vilniaus pastatų. Šalia dvaro XIX a. pab. buvo pastatytas eklektiškų formų tarnų namas, daržinė su keturiais bokštais, dviejų aukštų arklidės, dviejų aukštų teatras su dviem

Žurnalų komplektas. *Racing Illustrated*. Anglija, Londonas, 1908 m.

Atvirukas. Lentvario rūmai. Vilnius, leidėjas B. Stadzevičius, XX a. pr. O.Šėvelio ir T. Petrausko nuotr.

atlantų skulptūrom ir trijų aukštų bokštas-maudyklė. Prie rūmų įkurtas angliškas parkas. Jį suformavo žymus prancūzų kraštovaizdžio architektas Eduardas Fransua Andrė. Paskutiniu Tiškevičių giminės dvaro savininku 1936 m. tapo grafas Eugenijus Tiškevičius, kuris dvarą valdė iki 1939 m.

Dvaro rūmų interjeras labai nuken-tėjo per Pirmąjį pasaulinį karą. Jame įsikūrę rusų kareiviai be gailėsčio suniokojo tai, ką nespėjo išsivežti tuometinis savininkas V. Tiškevičius. Dėl ekonominių sunkumų Tiškevičiai tarpukariu dvaro rūmus tik konservavo. Po Antrojo pasaulinio karo rūmuose įsikūrė Lentvario kilimų fabrikas. Tuo metu buvo užstatytas trečias aukštas tarp rizalitų, pakeista stogo forma. 2007 m. dvaras buvo privatizuotas, tačiau dvaras nyksta.

Grafai Tiškevičiai neapsiribojo vien dvaro statyba ir puoselėjimu, bet rū-

pinosi ir sparčiai augančia Lentvario gyvenvieta. XIX a. vid. per Lentvarį nutiesus geležinkelio S.-Peterburgas – Varšuva liniją, 1862 m. gruodžio 15 d. pradėtas reguliarus eismas į Varšuvą, o Lentvaris tapo stambiu geležinkelio mazgu. Grafai, būdami išsilavinę žmonės, suprato švietimo reikšmę ir 1909 m. savo lėšomis pastatė naują medinę mokyklą, kurioje mokėsi 150 mokinių.

Trakų istorijos muziejaus raštijos rinkinyje saugomi trys žurnalų komplektai, priklausę grafų Tiškevičių Lentvario dvaro bibliotekai. Tai – anglų kalba 1895 m. ir 1896 m. išleisti žurnalai „Racig Illustrated“, skirti žirgų lenktynėms bei anglų kalba 1908 m. išleisti žurnalai „Country Life Illustrated“, skirti kaimo gyvenimui.

Muziejininkė Danutė Pavilonienė

Mažoji Lietuva

Vydūno sugrįžimas ir Mažosios Lietuvos panteono tapsmas

Atkelta iš 1 p.

svečias iš Detmoldo kun. Miroslavas Danys. Konferencijoje dalyvavęs Kultūros viceministras Romas Jarockis už nuopelnus įamžinant Vydūno atminimą Vokietijoje kun. M. Daniui įteikė Kultūros ministerijos ženklą „Nešk savo šviesą ir tikėk“. Konferencijos dalyviams buvo surengtas vargonų muzikos koncertas, kuriame grojo vargonininkė Laura Matuzaitė-Kairienė. Bitėnų kapinėse, kurios yra tapusios Mažosios Lietuvos panteonu, per prisiminimo ir pagerbimo valandą prie Vydūno kapo buvo sugiedota jo sukurta „Lietuvių giesmė“ (Vydūno draugijos himnas), perskaitytos perlaidojimo metu pasakytos doc. dr. V. Bagdonavičiaus, prof. Vytauto Landsbergio, Vydūno brolio vaikaičio Jurgeno Storosto, tuometinio Kultūros viceministro Kornelijaus Platelio, evangelikų vyskupo Jono Kalvano (vyresniojo) kalbos. Netoli kapo pasodintas sukakčiai prisiminti skirtas žvūoliukas. Taip pat buvo atidengti Vydūno žmonai Klarai Fiulhazei-Storost ir kultūrinės veiklos bendražygei Martai Raišukytei atminti skirti križtai. Apie jas žodį tarė Vydūno draugijos pirmininkas Tomas Stani-

kas. Buvo pagerbti šiame panteone perlaidoti įžymūs Mažosios Lietuvos veikėjai Martynas Jankus, Jonas Vanagaišis, Valteris Banaitis, Valteris Didžys bei Enzys Jagomastas ir Tilžės Akto signatarai, kuriems atminti jau anksčiau buvo pastatyti križtai. Tylos minute pagerbti Amžinybėn išėjusieji aktyvieji Vydūno palaikų perlaidojimo ir panteono tvarkymo dalyviai. Prie Vydūno draugijos 1998 m. pastatytų kapinių vartų buvo perskaitytas statytojų laiškas ateities kartoms. Muzikinius renginio interpus atliko etnografinis ansamblis „Verdainė“ (vadovė Regina Jokubaitytė) ir Vydūno draugijos dainininkai (vadovė Eglė Burkšaitytė), skaitovai – Rita Juodelienė ir Tomas Šečkus. Renginys baigėsi Martyno Jankaus muziejuje, kur buvo pristatyta sukakčiai skirta paroda ir doc. dr. V. Bagdonavičiaus sudarytas leidinėlis „Mažosios Lietuvos panteono tapsmas“.

Pateikiame konferencijoje skaitytą doc. dr. V. Bagdonavičiaus pranešimą.

Vaclovas BAGDONAVIČIUS, Vilnius

1991-ieji Lietuvos istorijon įrašyti kaip ypatingi. Jų pradžioje buvo patikrintas tautos pasiryžimas laisvei. Šį kartą tam patikrinimui prireikė skaudžios kraujo aukos. Šimtai tūkstančių be jokios dvejonės tai aukai pasiūlė savo gyvybes. Likimas iš tų šimtų tūkstančių pasirinko vieną seserį ir tryliką brolią. Beveik visi kaip vienas sakėme laisvei „Taip“ vasario 9-ąją. Su tuo žodžiu lūpose į kapus lydėjome ir liepos 31-osios aukas. Dvasios stiprybė laimėjo, auka buvo priimta, ir, baigiantis rugpjūčiui, skausmo ašaras pakeitė išskentėto džiaugsmo ašaros. Išskentėtąjį laisvės žiburį paėmėme į savo pačių rankas.

Laisve alsuoti pradėjusią Lietuvą lyg žaibas nušvietė dar vienas ypač svarbus tų pačių metų įvykis. Šį kartą – ne skausmo, o tauraus dvasinio spindesio kupinas. Spalio 17-ąją Lietuva pasitiko, o 19-ąją į minkštą Rambyno smiltį amžinam poilsiui paguldė iš tolimojo Vokietijos miesto Detmoldo sugrįžusius savo didžiadvasio – Vydūno (1868–1953) – palaikus. Tasai sugrįžimas buvo prasmingas būtent tuo, kad išpūdingai ir tauriai mums visiems priminė apie šio lietuviškojo Mahatmos paliktąjį dvasios lobyną, jį itin sureikšmino.

Vydūno grįžimas nebuvo staigus ir netikėtas. Jo atminimas ir idėjos pavergtos Lietuvos padangėje nedrąsiai sklindė jau nuo kukliai pažymėtos šimtmečio sukakties (1968). Jau tada pradėta svajoti ir apie palaikų parsivežimą, apie tai, kad ateisias tam palankus metas. Į realų dalyką tos svajonės ėmė panašėti 120-mečio sukaktį švenčiant (1988). Nuo tada imta jau rimtai rūpintis supilti Vydūno kapą gimtoje Lietuvos žemėje. Tas rūpestis tapo vienu iš svarbiausių 1988 m. rudenį įsikūrusios Vydūno draugijos uždavinių. Jį sprendžiant būtų realiai įgyvendinamas vienas iš pagrindinių draugijos užsibrėžtų tikslų – prisidėti prie Vydūno atminimo įamžinimo. 1990 m. atkūrus Nepriklausomybę, draugija apie Vydūno idėjų sklaidą, jo atminimo įamžinimą bei sureikšminimą primena valstybės institucijoms, aukštiems valdžios pareigūnams, ragina sukurti mastytojo 125-mečio sukakčiai paminėti valstybinę komisiją. Kaip ypač neatidėliotinas reikalas nurodomas Vydūno palaikų perlaidojimas Lietuvoje. Kaip rašoma draugijos pirmininko 1990 m. lapkričio 22 d. kreipimosi į Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininką prof. Vytautą Landsbergį, „nedelsiant reikia pargabenti iš Detmoldo (Vokietija) Vydūno palaikus, nes nėra kam prižiūrėti kapo. Pasibaigus kapo vietos užpirkimo laikui, kapas gali būti visai panaikintas“. Ilgai nelaukti dėl Vydūno palaikų perlaidojimo draugiją energingai ragina Vokietijos lietuviai, ypač tiesiogiai kapo priežiūra besirūpinantis evangelikų kunigas Vasario 16-osios gimnazijos Hiutenfelde kapelionas Fricas Skėrys, kurio vardu kapas 1983 m. buvo užpirtas paskutinį kartą. Šiuo reikalu draugijai neduoda ramybės ir Lietuvos visuomenė. Draugijos ir lietuvininkų bendrijos iniciatyva svarstoma, kur turėtų būti to kapo vieta: Vilniaus Rasos, Klaipėda, Tilžė, gimtieji Jonačiai, Rambynas? Po daugelio mąstymų ir svarstymų pasirinktos Bitėnų kapinaitės prie Rambyno, nuo kurio ne kartą skambėjo Vydūno žodis ir jo rankos mostųjį paklūstanti lietuvininkų daina. „Siūloma Vydūną palaidoti prie Rambyno (Šilutės r.) esančiose kapinaitėse, į kurias amžinam poilsiui sugrįžtų ne tik Vydūnas, bet ir kiti Mažosios Lietuvos įžymieji žmonės, – rašoma minėtame kreipimesi į prof. V. Landsbergį. Reikalinga parengti šių kapinaičių, galinčių tapti Mažosios Lietuvos panteonu, sutvarkymo projektą bei jį reali-

zuoti.“ Tokiam pasiūlymui pritarė ir 1991 m. vasarą įsteigta Vyriausybinių Vydūno 125-mečio jubiliejaus komisija. Tų metų rugpjūtį Vydūno draugija kartu su Šilutės rajono valdyba spaudoje („Lietuvos aide“, „Tiesoje“) paskelbė kvietimą talkon tvarkyti labai apleistas Bitėnų kapines, į kurias atguls Vydūno palaikai. Atsiliepiant į tą kvietimą vieną rugsėjo vidurio šeštadienį tose kapinaitėse gimė labai graži didelė talka, kurion suvažiavo keli šimtai žmonių iš visos Lietuvos bei Karaliaučiaus krašto. Įvyko tarsi stebuklas: beveik neįsengiamais brūzgynais pavirtusi, visų užmiršta, vandalių lobių ieškotojų nuniokota aplinkinių kaimų lietuvininkų amžinojo poilsio vieta per dieną vėl tapo šviesiomis kapinėmis su atstatytais kryžiais bei gražiai besirikiuojančiais antkapiais, išryškintais kapų kauburėliais, netgi su išvaduotomis iš sulaukėjusios augmenijos daugiametėmis prieš kelis dešimtmečius sodintomis gėlėmis. Iki tol apleistose kapinaitėse paskutinąją Rambyno vaidilutę vadintos Elenos Grigolaitytės-Kondratavičienės prižiūrimas tebuvo nedidelis plotelis, kur buvo palaidoti jos giminaičiai bei Martyno Jankaus šeimos nariai¹. Jankų šeimos kapavietėje vilnietis inžinierius Algimantas Zolubas su talkininkais dar sovietmečiu pastatė savo sukurta ažuolinį paminklą. Po didžiosios talkos, laukiant Vydūno palaikų sugrįžimo, kapinės buvo dar labiau švarinamos. Tuo rūpinosi Šilutės rajono savivaldybė, vietos seniūnija, talkino vietos žmonės bei aplinkinių mokyklų moksleiviai. Siekiant kapines apsaugoti nuo miško žvėrių jos buvo aptvertos pinta vielos tvora. Buvo taip pat sutvarkytas į kapines nuo plento vedantis kelias.

1991 m. spalio 3 d. į Vokietiją su Lietuvos Respublikos institucijų įgaliojimais tvarkyti Vydūno palaikų pargabenimo reikalų išvyko Vydūno draugijos pirmininkas (jis buvo paskirtas perlaidojimo komisijos pirmininku). Gražiai sutapo, kad spalio pradžioje į Detmoldą partnerystės reikalais reikėjo važiuoti Kauno savivaldybės delegacijai. Jai ir buvo pavesta grįžtant parvežti didžiojo išminčiaus palaikus.

Dalyvaujant Lipės apskrities vadovybės, Kauno savivaldybės delegacijos, Vydūno draugijos nariams, Vokietijos lietuvių bendruomenės atstovams spalio 14 d. Senosiose Detmoldo kapinėse Vydūno palaikai buvo ekshumuoti ir perkelti į naują karstą. Iki spalio 16 d. jie buvo saugomi toje pat kapinių koplyčioje, kurioje buvo pašarvoti 1953 m. vasario mėn. Visas su ekshumacija ir išlydėjimu susijusias išlaidas padengė Lipės apskrities valdžia. Spalio 16 d., dalyvaujant Vokietijos lietuvių bendruomenės nariams, kun. Frico Skėrio ir Valterio Banaičio maldomis Vydūno palaikai išlydinti į kelionę Lietuvon. Po pusantros paros trukusios kelionės Lietuva juos Lazdijuose pasitiko spalio 17 d. vakare. Su sustojimais Marijampolėje, Kaune, Jurbarko, kur buvo susirinkę daugybė pasitinkančių žmonių, keliauta Šilutėn, kurios kultūros namuose 18 d. apie trečią val. rytą palaikus pasitiko atsisveikinimo iškilmes ruošusieji gerieji Šilutės, Vilniaus, Klaipėdos ir kitų Lietuvos vietų žmonės. Ruošiantis sutikti grįžtančius Vydūno palaikus buvo padaryta labai daug: pertvarkyta ir gražiai apipavidalinta salė, kaimiško audimo drobėmis užklota pakyla karstui, tauriam susikaupimui nuteikė apšvietimas, vestibulyje į ateinančius Vydūnas žvelgė iš didžiulio tapyto portreto. Iš viso to, kas buvo padaryta, dvelkė ypatinga dvasia, švytėjo ypatinga aura. Negailedami laiko ir jėgų iš pieties buvo pasidarbavę savivaldybės tarnautojai, kultūros darbuotojai, bibliotekininkai, dailininkai, techninis personalas. Didelė rūpesčių našta teko

Kultūros skyriaus vedėjui Sauliui Sodoniui, daug sielos idėjos ir ypatingą kūrybingumą parodė dailininkės vilnietė Eva Labutytė ir klaipėdietė Sofija Kanaverskytė, muzikinę ritualo dalį ruošė talkininkai. Išaušus rytui, pro karstą, kurio papėdėje degė vaidilučių ir žynių globojama Amžinoji ugnis, o viršuje spindėjo vydūniškasis Visatos ir Žmogaus tapatumą žymintis ženklas, ėjo ir ėjo per visą dieną ir iki kitos dienos pietų ne tik šilutiškiai, bet ir žmonės iš visos Lietuvos. Visą atsisveikinimo laiką skambėjo skaitovų tariamas paties Vydūno žodis, jojo giedotojų repertuaro bei kitos dainos, giesmės, arfos ir kanklių garsai, tauri liaudies ir klasikinė muzika. Vakare – gražios evangelikų pamaldos ir prasmingi kunigų žodžiai. Lietingą spalio 19-osios vidurdienį – pamaldos Šilutės evangelikų bažnyčioje, prasmingas Respublikos AT pirmininko V. Landsbergio žodis. Toliau – lyndint didžiulei miniai iš visos Lietuvos suplūduusių žmonių, paskutinioji kelionė į senųjų baltų šventovę – Rambyną, ramuvietiškos apeigos ir atsisveikinimo mitingas prie išmūrytos kapo duobės Bitėnų kapinaitėse. 1991-ųjų metų skausmus išskentėjusi, kraujo auka atidavusi, paskutinius vergovės rėžius nusimetusi, suvargusi, bet nepalūžusi Lietuva atidavė pagarbą Tam, kuris jos buvo ypač nusipelnęs ir kuriam ji iki tol taip ir nebuvo atiduota. Taurus žmonių susikaupimas reiškė ne tik pagarbą, bet gerokai daugiau – suvokimą to, jog kartu su šventomis relikvijomis grįžta atsiminimas didžiulio dvasios kredo, kurio pats turėjimas daro didelę garbę. Pati laidojimo apeiga, atrodė, žymi ne atsisveikinimą, o veikiau pakilusios tautos susitikimą su nešėju tos dvasios, kurios dabar labai reikės, gal net labiau negu tada, kai ji užgimė. Didžios pagarbos tauriam išminčiui žodžius tarė mitingą vedęs Šilutės rajono Kultūros skyriaus vedėjas Saulis Sodonis, AT pirmininkas Vytautas Landsbergis, Vydūno draugijos pirmininkas Vaclovas Bagdonavičius, Vydūno brolio vaikaitis Jurgenas Storostas, Čikagos Vydūno fondo atstovė Stefanija Gedgaudienė, Respublikos kultūros ir švietimo viceministras Kornelijus Platelis, evangelikų vyskupas Jonas Kalvanas (vyresnysis). Uždengiant kapą ir apklojant jį gėlėmis bei vainikais, skambėjo evangelikų giesmės. Temstant daugybės žvakių šviesoje iškilo lietuvininkų kapams būdingas medinis križtas su tradiciniu užrašu: „Czon ilsis ramybėje Vydūnas. 1868–1953.“

Atgulus Vydūno palaikams, Bitėnų kapinės turėjo būti ne tik rūpestingiau prižiūrimos, bet ir tobulinamos, kūrybiškai tvarkomos, nepažeidžiant autentiškos, pritaikant kai kurias naujoves. Jų tvarkymą prižiūri Šilutės rajono savivaldybė (2001 m. perima Pagėgių savivaldybė), vykdo iš pradžių Vilkyškių, vėliau Lumpėnų seniūnija. Daugiau kaip dešimtmetį iki savo mirties (2003) kapinių teritoriją rūpestingai tvarkė Vydūno draugijos Garbės narys bitėniškis Jonas Gudavičius.

1991 m. pabaigoje architektai Marija ir Martynas Purvinai (2002 m. jie išrenkami Vydūno draugijos Garbės nariais) parengia Vydūno kapo bei visų kapinių sutvarkymo projektą, kuris apsvaustomas valstybinės kultūros ir paveldosaugos institucijose bei visuomenėje. Pagal šį projektą kapinės pradedamos formuoti kaip Mažosios Lietuvos panteonas. Jame vėliau bus palaidotos urnos su Martyno Jankaus (1993), Valterio Kristupo Banaičio (1999), Jono Vanagaičio (2010) bei jo žmonos (2011) palaikais, perlaidoti Tilžės Akto signataro Valterio Didžio palaikai. Jų kapai formuojami ir antkapiniai paminklai statomi pagal Marijos ir Martyno Purvinų projektus.

Kapinių augmenijos tvarkymas patikimas šilutiškiui miškininkui Juliiui Balčiauskui (2002 m. jis išrenkamas Vydūno draugijos Garbės nariu). Šį pavedimą iki savo mirties (2008) jis atlieka labai nuoširdžiai ir kūrybiškai, pasodina daug savo paties skiepytų medelių, suteikiančių kapinėms savitą koloritą. Iš savo išvestų nykštukinių eglaičių suformuoja Vydūno kapo formą, primenančią vydūniškąją visatos simbolį.

Apie kapinių tvarkymą po Vydūno palaikų sugrįžimo J. Balčiauskas papasakojo 2004 m. gegužę rašytame laiške šių eilučių autoriui. Cituoju šį laišką: *Galutiniam kapų sutvarkymui 1995 m. pavasarį buvo sutelkta Jurgio Lėbarto kuopos 20 vyrų šaulių. Talkino vietos gyventojai mokyt. Birutė ir Kazimieras Žemguliai, Daiva Žemgulytė, kapelių prižiūrėtojas Jonas Gudavičius. Prieš pradedant darbą buvo sukalbėta trumpa maldelė mirusiems. Buvo pageidauta darbo metu vengti necenzūrinių žodžių. Kapai yra mirusiųjų ramybės vieta. Sudarėme tris talkininkų brigadas: viena brigada išlygino Vydūno kapo prieigas, nes buvo kupstuotas paviršius, antra – ištiesino ir iškirto kapų taką, trečia – pažymėtosiose vietose sodino augmeniją. Kapinaitės kruopščiai apšodintos tam kraštui būdingais augalais. Daugelis J. Balčiausko aukotų medelių buvo skiepyti ir formuoti. Iš viso daugiau kaip 100 vienetų. Dienos darbą baigus buvo sugiedotas Jurgio Zauerveino Mažosios Lietuvos himno „Lietuviais esame mes gimę“ posmelis. Sekantieji darbai – augalų priežiūra bei antkapių formavimas. Darbą kapinaitėse dėmesingai vertino ir moraliai parėmė tuo metu buvę Šilutės rajono savivaldybės merai p. A. Balčytis ir Š. Laužikas. Transportu ir visa kam kas reikalinga padėjo savivaldybės Kultūros ir Švietimo skyrių vadovai p. A. Plikšnys, p. S. Sodonis, p. V. Griškevičienė, Fr. Bajoraičio vardo bibliotekos direktorė p. D. Užpelkienė, Šilutės muziejaus direktorė p. R. Šikšnienė, Šilutės rajono paminklosaugininkė p. N. Lauraitienė, Miškų ūkio vyr. miškinikas p. V. Aušbikavičius. Aukotojai, talkininkai visi dirbo nelaukdami padėkos, skatinami kilnių vidinių impulsų. Jie sakė: „Niekas niekam neskolingas, triūsiaime savo krašto labui.“*

Po Vydūno palaikų grįžimo į kapinių tvarkymą iš karto įsitraukia ir Vydūno draugija. Po perlaidojimo atėjus kitai – 1992-ųjų – vasarai, Bitėnuose jaučioje Birutės ir Kazimiero Žemgulių sodyboje išdygsta vydūniečių palapinių miestelis: prasideda iki šiol tebesitęsiantis draugijos kasmetinių vasaros stovyklų era. Stovyklų programa turininga ir įvairi: gilesniam Vydūno idėjinio ir kūrybinio palikimo pažinimui skirti pokalbiai ir diskusijos, susitikimai su Vydūną pažinojusiais ar Mažosios Lietuvos praeitį menančiais, ją tyrinėjančiais žmonėmis, dabartiniais šio krašto gyventojais – kuo nors pasižymėjusiais ar paprastais kaimiečiais, ekskursijos po aplinkines vietas, istorijos ir gamtos paminklų lankymas, vakarai su dainomis prie Rambyno aukuro. Tačiau bene svarbiausią šios programos dalį sudaro veikla, susijusi su Vydūno ir jo bendražygių amžinojo poilsio vietos – Bitėnų kapinių – tvarkymu. Būtent toji veikla ir buvo pagrindinis stovyklos organizavimo motyvas. Pirmųjų kelių stovyklų metu tvarkoma kapinių ir jų prieigų teritorija – ryškinamas pagrindinis takas, ravimi kapai, netoliese atrandamas šaltinėlis, iš kurio suformuojamas šulinėlis, prie jo padaromi laipteliai, o jo vandeniui laistomi pasodinti želdiniai, nušienaujama ne tik plotas prie įėjimo į kapines, bet ir visi kelio iš Bitėnų kaimo į kapines pakraščiai, išvalomas gana platus pakelės miško ruožas. Tiek vietos žmonių, kuriuos savo laiške minėjo J. Balčiauskas, tiek vydūniečių stovyklautojų triūsio dėka kapinių ir jų prieigų teritorija tapo šviesi, jauki, tauriam susikaupimui nuteikianti.

Tęsinsy kitame numeryje

Kęstutis Petkūnas: laikraščių reporteris, ekologas ir sąjūdininkas

Atkelta iš 1 p.

bet negavau jokio atsakymo. Vieną kartą pamačiau, kaip šuo užpuolė kačiuką ant ežero ledo. Šuo jį puldinėjo, o pastarasis su letena gynėsi. Kova vyko ilgai, nes sniegas prie kačiuko ratu buvo ištryptas. Apgynęs kačiuką parašiau pirmąją savo žinutę „Karingas kačiukas“ ir išsiunčiau į „Valstiečių laikraščio“ redakciją, bet žinutės nespausdino. Atsakyme parašė: „Trūksta faktų.“

Mokydamasis Šventos mokykloje svajoju tapti dailininku, piešdavau gamtos vaizdus, ruošiausi mokslams Dailės institute, bet nebuvo galimybių baigti vidurinės mokyklos, tad vyresniojo brolio Adolfo padedamas atvykau į Vilnių ir įstojau į Vilniaus lengvosios pramonės technikumą. Besimokant technikumė lietuvių kalbos mokytoja Ona Pajėdaitė įkūrė literatų būrelį ir aš tapau šio būrelio nariu. Taip prasidėjo mano kūrybinė veikla: rašiau eilėraščius, apsakymus. Mano apsakymui „Ko verkia berniukas“ Vilniaus technikumų literatų kūrybos konkurse buvo skirta pirmoji vieta. Dalyvaujant literatų veikloje teko pabendrauti su poetu Justinu Marcinkevičiumi, literatūros kritiku Valentinu Sventicku ir kitais rašytojais.

Regis, labiausiai reikėjo žurnalistikos, kai dirbote Lentvario kilimų fabrike? Koks tai buvo darbas ir kaip siejosi su žurnalistika?

Baigęs Lengvosios pramonės technikumą 1965 m. pradėjau dirbti Lentvario kilimų fabrike Technikos skyriaus inžinieriumi racionalizaciniais reikalams. Darbas buvo kūrybinis ir įdomus, juolab, ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse lietuviškais kilimais garsėjančiame fabrike. Rašyti į laikraštį paskatino iš „Spartuolio“ redakcijos atvykęs žurnalistas Antanas Burda. Tai ir buvo žurnalistinio darbo pradžia. Įkvėpimo pagautas parašiau lyrišką pasakojimą apie kilimų audėjas. Manau, rašinys patiko redakcijai, tad skatinamas pradėjau rašyti dažniau, o naujienų kilimų fabrike netrūko: tai rekordiniai kiekiai išaustų kilimų, apdovanojimai kolektyvui ir atskiriems darbuotojams, daug žinučių parašydavau apie racionalizatorių sukurtas naujoves. Mano rašinius spausdindavo ir respublikiniai laikraščiai. Po dešimties metų darbo kilimų fabrike, po konflikto su pasikeitusia kilimų fabriko valdžia pakeičiau darbovietę, įsidarbinau Lietuvos maisto pramonės ministerijos projektavimo-konstravimo biure, po metų perėjau į Lietuvos aklyjų draugijos eksperimentinę įmonę, kurioje dirbau inžinieriumi-konstruktoriumi racionalizaciniam darbui.

Ar galėtumėte įvardyti tų laikų leidi-nius, su kuriais bendradarbiavote, kaip tada buvo bendraujama, kokia buvo tvarka?

Dirbdamas Lietuvos aklyjų draugijos eksperimentinėje įmonėje pradėjau bendradarbiauti su daugeliu redakcijų: „Vakaro naujienų“, „Komjaunimo tiesos“, „Mokslo ir technikos“, „Vorutos“, publikavau rašinius Aklyjų draugijos žurnale „Mūsų žodis“. Daugiausia bendradarbiau su „Lietuvos pionieriaus“ redakcija, rašiau straipsnius moksleiviams apie išradybą, mokiau juos techninės kūrybos, net rengiau išradingųjų konkursus. Mano visus straipsnius redakcijos be sunkumų priimdavo ir spausdindavo. Keletą kartų dėl savo rašinių turėjau problemų. Kai „Komjaunimo tiesa“ išspausdino mano parengtą rašinį apie išradėjo sukurtus vaistus nuo akmenligės „Urolesan“, man redakcijoje pasakė, kad yra skundas iš Vaistų kontrolės tarnybos, tad nuėjau aiškintis. Teko bendrauti su tuometiniu Vaistų kontrolės tarnybos vadovu Sakalausku. Jis išbarė mane, nes tais laikais vaistų reklama buvo draudžiama. Sakalauskas besibardamas manęs pikta paklausė: „Ar žinai, koks skausmas būna, kai prasideda šlapimo takų akmenligės priepuolis?“ „Ne“, – sulemenau išsigandęs ir galvodamas, kas dabar bus. „Kur tokiems ligoniams gauti laikraščio išreklamuotų vaistų?“ – pakeltu tonu klausė Sakalauskas. Žinojau išradėjo darbovietę, tai ir nurodžiau. Sakalauskas liepė pas jį ateiti po poros savaitių, kai nuėjau, jis pakilo nuo kėdės, ištiesė man ranką, nusišypsojo ir pasakė, kad susisieki-

Kęstutis Petkūnas (dešinėje) Baltijos kelyje

su šio vaisto gamintojais Ukrainoje ir pirmoji pramoniniu būdu pagamintų vaistų siunta bus skirta Lietuvai. Netrukus šie efektyvūs vaistai pasiekė mūsų šalį.

Sovietinės cenzūros ranką pajutau ir televizijoje. Kadangi keletą metų rašydamas straipsnius mokiau moksleivius išradybos, mane su jaunaisiais novatoriais pakvietė į Valstybinę televiziją, bet parengtas reportažas nebuvo parodytas žiūrovams, nes kalbėdamas apie vaikų sumanymus pasakiau, kad bulvių kasimas Lietuvoje nemechanizuotas...

Atgimimo laikais aktyvesni Sąjūdžio veikėjai lengvai pateko į politiką. Ir Jūs, regis, tapote Trakų rajono savivaldybės tarybos nariu, ar tai buvo sunku? Regis, Trakų rajono savivaldybės tarybos nariu buvote tik vieną kadenciją...

Atgimimo metu darbavau si Sąjunginiam eksperimentiniame šiaudų ir šieno mašinų konstravimo institute Vilniuje, Aukštųjų Panerių pramoniniame rajone. Kadangi gyvenau Lentvario mieste, sužinojau, kad „Kaitros“ gamykloje ketinama įkurti tokinių atliekų deginimo įmonę. Lentvarietė, aktyvi visuomenininkė Ona Staniulionienė surinko aktyvistus, kurie priešinosi šiam sumanymui ir įsteigė Lentvario gyventojų komitetą. Aišku, ir aš, pasipiktinęs tokiais planais, įsijungiau į šio komiteto veiklą. Po galingo lentvariečių pasipriešinimo šio projekto buvo atsisakyta.

Tuo metu buvo rengiami savivaldos rinkimai. Lentvario komiteto nariai nusprendė šiuose rinkimuose dalyvauti. Rinkimuose mums sekėsi, aš taip pat buvau išrinktas į Lentvario miesto tarybą, o vėliau ir Trakų rajono tarybos deputatu.

Trakų rajono tarybos nariu buvau tik vieną kadenciją, tuo metu tai buvo labai svarbi ir atsakinga pareiga, gyventojai kreipdavosi būtų privatizavimo, žemės gražinimo ir kitais klausimais. Kai baigėsi pirmosios tarybos kadencija, kituose rinkimuose nedalyvavau dėl darbų krūvio. Vis dėlto 2002 m. dalyvavau rinkimuose į Trakų rajono tarybą, buvau socialdemokratų partijos sąraše, bet į Tarybą nebuvau išrinktas.

Nesėkmingas bandymas buvo dalyvauti rinkimuose į Trakų rajono tarybą 2010 m., kaip nepriklausomam kandidatui, taip pat ir į Trakų rajono tarybą 2015 m., Lietuvos laisvės sąjungos (Liberalų) sąraše.

Kai prasidėjo Atgimimas, tapote Trakų rajono laikraščio „Trakiečių rūpesčiai“ redaktoriumi, kaip tai nutiko?

Kai buvau Trakų rajono tarybos deputatas, į posėdžius turėdavau atvykti iš darbovietės Vilniuje. Vieną kartą po tarybos posėdžio sutikau fotografą Alfredą Girdziušą, su kuriuo susipažinau dirbdamas Lietuvos aklyjų įmonėje. Kadangi jis darbavosi Trakų rajono valdytojo Algirdo Sadkausko iniciatyva įkurtoje laikraščio „Trakiečių rūpesčiai“ redakcijoje, pakvietė mane užsukti į redakciją ir kartu su redaktoriumi Česlovu Skaržinsku pasiūlė žurnalisto darbą. Tąkart nesutikau, bet kai antrą kartą pakalbino,

sutikau. Tai buvo lemtingas žingsnis, nes patekau į nesibaigiančių rūpesčių ir įvairių problemų sūkurį. Netrukus redakcija pigiai nusipirko gamykloje „Kaitra“ gaminamą vagonėlį ir ketino pradėti prekiauti laikraščiais ir knygomis, bet toks pirkinys turėjo būti suderintas su Trakų rajono valdyba. Kilus skandalui valdytojas A. Sadkauskas iškvietė Č. Skaržinską, A. Girdziušą ir mane į savo kabinetą ir be užuolankų pareiškė, kad Č. Skaržinskas atleidžiamas iš redaktoriaus pareigų ir dirbs eiliniu žurnalistu, o aš skiriamas redaktoriumi.

Nors apie redaktoriaus darbą nieko neįsimačiau, bet prieštarauti valdytojiui nebuvo prasmės ir taip mano pečius užgulė visos redakcijos rūpesčiai. Vadovauti „Trakiečių rūpesčių“ redakcijai buvo labai sunku. Netrukus redakciją paliko Č. Skaržinskas, trūko korespondentų, didelę dalį laikraščio teksto užpildyti savo straipsniais ir savivaldybės pateikiama informacija. Skaudžiausia, kad tuo metu savivaldybėje vyko kova tarp valdytojo A. Sadkausko šalininkų ir Tarybos pirmininką Šarūną Linkų palaikančių deputatų. Dėl šių politinių batalijų kentėjo „Trakiečių rūpesčių“ redakcija, nes ji buvo išlaikoma savivaldybės lėšomis, o kai taryboje buvo svarstomas lėšų skyrimo projektas, A. Sadkausko priešininkai balsuodavo prieš. Tas nervų karas tęsėsi keletą metų, kol galop deputatai tarybos posėdyje nusprendė redakcijos finansavimą nutraukti, o steigėjų ir leidėjo teises perduoti „Trakiečių rūpesčių“ redakcijai. Likę be finansinės paramos, nusprendėme redakciją privatizuoti. Aš parengiau naujos redakcijos steigimo dokumentus, sugalvoju naują laikraščio pavadinimą – „Senoji sostinė“.

Tuo metu redakciją perimti sumanė įsikūręs „Trakų verslininkų klubas“. Maloniai sutikome, jau pirmojo posėdžio metu naujojo laikraščio redaktoriumi verslininkai paskyrė ne mane, o Joaną Katiniene, bet jos parengtas laikraštis neatitiko verslininkų lūkesčių, tad redakcijai ėmė vadovauti nauja redaktorė, bet neilgam. Ją pakeitė žurnalistas Vytautas Leščinskas. Verslininkams leisti laikraštį pasirodė nenaudinga, tad vieną dieną redakcijos darbuotojams buvo pareikšta, kad redakcija uždaryta. Tai buvo atlikta be darbuotojų išspėjimo, be išieitinių išmokų.

Kai kuriuose šaltiniuose esančiuose Jūsų biografiniuose duomenyse nurodoma, kad Trakų rajono savivaldybėje ekologu dirbote septyniolika metų, ar tai tiesa?

Mane ekologu pavertė Trakų rajono savivaldybės Architektūros skyriaus vyriausiasis architektas Jonas Jakaitis. Kai dekretnių atostogų išėjo puse etato dirbusi ekologė, mane pasikvietė J. Jakaitis ir pasiūlė laikinai padirbėti ekologu puse etato. Tuo metu buvau „Trakiečių rūpesčių“ redaktorius ir nuolat lankiausi savivaldybėje, tad ilgai nesvarstęs sutikau.

Kai verslininkai uždarė redakciją, paprasčiau savivaldybės merą Kęstutį Vaitukaitį, kad priimtų mane dirbti ekologu pilnu etatu. Meras mano prašymą patenkinio, nes tuo metu ekologo darbų apimtys didėjo. Laiki-

nas ekologo darbas tęsėsi net septyniolika metų, nes buvusi ekologė išvyko gyventi į Šiaulius.

Ar buvo sunku suderinti ekologo ir „Lietuvos ryto“ reporterio darbą? Žinoma, kad buvo atvejų, kai Jus ketino atleisti...

Pradėjęs dirbti ekologu, dar vadovavau „Trakiečių rūpesčių“ redakcijai. Buvau pakviestas į Semeliškių poliklinikos atidarymą. Ši naujiena man taip patiko, kad atspausdinu reportažą ne tik laikraštyje „Trakiečių rūpesčiai“, bet sumaniau žinutę pasiūlyti ir „Lietuvos ryto“ redakcijai. Nuvykęs į redakciją patekau pas vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoją Zeferiną Jonutį. Jis perskaitęs tekstą pažadėjo atspausdinti ir pasiūlė parašyti apie naujienas Trakų rajone dažniau. Tuomet ir prasidėjo ilgametis mano bendradarbiavimas su „Lietuvos ryto“ redakcija. Z. Jonutis buvo kartu ir mano, kaip neetatinio korespondento, mokytojas. Jis pasiūlydavo temų, o aš niekada neatsisakydavau. Vėliau pradėjau rašyti ne tik naujienas, bet ir platesnius reportažus. Visiems savo reportažams pats fotografuodavau, nereikėdavo į pagalbą kviestis fotografo. Tuo metu rungtyniaudavau su „Respublikos“ laikraščio korespondentu trakiškiu Edmundu Juodviršiu – kuris pirmas paskelbs laikraštyje įdomiausias naujienas iš Trakų rajono. Kadangi jis buvo labiau patyręs, mane dažniausiai aplenkdamas. Aš stebėdavau, kaip Edmundas apie įvykius taip greitai sužinodavo. Tiesa, tuo metu apie kriminalinius įvykius, autoavarijas informaciją korespondentams kiekvieną rytą teikdavo policijos komisariato pareigūnai. Dabar informaciją gali gauti tik iš parengtos įvykių suvestinės, deja, naujienų agentūros ir portalai šias naujienas jau būna paskelbę.

Dėl savo straipsnių kentėjau kaip disidentas. Daug kartų buvo grasinta mane atleisti iš ekologo pareigų. Labiausiai nukentėjau parašęs straipsnį apie kertamas šimtametes tuopas Trakuose, Mažajoje Vilniaus gatvėje. Nors tuo metu dirbau vyriausiuoju ekologu, apie sprendimą iškirsti tuopas sužinojau, kai jos jau buvo kertamos. Nors tuopos buvo šimtmetės ir, galbūt, reikėjo jas iškirsti, bet jos dvelkė senove ir sudarė tarsi žalią tunelį, kuriuo įžengdavai į istorinį miestą. Iškirstų medžių vaizdas taip stipriai mane sukrėtė, kad savo straipsnį pasikarščiavęs pavadinau „Kas nupraus supurvintą Trakų veidą?“.

Trakų valdžios reakcija buvo žaibiška ir skaudi. Tuo metu savivaldybei vadovavo meras Vytautas Mikalauskas. Praradau vyriausiojo ekologo pareigas ir vėl tapau ekologu, o mano vadovas Jonas Kriaučiūnas prarado vyriausiojo architekto pavaduotojo pareigas ir turėjo tenkintis vyriausiojo ekologo alga, nors dėl šio rašinio buvo visiškai nekaltas. Tad tokia buvo žodžio laisvė. Manau, kad bausmė buvo pernelyg griežta. Skyrimas į žemesnes pareigas vėliau man smarkiai atsiliepė nustatant pensijos dydį, bet nepyktu ir nesigailiu, nes visą laiką kovojau ir kovojau už žalesnį pasaulį, už na-

Nukelta į 6 p.

Vytautas Žemaitis (kairėje) ir Kęstutis Petkūnas

Alanta tarp Astikų ir Radvilų. Vengrų pėdsakai Alantos krašte XVI a. pabaigoje

Gintautas ŠEIKIS, Molėtų r., Alanta

Mes, kurie gyvename ir kuriems Dievas patikėjo rūpintis kitais, turėtume gyventi ne tik dėl savęs ir savo amžininkų, bet ir dėl ateinančių kartų.

Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Stepono Batoro priesaika, išsakyta laiške Transilvanijos triumviratui 1584 m.

Alantos ir jos krašto istorija beveik 400 metų neatsiejamai susieta su didikų Astikų ir jų artimos giminės Radvilų valdymu. Tačiau Alantos istorijoje XVI a. pabaigoje buvo labai trumpas laikotarpis (1580–1598), kada Alantos dvaras priklausė Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Steponui Batorui ir vengrų didikams bei karo vadams Bekešams.

1576 m. birželio 29 d. Lietuvos didžiojo kunigaikščio tapo iš istorinės Vengrijos dalies – Transilvanijos – kilęs kunigaikštis Steponas Batoras (vengr. *Bathory Istvan*), kuris Lenkiją ir Lietuvą valdė iki mirties, t. y. iki 1586 m., Steponui Batorui tapus Abiejų Tautų Respublikos valdovu, Alantą valdė Astikų giminės atstovas Mstislavlio vaivada Jurgis Astikas, s. Grigo. Astikams priklausė dideli žemės plotai apie Anykščius, Kavarską ir Alantą. 1579 m. Jurgiui Astikui mirus ir jam neturint palikuonių, jo valdos perėjo jo broliui Grigui Astikui. Pastarasis, palyginti su kitais jo giminės atstovais, labai skyrėsi karjeros pasiekimais ir įtaka Lietuvos diduomenėje. Dėl nepatenkintų ambicijų, išlaidumo ir didžiulės skolos jis tapo to meto didžiausiu tėvynės išdaviku, sutikusi bendradarbiauti su valstybės priešais, taip užtraukdamas didžiulę gėdą garbingai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) Astikų giminei.

Livonijos karo metu (1557–1582) Maskvai pavyko pritraukti bendradarbiauti Grigą Astiką, kuris už paramą iš Maskvos tikėjosi gauti Kovelį, Bielską ir dvaro etmono pareigas. 1580 m. pavasarį Grigas Astikas, ruošdamasis Lietuvos kariuomenės žygiui į Velikiję Luki, prisidengęs prekyba su Maskvos pirkliais, bendradarbiavo su Ivano IV pasiuntiniu Grigorijumi Naščokinu. Be to, paaikšėjo, kad, turėdamas skolų, savo dvare Kavarske ėmėsi padirbinėti pinigus. Atlikus kratą Kavarsko dvare, rasta nemažai tuščių blankų su padirbtomis senatorių antspaudais ir panašiais, kuriuos Grigas Astikas siekė panaudoti teismo procesuose dėl valdų.

Valdovo sušauktame LDK senatorių pasitarime buvo nutarta suimti išdaviką ir ištirti jo bylą. Grigas Astikas buvo sučiuptas Kaune ir atvežtas į Vilnių. Jis buvo apkaltintas net trijų Antrojo Lietuvos Statuto straipsnių pažeidimais: valdovo *majestoto*¹

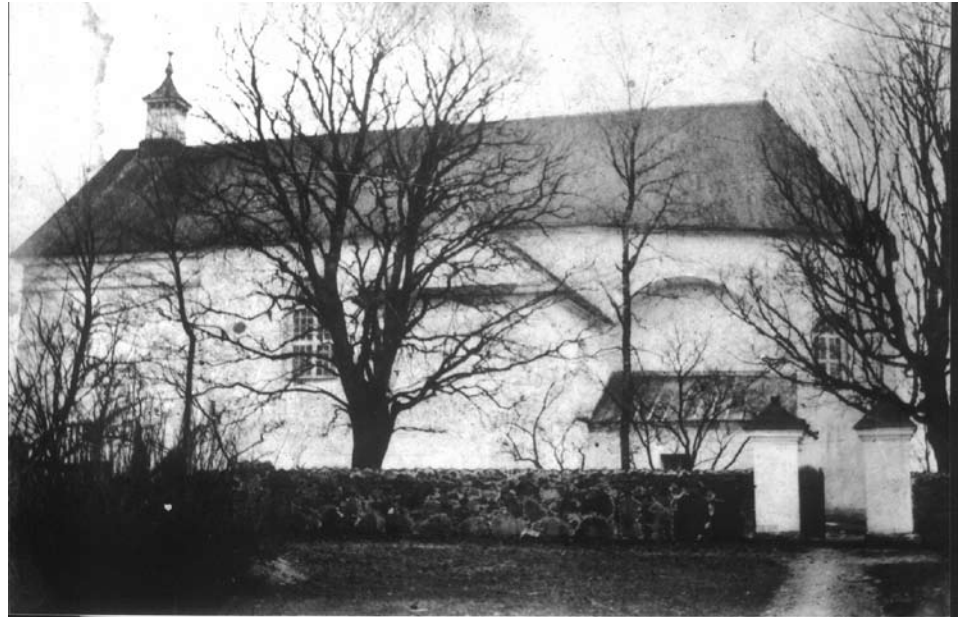
ižeidimu ir išdavyste, pinigų padirbinėjimu ir dokumentų klastojimu. 1580 m. birželio 15 d. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Steponas Batoras pasirašė Grigo Astiko mirties nuosprendį. Po trijų dienų Vilniuje, turgaus aikštėje (dabar – Rotušės aikštė), prieš pat Astikų rūmų langus budelis nukirsdino didiką. Didžiąją dalį jo turtų, iš jų ir Alantos dvarą, buvo nutarta konfiskuoti. Jonas Astikas, vienintelis Grigo Astiko sūnus ir būsimasis Vilniaus žemės teisėjas, buvo pripažintas nekaltu dėl tėvo nusikaltimų. Alantos dvaras su priklausančiais kaimais perėjo Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Stepono Batoro dispozicijon. 1580 m. sudarytas ir pirmas istoriniuose šaltiniuose žinomas Alantos dvaro inventorius.

Steponas Batoras, tapęs Abiejų Tautų Respublikos valdovu, stengėsi nepamiršti Tėvynės ir tautiečių, rėmė karo mūšių dalyvius. Kai kurių autorių teigimu, jo valdymo metais į Lenkiją ir Lietuvą atvyko per 10 000 vengrų. Dauguma atvykėlių buvo kariškiai. Jie sudarė vieną dešimtadalį visos jungtinės lenkų ir lietuvių kariuomenės.

Pirmieji vengrų kariai jungtinėje kariuomenėje pasirodė 1578 m. Tuomet suskaičiuota 4 000 pėstininkų karių. Vengrų dvaro raitelių tuomet buvo 300, o pėstininkų – 700. Samdytiems vengrų raiteliams vadovavo buvęs Stepono Batoro politinis priešininkas, vėliau tapęs artimu jo bendražygiu, Kasparas Bekešas (vengr. *Bekes Gaspar*).

1579 m. lapkričio 7 d. Kasparui Bekešui mirus, iš Vengrijos Transilvanijos atvyko jo brolis Gabrielius (vengr. *Bekes Gabor*), kuris 1580 m. kampanijoje vadovavo 1 356 raiteliams. Gabrielius Bekešas buvo vadinamas „visų vengrų karių vadu“. Bekešai buvo kilminga ir žinoma Transilvanijos vengrų giminė, kurios herbe puikavosi žvaigždė, pusbėnulis ir erelio koja. Abu broliai išpažino arijonizmą, kuris iš visos Europos tik jų gimtojoje Transilvanijoje nebuvo uždraustas.

Paskutinėje 1581 m. kampanijoje prie Pskovo dalyvavo gausi (beveik 1 000 raitelių) vengrų husarija. Šioje kampanijoje ypač pasižymėjo Gabrielius Bekešas. Būtent jam už nuopelnus valdovas nutarė padovanoti iš tėvynės išdaviko Grigo Astiko konfiskuotą Alantos dvarą. 1581 m. vasario 13 d. Varšuvoje Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Steponas Batoras pasirašė privilegiją, kuria Gabrieliiui Bekešui Skornatui padovanojo Ukmergės pavietę esantį Alantos dvarą su jam priklausančiais Kristupiškį ir Kirdeikiškį dvareliais, Germaniško (Armoniškio) ir Gelminiškio dvarus ir kaimus: Jėgžlius, Žibėčius, Spulius, Ruškonis, Pevernnyte, Antaliežius, Trumponius, Laičius, Klabinius, Kalvius, Avilčius, Girsteitiškio žemes prie Salotės ežero, Gojų, Kibildžius,

Senoji Alantos šv. Apaštalo Jokūbo bažnyčia (1534–1906).

Nuotr. iš asmeninio Gintauto Šeikio archyvo

Vargulius, Dragužius su juose gyvenančiais valstiečiais, o Alantos gyvenvietei suteikė turgaus ir prekymečių privilegiją, leisdamas ne tik prekybą, bet ir mokyklą, draugijas. Privilegijoje valdovas iškėlė ypatingus Gabrieliaus nuopelnus Lietuvai. Pažymėta, kad jis negailėjo nei savo sveikatos, nei gyvybės tarnaudamas valdovui ir valstybei, ypatingu didvyriškumu išsiskyrė kovose su Maskvos kunigaikštyste, šturmuojant Polocką.

1581 m. dokumentas parašytas senąja slavų kalba, ji taip pat pasirašė Minsko kaštelionas, žemės išdininkas ir raštininkas Jan Hlebovič iš Dubrovno. Karaliaus parašas – lotynų kalba. Privilegiją patvirtinta LDK didžiojojo prikabinamu raudono vaško antspaudu. Atskiru laišku Steponas Batoras nurodė Grigo Astiko sūnui Jonui užleisti dvarą, kuris jam nebepriklausė. Nors Steponas Batoras Bekešams Alantos valdą padovanojo 1581 m. vasario 13 d., greičiausiai kai kurias žemes jie jau buvo įsigiję anksčiau, iškart po Grigo Astiko egzekucijos.

Šia karaliaus dovana Gabrielius Bekešas neilgai tegalėjo džiaugtis, nes 1581 m. rugsėjo 8 d. krito Pskovo šturme, kai jam į kaktą pataikė priešo kulka, – kaip tik tuo metu, kai ant pilies bokšto jis iškėlė pergalės vėliavą.

Alanta nebuvo vienintelė valda, dovanojama Stepono Batoro proteguotai Bekešų giminei. Kaimyniniame nuo Alantos Anykščių valsčiuje vengrų kapitonui Lepšeniui valdovas iki gyvos galvos dovanojo tris kaimus. Nuo 1579 m. Birštoną valdyti gavo tas pats Gabrielius Bekešas Skornatas. Po keliolikos metų ši valda perėjo į jo žmonos Kotrynos rankas.

Stepono Batoro valdymo metus galima vadinti vengrų aukso amžiumi LDK. Vengrus mena proginė literatūra, kurioje aukštinamas Livonijos karo vadų vengrų didvyriškumas. Kasparo ir Gabrieliaus indėlis šiame kare prisimenamas J. Radvano „Radviliadoje“. Vengrų mada turėjo įtakos vyrų kostiumo raidai. Į lietuvių kalbą pateko vengrų kalbos žodžiai, kurie beveik visi – karinės lektūros dalis (bekešas², kantaras³, karvašas⁴, rokošas⁵, šatras⁶ ir kt.). Išliko susijusių vietovių pavadinimų ir pavardžių⁷. Yra išlikę pasakojimų apie po Alantos, Dapkūniškio, Balninkų apylinkių kaimus vaikščiojusius vengrus – gydytojus ir prekybininkus.

Kasparas Bekešas dėl savo charizmatiško tapo Abiejų Tautų Respublikos legendine asmenybe. Esą jis turėjęs žirgą, kuris per naktį oru galėjęs atlėkti iš Gardino į Vilnių. Kasparo Bekešo nešiota vengriško stiliaus kepurė ir apsiaustas buvo madingi ilgą laiką ir vadinti bekeša ar bekešu.

Kasparas Bekešas buvo radikalių religinių įsitikinimų protestantas arijonas, kritikavęs krikščionišką Trejybės sampratą, todėl krikščioniškosios bažnyčios jį laikė eretiku. Dėl šios priežasties buvo atsisakyta jį laidoti bet kuriose pašventintose kapinėse, tad jis buvo palaidotas ant vienos iš Vilniaus kalvų prie Vilnelės, netoli Gedimino ir Trijų Kryžių kalnų. Kalva iki šiol vadinama Bekešo kalnu. Karalius Steponas Batoras įsakė ant kalvos pastatyti aštuonkampį kolonos pavidalo antkapį. Antkapyje buvo iškalti žodžiai: „Viską

iš savęs turiu: nenoriu pripažinti Dievo / Netrokštu Jo dangaus, pragaro nebijau.“ Kai kurie lietuvių ir vengrų istorikai teigia, kad Kasparas Bekešas neneigė Dievo, o šie žodžiai tėra tik paskvilis ir humoras, kurį Kasparas Bekešas dažnai vartojo savo pasisakymuose. Istorikė Ingė Lukšaitė Bekešo antkapio epitafiją interpretuoja ne tiesioginiu Dievo, o sielos nemirtingumo paneigimu, būdingu arijonams. Tai, kad Kasparas Bekešas neigė Dievą, paneigė ir Popiežiaus nuncijus Giovanni Caligari. Greičiausiai to paties arijonų tikėjimo buvo ir Kasparo brolis Gabrielius. Gabrielius Bekešas, pasipiktinęs, kad brolis nebuvo laidojamas protestantų kapinėse, žadėjo pereiti į katalikų tikėjimą.

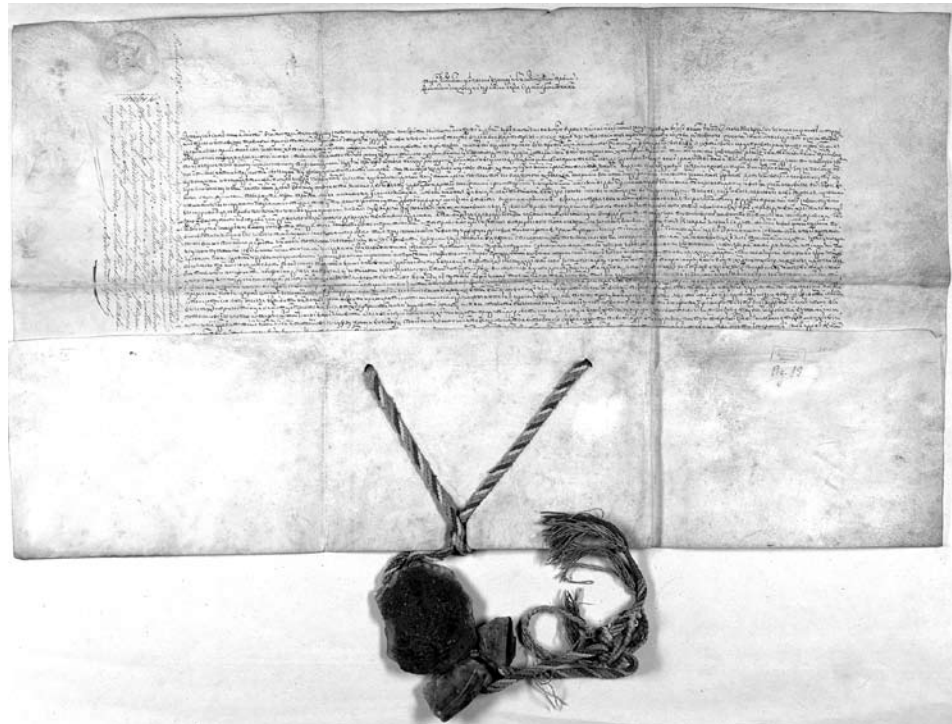
Gabrielius Bekešas buvo palaidotas šalia savo brolio kariuomenės vado ir diplomato Kasparo ir prie dar anksčiau ten palaidoto vengrų kariuomenės raitelių vado, kovojusio LDK kariuomenės gretose 1579 m. kovose prieš Maskvą Mihaly Vado (vengr. *Vadas Mihaj*).

Antkapis ir Bekešų palaidojimai buvo iki XIX a., kada, vandeniu paplovus dalį kalno, jie nuslinko į Vilnelės upę.

Gabrieliiui Bekešui mirus, nuo 1582 m. Alantos valdą gavo jo sūnėnai – brolio Kasparo sūnūs iš pirmosios žmonos Anos Sarcandy pusės – Vladislovas (vengr. *Bekes Laslo*) (mirė 1599 arba 1600 m.) ir iš antrosios žmonos – Gabrielius (vengr. *Bekes Gabor*). Sunku pasakyti, kodėl Alantos valda neatiteko Kasparo Bekešo brolio Gabrieliaus žmonai Kotrynai, kuri po vyro Gabrieliaus mirties valdė Birštoną ir jo apylinkes, ar jo vaikams. 1581 m. Stepono Batoro privilegijoje rašoma, kad „ponas Gabrielius Bekešas pats turi vaikų, palikuonių ir visiems pavieniams paveldėtojams, giminaičiams ir tiek vyriškos, tiek ir moteriškos artimiesiems tas paminėtas valdas leidžiama turėti ir jas visiems būsimiesiems ir amžiniams laikams sau naudoti“.

Nepilnamečiais Kasparo Bekešo sūnumis ypač rūpinosi Steponas Batoras, kuris po jų tėvo mirties paskyrė jiems globėjus, lavino juos Vilniaus kolegijoje. Mirus Steponui Batorui, skirtingai negu kiti vengrai, buvę karaliaus dvare, Kasparo Bekešo sūnūs Gabrielius ir Vladislovas „liko arti karaliaus dvaro“. Gabrielius mokėsi kartu su Andrašu Batoru, būsimuoju Vilniaus kardinolu. Popiežiaus nuncijus Giovanni Caligari 1581 m. apie Gabrielių rašė, kad jis turi puikų protą ir jau dabar kalba keturiomis kalbomis: vengriškai, vokiškai, lenkiškai ir lotyniškai. 1589 m. Gabrielius pradėjo studijuoti Krokuvos universitete. Vyresnysis Vladislovas iš tėvo paveldėjo karinius gabumus ir ne kartą sėkmingai dalyvavo įvairiuose mūšiuose. 1588 m. sausį jis šalia Lenkijos kanclerio Jano Zamoiskio kovojo Bačynės (*Pietschen*) mūšyje, kuriame buvo atmuštas sosto siekiančio Maksimiliano Habsburgo puolimas. 1593 m. Lenkijos ir Lietuvos Seimas, atsižvelgdamas į Kasparo ir Gabrieliaus Bekešų karinius nuopelnus, iš dėkingumo Kasparą sūnums Gabrieliiui ir Vladislavui suteikė Lenkijos ir Lietuvos indigenatą⁸, nes jie buvo gime

Nukelta į 6 p.

Stepono Batoro raštas, kuriuo vengrų kariuomenės vadui Gabrieliiui Skornatui Bekešui dovanojamas Alantos dvaras. Dokumentas saugomas Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje, F. 101-38

Alanta tarp Astikų ir Radvilų. Vengrų pėdsakai Alantos krašte XVI a. pabaigoje

Atkelta iš 5 p.

dar prieš savo tėvo indigenatą, ir už nuopelnus iš Zigmanto Vazos gavo valdyti Prienų ir Breslaujos (dab. Baltarusija) seniūnijas, Vshovo seniūniją Lenkijoje bei Hanzeleono seniūniją.

Isigijus Bekešams Alantos valdą, pasirodė, kad dalis Alantos valdų buvo ankstesnių savininkų Jurgio Astiko ir jo brolio Grigo ikeista už skolas, todėl jas teko išpirkti arba bylinėtis per teismą su buvusiais savininkais, kurie nepaisant teismo sprendimų nenorėjo perduoti valdų Bekešams. 1584 m. Bekešai iš Jono Nemcevičiaus už 500 kapų išpirko Krištopiškų dvarą. 1587 m. Ponų taryba pasiuntė į Alantą išdininką Lauryną, kad pastarasis apskaičiuotų padarytus nuostolius Jonui Astikui sūnui Grigo užėmus valdas ir drauge ipareigojo rotnistrą Skarbą „užimti Alantą ir perduoti Bekešams“.

Mirus Kasparui ir Gabrieliui Bekešams, o vėliau, 1586 m. gruodžio 12 d., ir Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Steponui Batorui, sustiprėjo Astikų palikuonių pretenzijos į jų turėtą valdas. Dėl Alantos valdos ypač aktyviai veikė Ona Astikaitė-Sanguškienė-Koširskė ir jos vyras Leonas Sanguška-Koširskis, kurie jau 1589 m. po teisminių ginčų atsikovojo trečdalį Astikams priklausiusių Alantos valdų. 1592–1597 m. teismus dėl Alantos dvaro prieš Kasparo Bekešo sūnus Vladislavą ir Gabrielių Bekešus tęsė Leono Sanguškos-Koširskio sūnus Grigalijus¹, kuris pretendavo į dvaro dalį, priklausiusią Jurgiui Astikui. 1592 m. vasario 20 d. Bekešai pateikė ieškinį Vyriausiajam Tribunalui dėl neteisingo passtatų atidailijimo Alantoje. 1593 m. liepos 7 d. išnagrinėta Ukmergės pavieto žemės teismo Vyriausiajam Tribunalui atsiųsta byla – Gri-

Bekešų giminės herbas

galijaus Sanguškos-Koširskio ieškinyš Vladislavui ir Gabrieliui Bekešams dėl Alantos žemės valdų išieškojimo. Vyriausiasis Tribunalas, išnagrinėjęs bylos aplinkybes ir ankstesnį savo sprendimą dėl Alantos dvaro, nustatė, kad byla yra teisminga Ukmergės pavieto žemės teismui ir gražino ją spręsti iš esmės.

1596 m. rugsėjo 5 d. Ukmergės pavieto žemės teismas pripažino kunigaikščio Grigalijaus Sanguškos-Koširskio nuosavybe pusę Alantos dvaro. Ukmergės pavieto žemės teismas po beveik trejų metų nagrinėjimo patvirtino Vyriausiojo Tribunalo sprendimą ir nurodė Kasparo Bekešo sūnams Vladislavui ir Gabrieliui Bekešams perduoti Sanguškom-Koširskiams jų valdomas Alantos žemes. Bekešai situaciją mėgino gelbėti – užstatė dalį Alantos dvaro valdų už skolas. 1594 m. Bekešai už 1 000 kapų Zienovičiams užstatė jiems priklausančius Germaniškių (Armoniškio) ir Girsteitiškio dvarelius. 1596 m. už 345 kapas Jurgiui Chšenavičiui užstatė dalį Alantos valdos, 1597 m. Masalskiams už 800 kapų – Alantos dvarui priklausančią Elmininkų valdą. 1598 m. Vladislavas Bekešas,

Bekešo kalnas Vilniuje. XIX a. piešinys

skolindamas iš Aleksandro Kšyckio 7 275 auksinių, ikeitė dalį Alantos valdos. 1598 m. Vladislavas Bekešas pakluso Vyriausiojo Tribunalo sprendimui ir pardavė Bekešams priklausiusią Alantos dvaro dalį Kristupui Radvilai. Beveik visa Alantos dvaro valda vėl perėjo Astikų palikuonių Radvilų jurisdikcijai¹⁰, nors kai kurios nedidelės Alantos valdos (Nosėnai, Garšvėnai) po ilgų teisminių ginčų atiteko Giedraičiams, kurių didelės valdos pietų ir vakarų kryptimis ribojosi su Bekešams priklaususia Alantos valda.

Taip baigėsi neilgai trukęs vengrų didikų Alantos valdymo laikotarpis. 1599 m. rugpjūčio 4 d. buvo pasirašytas testamentas, kuriuo Kristupas Mikalojus Radvila Perkūnas išvardijo savo žmonos ir vaikų globėjų valdas. Alantos valdą užrašė nepilnamečio sūnaus Kristupo globėjui Jurgiui Radvilai valdyti, kol sūnus sulauks 20 metų. 1605 m. birželio 16 d. Vitebsko vaivada Stanislovas Kiška perdavė Alantos valsčiaus Vastapų dvarą dukrai Onai Kristupienei-Radvilenei. 1613 m. Grigalijus Sanguška-Koširskis savo ir žmonos Alantos dvaro dalį pardavė Kristupui Radvilai. Tokiu būdu buvo suformuota Alantos dvaro valda, kuri priklausė Radvilų giminei 200 metų, iki XIX a. pradžios.

Šaltiniai ir literatūra

1. *Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Stepono Batoro raštas, kuriuo vengrų kariuomenės vadui Gabrieliui Skornatui Bekešui dovanojamas Alantos dvaras*. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius, Pergamentų kolekcija. F. 101-38.
2. *Ukmergės pilies aktų 1598 m. knyga*. Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius. F-3/13880.
3. *Archiwum Głowne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłow, Dział. XXVII*.
4. *Alantos dvaro dokumentai*. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius. F12-3830
5. Radvanas J., *Radviliada*, parengė ir vertė S. Narbutas, Vilnius, 1997.

6. Ragauskienė Raimonda, „Vengrai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Aleksandro Jogailaičio ir Stepono Batoro laikais (1492–1586 m.)“, in: *Istorija*, Vilnius, 2008.

7. Geza Szabo Szentmartoni, *Kasparo Bekešo kelias į Lietuvą. Lietuvos ir Vengrijos istoriniai-kultūriniai ryšiai XVI a.*, Vilnius, 2012.

8. Laužikas Rimvydas, „Radvilų dvaras Alantoje XVI–XIX amžiais“, in: *Sietuvos*, 2014, Nr. 8, p. 9–18.

9. Bojtar Endre, „Kasparas Bekešas ir jo antkapis: mįslės ir nuomonių skirtumai“, in: *Lituanistica*, t. 1, Vilnius, 1990.

10. Balinskis Mykolas, *Vilniaus miesto istorija*, Vilnius, 2007.

¹ Majestotas – didenybė (monarcho titulas).

² Bekešas – viršutinis drabužis, paprastai gelumbinio palto ar puspalcio tipo, su kailiu į vidų. Kailiu apsiūti rankogaliai, apykaklė, užsegamasis kraštas, apačia ir kišenės.

³ Kantaras (*kantar*) – apynasris, brizgilas arkliui (žirgui).

⁴ Karvašas (*karwasz*) – atlenktas rankogalis.

⁵ Rokošas (*rokosz*) – tam tikra bajorų sueiga, konferencija; vardas, kilęs nuo lauko ties Pestu Vengrijoje, vadinamo Rakos.

⁶ Šatras – virbas, žabas.

⁷ Lietuvoje Bekešų ir Bekešių pavardės šiandien labiausiai paplitusios Stakliškių, Prienų, Birštono, Balbieriškio apylinkėse, jų esama ir Rytų Aukštaitijoje: Alantos, Ukmergės ir Vievio apylinkėse. Šiuo metu Lietuvoje yra dešimt Bekešų ir šešiasdešimt keturi Bekešai. Giedraičių apylinkėse yra Bekešų (Bekešių) kaimas.

⁸ **Indigenatas** – pripažinimas svetimšaliui pilietybės tos šalies, kurioje jis gyvena; LDK bajorystės pripažinimas kitos šalies bajorui.

⁹ Grigalijus Sanguška (gimė apie 1566–1601 m.) – Abiejų Tautų Respublikos valstybės veikėjas, Kamen-Kaširsko kunigaikštis, Lubačuvo ir Braclavo kaštelionas, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino palikuonis, kunigaikščio Levo Sanguškos ir Onos Astikaitės vienintelis sūnus.

¹⁰ 1598 m. Ukmergės pilies aktų metų knygos inventoriuje buvo išvardyti keturi Alantos dvaro valsčiai ir dvidešimt aštuoni kaimai. Alantos valsčius: Antaliežiai, Eivilčiai (dab. Avilčiai), Kavoliai (Kalviai), Kazleliai (dab. Kazlai), Alantos klebono kaimas, Krištapiškiai, Trumpos (dab. Trumponys), Žibėčiai, Spuliai, Pavirinčiai ir vienas neaiškus vardas. Armoniškų valsčius: Armoniškiai, Kibildžiai, Paažuoliai, arba Klabiniai (dab. du kaimai), Pilionys (Ukmergės r.), Varguliai, Draguziai (Darguziai, Drugadžiai), Daviniai. Elmininkų valsčius: Bebarzdžiai, Daniukišiai prie Šventosios upės (galbūt dab. Danišūnai), Elmininkai, Gerkonys, Kavoliai (Kalveliai), Kurtiniai; Rukšėnai. Girsteitiškio valsčius: Antagiluziai (dab. Gilužiai), Daveniai, Girsteikiškis, Gojus, Nosėnai. Tame pačiame akte minimi Alantos, Armoniškų, Elmininkų ir Girsteitiškio dvarai ir Armoniškų miestelis.

Kęstutis Petkūnas: laikraščių reporteris, ekologas ir sąjūdininkas

Atkelta iš 4 p.

tūralios gamtos išsaugojimą. Kai rašau šias eilutes, žinau apie savivaldybės planus kirsti Trakų miesto centre augančias šimtametes liepas. Kai sužinojau apie tokius planus, su siaubu pagalvojau, kas liks iš istorinio Trakų miesto, kai senamiesčio nepuoš kuplios liepos? Ar įdomu bus turistams vaikščioti modernizuotu senamiesčiu?

Mane atleisti iš ekologo pareigų už rašinius buvo grasinta ne kartą. Dar ir dabar stebiuosi, kodėl mažytė žinutė „Lietuvos ryto“ dienraščio priede „Sostinė“ apie tai, kad Kalėdų eglė daugelį metų buvo statoma miesto stadione, o 2001-ųjų išvakarėse buvo įrengta aikštėje prie Trakų kultūros rūmų, sukėlė tokią pasipiktinimo audrą, kad net buvo pagrasinta mane atleisti iš darbo. Tuo metu buvau koneveikiamas, o dabar būtų sunku įsivaizduoti, kad Kalėdų eglutė stovėtų ne prie Trakų kultūros rūmų.

Vienu metu savivaldybėje buvo sumanyta, kad aš kaip tarnautojas, gaunantis algą, neturiu teisės gauti honoraro už savo straipsnius, tik tuomet, kai pasiūliau kreiptis į LR Seimą ir išsiaiškinti, nusiramino.

Kai Trakų rajono meru tapo Saulius Raščiauskas, buvo pateiktas savivaldybės valdybai sprendimo projektas panaikinti ekologo pareigybę. Tuo metu sunkiai sirgo mano motina, ji buvo gydoma Švenčionių rajono ligoninėje, o aš budėjau prie motinos. Kai gerasirdžiai bendradarbiai telefonu man pranešė apie bandymą panaikinti ekologo pareigas, skubiai grįžau į Trakus. Sužinojau, kad svarstant šį projektą valdybos narė, tuometė Lentvario M. Šmelionio vidurinės mokyklos direktorė Romutė Nargelienė pirmoji ryžtingai pasipriešino tokiam sumanymui, jai pritarė Trakų ligoninės vyriausiasis gydytojas Virmantas Petras Mockus, o jais pasėdė dar keli valdybos nariai ir aš palikau dirbti savivaldybėje, bet be mano priežiūros likusi motina žiauriai nukentėjo, išrašyta iš ligoninės vaikščioti jau nebegalėjo.

Nors likau dirbti savivaldybėje, mano žurnalistinė veikla vis atsiliepdavo. 2000 m., pasikeitus darbo teisės įstatymams, buvo perrašomos darbo sutartys. Pamenu, kaip

mane pakvietė laikinai savivaldybės administracijos direktoriaus pareigas einanti Regina Bologovienė ir pasiūlė susipažinti su nauja darbo sutartimi. Mano pareigos sutartyje jau buvo ne ekologo, o tik specialisto. Pasakiau, kad buvo žadėta skirti vyresniojo specialisto pareigas, tada R. Bologovienė pareiškė: jei nesutiksi, būsi atleistas iš darbo. Beliko sutartį pasirašyti. Tapus specialistu mano tarnybinis atlyginimas sumažėjo, nors tuo metu be ekologo pareigų dar buvau „Sveiko miesto“ projekto Trakų rajone, taip pat „Sveikos gyvenamosios programos“ mokyklose ir ikimokyklinėse įstaigose koordinatorius bei projekto „Vietinė darbotvarkė – 21“ koordinatorius.

Nors dėl savo rašinių ne kartą nukentėjau, dirbdamas savivaldybėje sulaukiau pensijos. Nors ne kartą buvo iškiles pavojus netekti pareigų, bet kartais savivaldybės vadovų pagrūmojimai būdavo tik kaip perspėjimas. Pamenu, kai merui V. Mikalauskui renginio Trakų kultūros rūmuose metu padovanojo ėriuką, apie tai parašiau žinutę į „Lietuvos rytą“. Tuo metu buvo išspausdintas ir kitas mano kritinis straipsnis. Kitą dieną V. Mikalauskas už žinutę su ėriuku tarė: „Ačiū“, o už kritinį straipsnį šypsodamasis pagrūmojo kumščiu.

Buvo atvejų, kai jau atrodė, kad neteksiu darbo, bet tarsi kažkokia mistinė jėga išbloškėdavo iš šiltų kėdžių tuos, kurie ketino manimi atsikratyti. Visi žino apie Trakų valdžios dažnus ir netikėtus pasikeitimus.

Gyvenime yra du keliai: tūnoti patogiai įsitaisius ramiaame kampelyje į nieką nekreipiant dėmesio ir eiti su iškeltu deglu rankoje, kad gyvenimas kitiems būtų šviesesnis ir laimingesnis.

Jūs jau daug metų gyvenate tarp Lentvario, Aukštadvario ir tėviškės – Aidukų kaimo, ar galite apie tai papasakoti? Kiek žinome, turite brolių bitininką?

Mano gimtinė – Aidukų kaimas – yra ežeringame krašte, pusiaukelėje, tarp Švenčionių ir Ignalinos. Tad likimas lėmė visą gyvenimą praleisti prie ežerų: Švenčionių, Trakų, Aukštadvario ir Lentvario. Galbūt todėl tapau gamtos mylėtoju ir saugotoju.

Tėviškėje pro mano gimtųjų namų langą matyti tyvuliuojantis Ilgio ežeras. Vaikystėje ežeras buvo ne tik maudynių, bet ir kitų pramogų vieta. Ežere išmokau žvejoti, visada turėdavome žuvies. Mūsų šeimoje buvome trys broliai, turėjau dvi seseris. Jaunesnioji sesuo ir brolis Feliksas mirė. Vyresnis brolis Adolfas – bitininkas. Bitininkystės mokėsi iš tėvo. Mano tėvas Kazimieras buvo ne tik bitininkas, bet ir garsėjo mūsų apylinkėse kaip nagingas mūrininkas. Tėvas buvo daugelio amatų meistras, net kartais kurdavo eilėraščius, mokėjo rusų, lenkų, vokiečių ir, aišku, lietuvių kalbas. Pats pastatė gyvenamąjį namą, klauoną. Pamatams reikalingų akmenų atsiveždavo iš laukų, buvo įvaldęs stambių akmenų skaldymo metoda.

Tėvas Pirmojo pasaulinio karo metu pateko į vokiečių nelaisvę ir buvo išvežtas į Vokietiją. Iš nelaisvės grįžo po šešerių metų. Kadangi Vokietijoje išmoko kalbėti vokiškai, tai jam išgelbėjo gyvybę, kai Antrojo pasaulinio karo metu į kaimą atvykę vokiečiai iš mūsų šeimos atiminėjo auginamą kiaulę. Kai tėvas pasipriešino, vokiečiai, išsitraukę revolverį, ketino tėvą nušauti, bet vokiškai kalbantis tėvas paaiškino, kad reikia išmaitinti didelę šeimą. Tėvo nenušovė, bet kiaulę vokiečiai išsivežė.

Anksčiau mūsų krašto kaimuose gyveno daug jaunimo. Jie rengdavo ne tik šokių, vakarones, bet ir burdavosi į draugijas. Mano tėvas buvo Kazimiero draugijos pirmininkas, todėl ir mūsų kaime rinkdavosi jaunimas, vaidindavo, diskutuodavo, kartu šventė įvairias šventes.

Tiek daug esate parašęs, bet į mūsų siūlymą parengti knygą neatsiliepėte, kodėl? Juk galėtumėte sudaryti labai gražią reportažų knygą.

Geras ir viliojantis pasiūlymas, bet knygai paruošti reikia daug laiko, o aš visą gyvenimą einu su didelių rūpesčių našta ir ne tik susidedančia iš žurnalistinės veiklos.

Gyvenate ir dirbate Lentvaryje? Tai apleistas miestas, valdžia juo nesirūpina, o gal manote kitaip?

Daug metų rašau apie Lentvarį, daugiau-

sia apie miesto problemas. Turiu daugelio savo rašinių iškarpas, kartais pavartau ir pagalvojau, kiek daug pastangų ir laiko reikėjo parašyti tokiam dideliame kiekiui straipsnių, žinučių, reportažų.

Liūdniausia, kad į daugelį straipsnių vietos valdžia nereaguoja, o jeigu reaguoja, tai dažniausiai pykdamai ir laikydami mane priešu, drumsčiančiu ramų valdininkų gyvenimą. Vis dėlto, kai peržvelgiu rašinius, kurie padėjo lentvariečiams pagerinti gyvenimo sąlygas arba pasitarnavo ginčiuose su įvairiomis tarnybomis ir įstaigomis, jaučiu džiugesį.

Šit džiaugiuosi parašęs straipsnį „Kėlionė nevažiuojančiu traukiniu“ apie lentvariečius, daugelį metų gyvenusius seno traukinio vagonuose. Taip pat straipsnį apie lentvariečius, vargstančius barakuose. Po mano rašinių šiems lentvariečiams buvo skirti butai.

Kai atvykau dirbti į Lentvarį, mane stebino dažnai nuo Gaidiškių pusės kylantys dūmai. Pasidomėjęs sužinojau, kad į Lentvarį iš Vilniaus vežamos buitinės bei statybinės atliekos ir deginamos. Kai apie tai parašiau žinutę į „Spartuolio“ laikraštį, nelegalus sąvartynas buvo uždarytas.

Gaila, kad mano rašiniai nepadėjo apsaugoti medžių Bažnyčios gatvėje ir prie bažnyčios. Po rekonstrukcijos be medžių nykia atrodo didelė dalis Geležinkelio gatvės. Daug rašiau apie Lentvario Tiškevičiaus dvaro sodybą, apie ten Eduardo Andrė sukurtą parką. Deja, parke buvo suniokota istorinė unikali grota ir niekas net neieškojo kaltų.

Prieš 26-erius metus parašiau straipsnį „Svajonės apie Lentvario ateitį“. Svajonės buvo kur kas gražesnės, negu tai, ką dabar matome Lentvaryje. Daug atliekama darbų, daug igyvendinama projektų, bet tai atliekama ne visada išiklausant į gyventojų nuomonę arba net ją ignoruojant. Man skaudžiausia, kad nuolatins naikinami miesto želdiniai, o naujų pasodinama labai mažai.

Dėkojame už pokalbį.

Kalbėjosi Irma STADALNYKAITĖ ir Juozas VERCINKEVIČIUS

Lietuvos cirko istorija

Ir cirke žmonės verkė

ALVIDAS JANČEVIČIUS, žurnalistas, cirko istorikas, Vilnius

Pradžią Nr. 10 (828)

Į atlaidus cirkas nenuvažiavo

„Aušros“ cirko reklama

1935 m. rugsėjo pradžioje savo gastroles Panevėžyje baigė pirmasis profesionalus Lietuvos cirkas „Aušra“, užgimęs 1929 m., ir keliavo toliau. Netoli Berčiūnų prisivijęs kitas sunkvežimis užkabino cirko sunkvežimį ir įvertė į pakelės griovį. Nuo smūgio subyrėjo griūvančio automobilio variklis ir lengvai susižeidė keletas artistų. Tačiau tai nebuvo vienintelė „Aušros“ nelaimė kelyje. 1937 m. spalio 18 d. cirko automobilis netoli Joniškio pervaziavo apie šešiasdešimties metų amžiaus moterį ir sunkiai sužalojo jai galvą, o po keleto dienų „Aušrą“ nelaimė ištiko ir Šiauliuose. Artistas Steponavičius norėjo tigrą iš vieno narvo pervesti į kitą. Tigras netikėtai puolė Steponavičių, pradėjo draskyti jį dantimis ir letenomis. Kitiems artistams įniršusi žvėrį paviko nuraminti. Tačiau sužeidimai buvo tokie dideli, jog Steponavičius tą pačią dieną mirė.

1939 m. rugpjūčio 19-ąją „Lietuvos žinios“ paskelbė skaudžią žinią: „Vakar apie 12 valandą ties Leliūnais (Utenos aps.) įvyko antra didelė sunkvežimio katastrofa. Prieš kelias dienas toje pačioje vietoje į griovį įvieto sunkvežimis su Darbo rūmų ruošta darbininkų ekskursija. Tada taip pat nemažai žmonių nukentėjo.

Šį kartą katastrofos aukomis tapo „Aušros“ cirko artistai, iš Zarasų vykę į rugpjūčio 20 d. Kaune rengiamus tradicinius Šv. Roko atlaidus. Jau buvo gautas leidimas, sutarta vieta. Cirko savininkas Pranas Gudauskas į nuosavą sunkvežimį pakrovė visą cirko mantą, o ant jos „sutūpė“ būrelis artistų. Pats šeimininkas sėdėjo prie automobilio vairo.

Gerai nepažindamas vingiuoto Kauno–Zarasų kelio, ties Leliūnais jis iš anksto nenumatė staigaus posūkio. Todėl išibėgėjęs perkrautas sunkvežimis virto ant šono, prislėgdamas kėbule sėdėjusius žmones...

Netrukus pro nelaimės vietą važiuavo autobusas, kurio keleiviai ėmėsi gelbėti nelaimėlius. Kai kurie sužeistieji prašė jų nejudinti, nes jie ir taip negalį iškelti skausmo.

Avarijos vietoje žuvo cirko tarnautojas Boleslovas Ardulevičius. Nuo žaizdų Utenos apskritys ligoninėje netrukus mirė artistas Antanas Černiauskas. Dvylika žmonių lengviau ar sunkiau susižeidė.

„Aušros“ savininkas ir vairuotojas Pranas Gudauskas liko sveikut sveikutėlis. Dievo apvaizda pagelbėjo ir garsiam to meto Lietuvos kupletininkui Petriui Biržiniui. Jis pasilikęs Zarasuose, bet per avariją į šipulius subyrėjo jo 600 Lt kainavusi armonika... Vėliau cirko sunkvežimį tikrinę specialistai nustatė, kad buvo netvarkingi stabdžiai ir

Dresiruotojas Pranas Gudauskas su tigras

per silpną vieną lingę. Avarijos priežastimi laikytas ir per didelis greitis.

1941 m. liepą Kaune tragiškai nutrūko ir paties P. Gudausko gyvenimas. Jo pirmu žvilgsniu visai nepaslaptinga mirtis apsupta įvairių komentarų, nors aišku viena – užrašas ant paminklo Kauno cirko artistų kapinėse skelbia: „Žuvo tigras nasruose.“ Prasidėjus vokiečių okupacijai, cirko „Aušra“ šeimininkas laikė tigrus viename Kauno senamiesčio name pastatytuose narvuose. Anuomet trūko mėsos, tigras badavo. P. Gudauskas, nematydamas kitos išeities, nuėjo į vokiečių komendantūrą. Vokiečiai sutiko pagelbėti, bet norėjo savo akimis pamatyti tuos tigrus. Cirko šeimininkas nusivedė karininkus prie jų narvo ir drąsiai įėjo pas savo augintinius, tačiau vienas išalkęs tigras jį puolė. Karininkai, tai pamatę, iššaudė visus keturkojus artistus, bet tai neišgelbėjo P. Gudausko gyvybės.

Dejonės kelio dulkėse

„Romos“ cirko trupė

Cirkas „Roma“ 1938 m. birželio 9–12 d. savo vaidinimus rodė Švėkšnoje. Birželio 13-osios rytą samdytu sunkvežimi Tg23 trupė iškeliavo į Tauragę. Kaip tuo metu buvo įprasta, ir šiame automobilyje ant įvairių cirko įrengimų glaudėsi keliolika artistų bei darbininkų. Kiek pavaziavus, sugedo automobilio vairas, sunkvežimis užkabino vieną vežimą, o kitą, pasibaidžius jį tempusiam arkliui, įvertė į griovį. Artistai vienas per kitą ėmė rėkti vairuotojui Povilui Čereškai, kad sustotų. Tačiau susijaudinęs vairuotojas dar labiau spustelėjo akseleratoriaus pedalą, kuris užsikirtė... Sunkvežimis pradėjo lėkti, pasiekdamas net 50 km per valandą greitį.

Lenkiant kelyje pasitaikiusią duobę, mašina kryptelėjo. Artistai, manydami, kad sunkvežimis virsta, ėmė iš jo šokinėti ir čia pat susižalavo liko gulėti kelio dulkėse... Garsiam iliuzionistui J. Čechanavičiui sulaužyta kairioji ranka ir stipriai sužalotas veidas. Oro akrobatas P. Mickus susižeidė koją, kuri prieš metus tame pačiame cirke jau buvo lūžusi nepavykus triukui, šonus gerokai apsilamdė J. Čechanavičiaus asistentė Vapsaitė, stipruolis Nino, akrobatai Norvila, Siernikovas ir kiti. P. Čereškai automobilį pagaliau pavyko išlyginti ir sustabdyti. Juo sužeistieji buvo nuvežti pas gydytojus. Beje, tuo pačiu sunkvežimiui važiuojant „Romos“ cirko direktorius rietaviškis Remeikis iš kėbulo iššoko sėkmingai, netgi be įbrėžimų.

Tragedija prie Nemuno

1936 m. liepos 11 d. Alytaus miesto senosiose kapinėse atsirado trys nauji kauburėliai. Dzūkijos smėlis priglaudė klouną P. Petruševičių (Friką), fakyra A. Pilkauską (Ben Ali), stipruolį V. Jurgensą. Ketvirtąjį – darbininką K. Suriną – artimieji išsivežė laidoti kitur. Viena šurpiaušiu to meto Lietuvoje autokatastrofą atėmė šauniems vyrams gyvybės. Deja, tarp žuvusiųjų buvo vienas garsiausių prieškarinio artistų Antanas Pilkauskas, savo rizikingais triukais scenoje atvirai niekindavęs mirtį, tačiau realiam gyvenime taip ir nesugebėjęs jos išvengti.

Fakyras A. Pilkauskas-Ben Ali buvo pirmasis Lietuvos artistas, beveik penkis mėnesius garsinęs Lietuvos vardą 1934 m. pasaulinėje Čikagos parodoje. Visą tą laiką jis gyveno Parodos komiteto skirtame viešbutyje su visišku išlaikymu. Lietuvos konsulas Čikagoje, pažymėdamas A. Pilkausko nuopelnus atstovaujant Lietuvai, išreiškė padėką ir įteikė oficialų raštą. Be lietuvių, paviljone dirbo dar dvidešimt trys artistai, todėl jo pasirodymui buvo skiriama vidutiniškai vos trys minutės. Scenoje, papuoštoje lietuviška atributika, *The Great Fakir Ben Ali* virš galvos laikydavo keptuvę, asistentas į ją įdėdavo sviesto, imušdavo kiaušinių, fakyras iš burnos pūsteldavo ugnies fakelą ir iškepėdavo kiaušiniene. Publika taip pat galėdavo nuo degančio artisto liežuviu liepsnos prisidegti popirosą...

Pasibaigus parodai, Ben Ali išvyko gastroliu po Ameriką. Niujorko „Paramount“ teatre, „Metro-Goldwin-Meyer“ teatre Filadelfijoje, lietuvių namuose Niujorke, Bruklina ir Čikagoje jis rodė visą savo programą – per skruostus perverdavo vielą, ant jos galų pakabindavo po kelis kilogramus sveriančius svarsčius ir juos siūbuodavo. Taip pat buvo prikalamas ant kryžiaus...

Antanas Pilkauskas (Ben Ali)

Pasirodymas Čikagos parodoje A. Pilkauską išgarsino. Vos grįžęs namo, jis sulaukė solidaus pasiūlymo mėnesį padirbėti Rygos „Solomonskio“ cirke bei pasirašyti penkių mėnesių kontraktą su Madrido cirku. Beje, 1927 m. jis buvo įkūręs cirką „Patimpas“, kuris turėjo savo džiaz orkestrą, po vaidinimų rengdavo šokius. Tačiau A. Pilkauskui išvykus į Ameriką 1933 m. cirkas baigė gyvavimą. Vėliau A. Pilkauskas pateko į Pabaltijo cirką, kur rodė ne tik įvairius triukus (beje, Kaune vieno pasirodymo metu smarkiai apdegė ir kurį laiką negalėjo vaidinti), bet ir ritosi su aukštesniu nei dviejų metrų ūgio cirko ruduoju lokiu. Po A. Pilkausko mirties šis numeris iš programos išnyko.

Sėkmingai dirbęs Kauno žemės ūkio parodoje, „Pabaltijo“ cirkas kraustėsi į Alytų, kur liepos 9-ąją turėjo pradėti gastroles. Dalis artistų ir gyvūnai iškeliavo anksčiau. Paskutiniuoju reisu ant mašinos kėbule sukrautų stiebų, brento, likusio rekvizito važiuavo dvidešimt trys artistai ir tarnautojai. Cirko savininkas rygielis Adolfas Azis ir dalininkas joniškietis Pranas Končius, kaip ir visi kiti cirko žmonės, prie panašių kelionių buvo pripratę.

Sunkvežimiams per tuo metu Alytaus miesto viduryje buvusį medinį tiltą važiuoti neleista, nes jis buvo laikomas nesaugiu ir labai dažnai remontuojamas. Todėl cirko automobilis vyko aplink, per Kaniūkų tiltą. Anuomet kelias iki tilto ėjo senuoju akmenimis grįstu keliu, kuris dabar, važiuojant iš Alytaus Daugų link, tik pervažiuos tiltą, yra dešinėje pusėje. Ir čia, prie pat tilto, pasibaidė aplenkiamo ūkininko vežimo arkliui. Vairuotojas Pranas Valančius bandė išvengti nelaimės, bet, kaip spėjama, sugedęs automobilio vairas, o gal ir stabdžiai nebuvo tvarkingi. Todėl automobilis, išlaužęs keturis pylimo apsauginius stulpelius, didele jėga nuo šešių metrų aukščio ir aštuoniasdešimt penkių laipsnių statumo šlaito nudardėjo žemyn. Niekas iš važiuosiuųjų nespėjo iššokti. Aidėjo cirkui nebūdingos aimanos... Devyniolika žmonių sužeisti. Keturi žuvo...

Tragiškos katastrofos tyrimas užtruko gana ilgai – beveik dvejus metus. Alytaus apskrities viršininkas Pabaltijo cirko savininką A. Azį nubaudė 3 000 Lt bauda arba trijų mėnesių laisvės atėmimo bausmė už tai, kad, gabenant cirko įrenginius, išakęs vairuotojui perkrauti sunkvežimį, dėl šios priežasties ir įvykusi katastrofa. Pagaliau 1938 m. gegužės 30 d. Kauno apygardos teismas turėjo pradėti nagrinėti šią bylą. Sprendžiant iš spaudos aprašymų, kaltinimai pateikti vairuotojui Pranui Valančiui, Adolfui Aziui ir jo žmonai. Tačiau vėliau taip ir nepavyko rasti informacijos apie kokią nors bylą paskelbtą nuosprendį.

O gyvenimas tęsėsi toliau, kaip toje Algimanto Raudonikio dainoje – klega, juokiasi cirko kupolas, žmonių marga minia... Liepos 27-ąją „Pabaltijo“ cirkas apsistojo Marijampolės Laisvės aikštėje, kur kasdien rengė pasirodymus ir leido už atlyginimą pažiūrėti žvėrių...

Po daugelio metų, 1989 m. pavasarį, artistų palaikai buvo perkelti į Kauno Cirko brolių kapines.

Pabaiga

Cirko katastrofos vaizdas. Nuotr. iš Kauno IX forto muziejaus archyvų

Tėviškės aušra

Nr. 11 (20) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. lapkritis

Rytų Lietuvos mokyklos

Lietuvybės židinių kūrimasis Vaidotų gyvenvietėje

Danutė PŪRIENĖ, Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokyklos Bendrojo ugdymo skyriaus vedėja, asociacijos „Vaidotų bendruomenė“ valdybos narė

Vaidotai yra nedidelė Vilniaus rajono gyvenvietė, išikūrusi šalia Vilniaus miesto prie Vokės upės. Vaidotuose gyvenančios šeimos, auginančios ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikus ir siekiančios juos ugdyti valstybine kalba, nuolat susidurdavo su vaikų ugdymo prieinamumo problema.

1991 m. Vaidotų gyvenvietėje buvo atidarytas Pagirių vidurinės mokyklos pradinio ugdymo skyrius lietuvių dėstoma kalba. Skyriaus atidarymo iniciatorius buvo tuometinis Pagirių mokyklai vadovavęs direktorius Rimantas Remeika.

1991 m. rugsėjo 1-ąją susirinko 13 mokinių į pirmą klasę. Taip „mokyklėlė“ augo iki 4 klasių. Mokinių skaičius vis didėjo. Buvo išaugę iki 60 mokinių. Sąlygos buvo apgailėtinos. Pastatas prašyte prašėsi remonto, bet Vilniaus r. vadovai į tai nekreipė dėmesio. Langai seni, kiauri. Šildymas kieto kuro katilu. Patalpos šaltos. Žiemos metu būdavo ir 10 laipsnių šilumos. Tėveliai ir mokytojai tikėjosi, kad tai laikina. Vylėsi sulaukti renovacijos. Kreipėsi į Vilniaus r. vadovus, bet tai buvo be atsako. Nėra pinigų, nors toje pačioje gyvenvietėje, tais pačiais metais atidarė ir lenkiškas klases naujose darželio „Margaspalvis aitvarėlis“ patalpose. Ten dėmesys ir lėšos buvo skiriamos ir aplinka buvo gražinama, o lietuviška „mokyklėlė“ buvo užmiršta. Gražino ir kūrė šiltesnę aplinką toje mokyklėlėje mokinių tėvai ir mokytojos.

1998 m. rugsėjo 1-ąją atvyko Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Nuo tada apie tokią mažą lietuvišką mokyklą sužinojo visa Lietuva. Mokykloje aparatūra buvo labai sena ir šventės metu, skambant „Tautiška giesmei“, sugedo. Prezidentas Kalėdų proga padovanojo muzikinį centrą ir vaikus pradžiugino kitomis dovanomis. Mokyklėlė pradėjo domėtis Vilniaus apskrities Švietimo skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas.

Dažnai aplankydavo, bet, deja, tik tiek, nes nebuvo didelių galių, kol skyrius priklaušė Vilniaus rajono Pagirių gimnazijai.

Stogas buvo apgailėtinas, pakilus vėjui šiferis skraidydavo. Pavojus tykodavo čia pat. Vis dėlto Vilniaus r. vadovai nusprendė pakeisti stogą ir šildymo sistemą. Toliau rajono parama ir pagalba pasibaigė. Žadėjo pakeisti langus, bet jie taip ir nebuvo pakeisti iki 2016 m.

Mokyklėlės vidų gražino mokinių tėvai tiek, kiek leido jų galimybės. Mokyklėlės pastatas, aplinka ir vidus neturėjo estetiško vaizdo. Tėvai į tokią mokyklėlę jau nebe norėjo leisti savo atžalų. Mokyklėlės egzistavimą užtikrino joje dirbančios savo darbą ir mokinius mylinčios mokytojos: B. Ušackienė, V. Aukštuolienė, O. Blaškienė, S. Struogienė.

2004 m. pradinį klasių mokytoja Ona Blaškienė kreipėsi pagalbos į Amerikos lietuvių Raudonojo Kryžiaus organizaciją ir gavo teigiamą laišką su parama. Nudžiugo tada mokytojų akys. Mokyklėlė buvo suremontuota iš Amerikos lietuvių pinigų. Buvo nupirkti baldai, suremontuota salytė. Remontą padarė, bet patalpos nepadidėjo. Aštuoniems mokiniams teko mokytis 7 kvadratų patalpose. Valgyklos nebuvo. Maistą atveždavo termosuose.

Bet dėl Vaidotų lietuviškos mokyklos rankų nenuleido Pietryčių Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Algimantas Masaitis, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas.

2010 m. Lietuvoje pradeda kurtis kaimo bendruomenės. Netoli Vaidotų vietovės gyvenantis Lietuvos Nepriklausomos valstybės atkūrimo signataras, tuometinis LR Seimo narys Kazimieras Uoka suburia grupelę aktyvių kaimo gyventojų. 2010 m. kovo 29 d.

Tautiška giesmė skamba aktyvaus Vaidotų bendruomenės verslininko M. Vyskupaičio (kairėje) ir antrojų mokytojos Sonatos Kiseliauskienės lūpomis

Vėliavą iškelia mokyklos direktorius V. Kazlauskas

ikuriama asociacija „Vaidotų bendruomenė“, išrenkama valdyba, pirmininke tampa Audronė Matusevičiūtė. Bendruomenė pradeda veiklą.

2011 m. sausio mėn. bendruomenės pirmininkė kreipiasi į LR Ministrą Pirmininką Andrių Kubilių prašydama steigti Vaidotuose ikimokyklinio ugdymo valstybine kalba grupes. 2012 m. birželio 1 d. Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio profesinės mokyklos bendrabučio patalpose Švietimo ir mokslo ministerija įsteigia Juodšilių „Šilo“ gimnazijos vieną ikimokyklinio ugdymo grupę. Grupės auklėtoja pradeda dirbti jauna, perspektyvi specialistė Jurgita Jurgelevičiūtė. 2014 m. sausį atidaroma antra ikimokyklinio ugdymo grupė.

Vaidotuose esančios profesinės mokyklos erdvios su atskiru įėjimu patalpos daug metų buvo tuščios. Kasmet tėvai, o nuo 2012 m. Vaidotų bendruomenės pirmininke išrinkta Laima Lazauskienė kreipdavosi į Vilniaus rajono savivaldybę, LR Seimo Švietimo ir kultūros reikalų komitetą, LR Švietimo ir mokslo ministeriją, LR Vyriausybę, bet lėšų neskyrė ir lietuviškos mokyklos reforma buvo nukeliama. 2012 m. balandžio 27 d. Vaidotų bendruomenė raštu, surinkusi 382 gyventojų parašus, kreipėsi į LR Ministrą Pirmininką A. Kubilių prašydama atidaryti 1–8 klasių lietuvišką progimnaziją Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokyklos patalpose, kurių vienas trijų aukštų korpusas nenaudojamas.

2015 m. rudenį Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokyklai pradeda vadovauti naujas direktorius Valdas Kazlauskas.

2016 m. vasario 1 d. bendruomenė kreipėsi į LR Vyriausybės kanclerio pavaduotoją Rimantą Vaitkų prašydama pagerinti Vaidotų lietuviškai mokomų vaikų mokymosi sąlygas ir atidaryti (įsteigti) 1–8 klasių lietuvių mokomąją kalbą progimnaziją Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokyklos patalpose.

2016 m. vasara. Seniai Vaidotuose nebuvo tokio džiaugsmo. Švietimo ir mokslo ministerija pranešė, kad Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokyklos atskirame korpuse atidaro pradinio ugdymo klases mokomąją lietuvių kalbą. Suprantama, kaip nesidžiaugsi, jei senoji lietuviška mokyklėlė lopyta sulopyta, klasės pereinamos, mokiniai ir mokytojai pertraukų metu neturi, kur pajudėti – mokiniai neturi koridoriaus, kur galėtų pasivaikščioti, o mokytojai – mokytojų kambario.

Vaidotų mokyklos bendruomenė už paramą nuoširdžiai dėkoja Tautos fondui (JAV). Tautos fondas nupirko mokyklinius baldus: staliukus, kėdutes, persirengimo spinteles, mokyklines lentas, lietuvišką atributiką: herbus, Lietuvos žemėlapius, ir mokymosi reikmenis: kreidos, rašymo priemonių. 2016 m. rugsėjo 1-oji buvo ypatinga ne tik švietimo bendruomenei –

mokytojams, mokiniams, jų tėveliams, bet ir visai Vaidotų bendruomenei.

Saulėtą rytą pirmą kartą Vilniaus technologijų, verslo ir žemės ūkio mokyklos dešiniajame kiemelyje klegėjo didžiulis būrys mažylių. Į atidarytos pradinio ugdymo programos mokomąją lietuvių kalbą klases susirinko 50 mokinių.

Šventė prasidėjo vėliavos pagerbimu. Vėliavą iškėlė mokyklos direktorius V. Kazlauskas, „Ryto“ draugijos pirmininkas A. Masaitis, mokiniai, tėvelis G. Stanaitis. Iki mokslo metų pabaigos plevėsuojanti trispalvė skatins gerbti Lietuvos valstybę, jos kultūrinę ir dvasinę vertybę. Skambėjo „Tautiška giesmė“.

Naujų darbų pradžios proga sveikino ir nuoširdžiai dėkojo visiems už pagalbą pasiruošiant naujiems mokslo metams direktorius V. Kazlauskas. Sėkmės kiekvienam linkėjo Vaidotų bendruomenės pirmininkė L. Lazauskienė. „Mylėti Dievą, Gimtą šalį, Motinėlę ir Tėvelį“ – Vaidotų pradinukams linkėjo lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas A. Masaitis.

Vaikų lūpose skambėjo eilėraščiai apie mokyklą. Mokyklos duris drąsiai pravėrė 15 pirmokėlių. Jų pirmoji mokytoja Vida Aukštuolienė. Mokiniai pasižadėjo būti stropūs ir drausmingi, o tėveliai prisiekė būti pareigingiausiais mokinukų draugais.

Mokykla prisipildė jaunų žmonių šurmulių. Nedidelių rajono mokyklų didžiausias privalumas – mažos klasės, kur matomas kiekvienas mokinytis, visi vaikai gyvena it šeimoje, moka gerbti vieni kitus, taip išvengiama didmiesčiuose aktualios patyčių problemos. Vaidotų mokykla atvira bendrauti ir bendradarbiauti, ugdyti įvairias mokinių kompetencijas, mokytis ir tobulėti.

Straipsnio autorė D. Pūrienė, iš kairės – VTVŽŪM pavaduotoja ugdymui V. Jarmalkovič, Vaidotų bendruomenės pirmininkė L. Lazauskienė, „Ryto“ draugijos pirmininkas Algimantas Masaitis

Istorinė 2016 m. rugsėjo 1-oji Vaidotų bendruomenei

Tėviškės aušra

Nr. 11 (20) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. lapkritis

Rytų Lietuvos mokytojai

Lietuvybės šaltinių beieškant

Jurga STANKEVIČIENĖ, Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui, lietuvių kalbos mokytoja metodininkė

Prasidėjus naujiems mokslo metams ir įpusėjus rudeniui, lietuvių švietimo draugija „Rytas“ pakvietė į tradicinę, jau šestąją, pažintinę išvyką. Penkiasdešimt Pietryčių Lietuvos mokytojų, pavaduotojų ugdymui bei direktorių keliavo į Seinus bei Punkską aplankyti lietuviybės šaltinių Lenkijoje.

Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje mus pasitiko direktorius Algirdas Vaicekuskas. Maloniai aprodę privačią mokyklą, turinčią valstybinės mokyklos statusą bei atsakę į visus smalsaujančių svečių klausimus, direktorius pakvietė kartu paminėti Lenkijoje švenčiamą Švietimo darbuotojų dieną. Ta proga lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Algimantas Masaitis pagerbė ir Lietuvos mokytojus: Šalčininkų r. Dieveniškų „Ryto“ gimnazijos direktorei Lolitai Mikalauskienei įteikė Pietryčių Lietuvos metų mokytojo diplomą bei prof. Vytauto Landsbergio fondo piniginę premiją, skiriamą nuo 2008 m. Šešis Pietryčių Lietuvos mokytojus apdovanojo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrės A. Pitrėnienės Garbės raštais.

Punsko Kovo 11-osios bendrojo lavinimo licėjuje – vienintelėje Lenkijos vidurinėje mokykloje lietuvių dėstomąją kalbą – mokytojus iš Lietuvos šiltai priėmė bei su Lenkijos švietimo sistema supažindino šios mokyklos absolventė, dabar direktorė Irena Marcinkevičienė. Dėkodami už nuoširdų priėmimą,

Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje Pietryčių Lietuvos mokytojus LR švietimo ir mokslo ministrės A. Pitrėnienės Garbės raštais apdovanojo (iš kairės) Jurga Stankevičienė, Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja metodininkė, pavaduotoja ugdymui, ir Daiva Losinskienė, Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazijos pavaduotoja ugdymui, l. e. direktoriaus pareigas

įteikėme direktorei atminimo dovanėlę – Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazijos puodelius su gimnazijos logotipu.

Kasmet lietuvių švietimo draugija „Rytas“ pakviečia vis į kitą vietovę: jau aplankyta Kernavė, Medininkų pilis, Molėtų

Punsko Kovo 11-osios bendrojo lavinimo licėjaus direktorei Irenai Marcinkevičienei (nuotraukos kairėje profiliu) ir lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkui Algimantui Masaičiui įteikta atminimo dovanėlė – Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazijos puodeliai su gimnazijos logotipu

etnokultūros parkas, Europos parkas, Panemunės pilys, Rambyno kalnas Šilutės rajone. Kelionė į Seinus bei Punkską su šia draugija man buvo pirmoji ir labai įsimintina – dėl neeilinės galimybės pamatyti lietuviškų mokyklų Lenkijoje gyvenimą ir dėl Garbės

rašto, kurį įteikė žmonės, besirūpinantys Vilniaus krašto gyventojų švietimu, besidalijantys ilgaamžėmis kultūros vertybėmis su įvairių tautybių, kalbų, kultūrų Lietuvos gyventojais. Dėkoju Jiems už tai!

Autorės nuotr.

Rytų Lietuvos mokyklos

Erasmus+ projektas „The Euro-School Reporters“

Snieguolė IMBRASIENĖ, Vilniaus A. Kulviečio klasikinės gimnazijos anglų kalbos mokytoja metodininkė, Miroslavas LAKUTIJEVSKIS, Vilniaus A. Kulviečio klasikinės gimnazijos direktoriaus pavaduotojas ugdymui

Vilniaus Abraomo Kulviečio klasikinė gimnazija dalyvauja Erasmus+ mokyklinio ugdymo strateginės partnerystės projekte „The Euro-School Reporters“ („Europos mokyklos reporteriai“) 2015–2017 m. Projekto tikslas – skatinti mokytojų ir mokinių tobulėjimą, visapusišką ugdymąsi, mokytojų atvirumą naujovėms siekiant kiekvieno mokinio asmeninės pažangos. Tikslui įgyvendinti pasirinktos kelios tobulinimosi sritys: informacinės technologijos, skaitmeninis raštingumas, užsienio kalbų mokymas ir mokymasis.

Projekte dalyvauja keturių šalių – Ispanijos, Graikijos, Slovakijos ir Lietuvos – mokiniai iki 12 metų. Pagrindinė projekto kalba – anglų. Projekto dalyviai mokytojai, dalydamiesi savo profesine patirtimi su kolegomis, didina pasitikėjimą savimi, remia iniciatyvas, bendradarbiauja su socialiniais ir užsienio partneriais.

Numatytas projekto rezultatas – keturi elektroninio laikraščio numeriai, todėl mokiniai turi ištraukti į įvairias veiklas. Tapę mokyklos žurnalistais, jie stebi savo bendruomenės gyvenimą, renka ir analizuoja jai svarbią informaciją, dalijasi ja su projekto partneriais, o susitikę surinktą medžiagą lygina įvairiais aspektais. Mokytojų padedami mokiniai rašo straipsnius skaitmenine forma, rūpinasi laikraščio administravimu, sklaida. Projektui įpusėjus yra išleisti du elektroninio laikraščio numeriai, skirti dešimčiai mokyklos gyvenimo temų.

Šių metų gegužės 25–29 d. Vilniuje vyko trečiasis šalių partnerių

susitikimas: iš Graikijos, Ispanijos ir Slovakijos atvykę mokiniai drauge su Abraomo Kulviečio gimnazijos mokiniais kūrė internetinį laikraštį, vykdė projekto sklaidą piešdami skrajutes, dainuodami projekto himną, duodami interviu „Europos mokyklos radijui“.

Pirmą dieną projekto komandos pasodino simbolinį „Draugystės sodą“, paskui visą savaitę drauge rengė naują laikraščio numerį: svečiai bendravo su gimnazijos mokytojais ir mokiniais, dalijosi patirtimi, vedė pamokėles.

Kad geriau pažintų Lietuvą ir jos švietimo sistemą, mokiniai ir mokytojai lankėsi LR Seime ir Vilniaus miesto savivaldybėje. Seime mokiniai išsamiai kalbėjosi su LR Seimo nariu A. Paulausku; per vizitą į Vilniaus miesto savivaldybę ėmė interviu iš Švietimo, sporto ir kultūros komiteto pirmininko V. Mitalo apie švietimo mainų programas ir jų naudą mokiniams bei mokytojams. Mokiniais

buvo ypač svarbu, kad ponas V. Mitalas perskaitė pirmąjį „News Bubbles“ numerį, o sostinės meras R. Šimašius savo darbotvarkėje skyrė valandėlę pabendrauti su projekto dalyviais.

Per viešnagę Lietuvoje svečiai turėjo galimybę susipažinti su mūsų šalies istorija, kultūra bei tradicijomis: puikių išpūdžių jiems suteikė ir ekskursija po Vilniaus senamiestį, ir kelionė į Anykščius, kur Niūronių kaimo šimtametėje sodyboje kepė lietuvišką duoną, aplankė Arklio ir Siauruko muziejus bei Lajų taką. Visa tai ir dar daugiau galima rasti projekto laikraštyje „News Bubbles“ adresu – <www.tesrep.wix.com/tesrep>.

Abraomo Kulviečio klasikinės gimnazijos bendruomenė didžiuojasi, kad mūsų projekto partneriai puikiai įvertino gimnazijos mokytojų profesionalumą, mokinių kūrybingumą, o svarbiausia – visų puoselėjamą atvirumą ir bendradarbiavimo dvasią.

Padėka Tautos fondui

Lydos lietuvių visuomeninio susivienijimo „Rūta“ padėka

Nuoširdžiai dėkojame už finansinę pagalbą puoselėjant lietuviybę ir lietuviškas tradicijas Lydos krašte, mokyklos ir bendruomenės rėmimą. Jūsų pagalbos dėka Lydos krašte skamba lietuviškas žodis ir daina, vyksta lietuvių kalbos pamokos, vaikai mokosi savo senelių kalbos.

Švenčiame valstybines ir religines šventes.

Šventėme naujų mokslo metų pradžią lituanistinėje mokykloje, kurioje šiais metais turime keturiasdešimt mokinių, vaikų ir suaugusiųjų, norinčių išmokti lietuvių kalbos. Organizavome lietuvių kalbos olimpiadą, vasaros stovyklą Lydoje. Sėkmingai apsilankyti ir Lietuvoje. Dalyvavo bendruomenės nariai ir lituanistinės mokyklos mokiniai.

Organizavome parodą Laimutės Dambrauskienės Lydos rajono Kultūros namuose. Dalyvavome Gardino nacionalinių kultūrų šventėje.

Mūsų renginiai aprašomi vietinėje spaudoje, apie juos skelbiama per radiją, televiziją.

Pagarbiai
Lydos lietuvių susivienijimo „Rūta“ pirmininkė
Marina MITIUKIČI

Marina Mitiukevič su Lydos mokiniais Trakuose. Kairėje – Nijolė Balčiūnienė

Naktinis košmaras Šilutėje

Vytautas PUPŠYS, Ukmergė

Kambaryje degė elektra, nubudau nuo garsios rusiškos šnektos. Kuri galėjo būti valanda, niekaip negalėjau suprasti, nes už langų dar buvo tamsu. Žadintuvo ar sieninio laikrodžio neturėjom. Laikas namuose buvo fiksuojamas pagal šviesą lauke ir lėtpjūvės sireną, kviečiančią darbininkus skubėti į darbą. Šeimoje tik tėvas dar iš prieškario laikų turėjo rankinį laikrodį. Jam išvykus į komandiruotę, keldavo ir kaimynų gyvuliai. Neturėjome nei stalinio, nei sieninio kalendoriaus. Dienas skaičiuodavome pagal prenumeruojamą „Tiesą“. Kadangi laikraštis išeidavo ir sekmadienį, pasikliauti tekdavo fabriko sirena. Sekmadienį dar skelbdavo ir bažnyčios, esančios kitoje gatvės pusėje, varpas.

Kambaryje, kur paprastai miegodavome šeimos vyrai – tėvas ir mes su broliu Vladu, dabar stoviniavo kokie penki vyrai ir rūkė papirosus. Vienas iš jų, užgesinęs savąjį „Kazbek“ (turbūt vyresnysis) pranešė, kad jau trečia valanda nakties ir metas pradėti darbą. Tik dabar atkreipiau dėmesį į nuošaliau stovintį vyriškį, mūsų kaimyną, Šilutės miškų ūkio vyr. miškininką Joną Brazauską. Neprašyti svečiai į jį kreipdavosi „понятно!“, tai lietuviškai reiškia kratos kviestinis. Paaikšėjo, kad naktinių išiverželių vyresnysis yra NKVD vyr. leitenantas Algis Kolgovas iš Vilniaus. Jis ne tik skirstė užduotis, bet dar ir vertėjavo, nes kiti lietuviškai nekalbėjo. Jų tarnybinio laipsnio nebuvo imanoma nustatyti, nes buvo apsirengę civilių rūbais. Vienas jų atrodė kiek vyresnis. Jo paliktas kratos lape autografas buvo labiausiai įskaitomas – Nevzorov. Nuo netikėtumų kambario duris saugojo iš matymo žinomas stribas.

A. Kolgovas Vladui ir tėvams pranešė, ko jie tokiu neprastu laiku čia atsibeldė, ir pridūrė, jog bute darys krata, kad patvirtintų Vlado padarytus nusikalstamus veiksmus. Suprates, kad čekistai atvyko pas Vladą ir ieškos jo amunicijos, išsigandau ir savo lovėlėje pradėjau šnirpšti ir braukti ašaras. Tuo nedelsiant pasi-naudojo grupės vyresnysis A. Kolgovas:

– Vladas, matai, kaip pravirkdei broliuką, o jis dar iš miego nori. Pats gerai supranti, ko mes atėjom. Rodyk, kur slepiami ginklai, spausdinimo reikmenys, antitarybinė literatūra, pagaliau jūsų grupės dokumentacija ir sąrašai. Pagaliau ir naktis baigiasi, o tėvams dar šiandien reikės eiti į darbą.

Vladas stovi visiškai sutrikęs, nes tokių svečių jis neįsivaizdavo ir nelaukė. Tėvai pasimėtę, mama bando laikytis, bet kūkčiojimas ir ašaros išduoda visą padėties rimtumą. Minutėlei stojusią tylą nutraukia A. Kolgovas:

– Vladas, tavo ir tavo bendrų darbeliai mums žinomi, būk protingas ir nesispyriok!

Mūsų buto skurdi aplinka glumino ir čekistus. Butas, likęs Vilniuje, išplėštas ir suniokotas, po karo ten nebegrižom. Ką tėvai į Mažeikius pargabeno – tik tėvo biblioteka. Kiti rakandai sudėgę per gaisrą „vaduojant“ Mažeikius. Nebeliko ir ilgus metus kauptos tėvo bibliotekos. Kad lengviau ištvertų karo negandas, tėvas išvežė knygų dėžes į kaimą ir ten jas užkasė net keliose vietose. Atsirado skundikų, girdi, ten slepiami ginklai ir fašistinė literatūra. Tirkšlių stribai jas iškasė: dalį knygų, spausdintų gotišku šriftu, sudegino kaip fašistinę literatūrą. Į geresnį popierių sukosi „bankrutės“ ir smagiai traukė dūmą. Kitos pateko į Knygų rūmus ir galbūt ten kur nors dūla.

Mūsų turto pagrindą sudarė metalinės lovos ir virtuvės rakandai. Knygų etažerė priklausė Vladui, tad dabar jos turinys ir buvo vartomas. Atkreiptas dėmesys į išskirtinai prabangiai įrištas knygas anglų kalba. Jos atstovavo klasikinei anglų literatūrai ir priklausė dėdei Pranui Rimkui. Jas jis parsivežė iš JAV, kur studijavo agronomiją. Prieš areštą mokytojo Švėkšnos gimnazijoje, dėstė anglų kalbą. Tuo metu, kai pas mus vyko krata, dėdė atlikinėjo bausmę Ozerlage. Knygų čekistai nepasiėmė (per sunkios?). Tad tolimesnis saugojimas atiteko man. Dėdei grįžus iš „kurortų“, knygas jam grąžinom. Pokario literatūra čekistų nedomino, nes tai buvo jau sovietinė literatūra, Vlado dažniausiai gauta už gerą mokymąsi ir dalyvavimą visuomeninėje veikloje.

Kartojasi V. Kolgovo klausimas:
– Vladas, priznaisia po chorošemu, gde spriatal oružije, bojepripasy i dokumenty. Bez nych my neuidiom.

Mačiau, kaip brolis jaudinasi ir kažką svarsto, sustingę stebi ir tėvai. Pagaliau Vladas ryžtingai prieina prie žaliosios skrynelės, išpuoštos pieštomis lelijomis, senelio Teodoro dovanotos, matyt, tai dar buvusi senelės Magdalenos krautinė. Dabar medinė su geležiniais apkaustais dėžė Vladui tarnavo mokyklinių

reikmenų laikymui ir, žinoma, kaip saugykla nuo manojo smalsumo. Atidaręs skrynios dangtį ir pakėles beveik nepastebimą šoninę sekretero sienelę, Vladas ištraukė keletą dėžučių su koviniais šovininiais. Čekistai juos tuoju pat suskaičiavo, kad tai trisdešimt du automato ir keturi pistoleto šoviniai. Dar Vladas ištraukė kažkiek parašutinio šilko maišelių su dinamitu ir paraku. Betrūko sprogdiklio ir savadarbi sprogmenį galima būtų surinkinėti. To ir buvo tikimasi. Deja, amunicija tuo ir baigėsi. Ją atpažinau. Šoviniai buvo mano, kuriuos mes, kiemo vaikai, išsikasėm našlaičių prieglaudos apleistame kieme prie katalikų bažnyčios. Šovinius Vladui perleidau už kapeikas ledams, primindamas, kad ginkluotės dar yra likę prie pat gatvės esančiame rūsyje.

Paraką ir dinamitą Vladas su draugais išsikasė Klein Berlyno pušinėlyje, karo metais buvusiam aviacinių bombų sandėlyje. Sandėlio būta nemažo, nes pačių vokiečių susprogdintos bombos išrausė galias duobes, o likusios, nesprogusios, mėtėsi čia pat netvarkingai kokio hektaro plote. Niekam jos nerūpėjo, nes gulėjo jau visus pokario metus, kol jaunimas surado joms pritaikymą žuvų sprogdinimui. Tereikėjo išsukti bombos sprogdiklį ir jos turinys tavo. Padarytos savadarbės būdavo metamos į vandenį, o po to susirenkamos pilvus išvertusios stambesnės žuvys. Smulkiosios tekdavo pašarui kiauulėms, kurios ypač jas mėgdavo. Parakas, tiksliau jo formos, pasitaikydavo įvairių konfigūracijų, pradedant kristalais, skrituliukais, bet ypač buvo vertinamos lazdelės. Jaunimo susirinkimo vietose, dažniausiai prie kino teatro „Neringa“, lazdelės tamavo nekalteims fejerverkams surengti.

Atiduota „ginkluotė“ naktinių svečių netenkinio. Kur ginklai, kone chorū aukėsi čekistai. Matyt, nutaręs, kad slėpti, jo manymu, nebėra ko, Vladas pakėlė pakrosnies sienelę buvusį „kafli“, ištraukė kažkokius bloknotėlius, padarytus iš rūkomojo popieriaus. Pasirodė, tai „Lietuvos laisvojo jaunimo tautinio susivienijimo“ įstatų projektas. Atidaręs dokumentus, Vladas tekstelėjo kairiąja ranka per dešinės tuščią rankovę, atseit, viskas, daugiau nieko nebeturiu. Nors grobiu svečiai liko nepatenkinti, nebeturėdami, ką veikti, sėdosi prie kratos protokolo.

Protokole išvardyta keturiolika punktų, pradedant pasu ir baltu kariniu bilietu, baigiant, regis, Pakšto „Geopolitika“, jo paties rašytomis dienoraščiais. Jo plunksnai priklausantis romanas rastas pas kažkurį organizacijos narį, tą romaną skačiusi. Tolimi įvykiai Korėjoje buvo Vlado fantazija apie sovietų karą su amerikiečiais Korėjoje. Romanas buvo išverstas į rusų kalbą. Tardytojai jį skaitė ir gyrė knygos autorių. Tačiau galų gale ji buvo sunaikinta kaip antitarybinis paskvilis. Išliko tik aktas apie knygos sunaikinimą.

Brolių Maskolių užkastas kulkosvaidis prie Liuftvafės poilsio namų Klein Berlyno šile buvo nerastas. Nerado ir Vaikaso paslėptų granatų.

Pirmasis ant protokolo pasirašė A. Kolgovas, po jo likusieji kratos vykdytojai, kurių vieno parašas beveik įskaitomas – Nevzorov.

Toki išsivedė Vladą iš namų 1952 m. birželio 20 d.

(1991 m. Sankt Peterburgo televizijos žurnalistas Aleksandras Nevzorovas prisiminė, kad kažkuris jo gentainis kažkur „Pribaltikoje“ pokario metais dalyvavo NKVD veikloje, ko gero tai tas pats, kuris pas mus ir darė naktinę krata).

Paskutinieji padėjo parašus J. Brazauskas ir tėvas. Susipakavę menkokus naktinius trofėjus, Vladui liepė rengtis eiti kartu. Po to pasiūlė atsisveikinti su namiškiais. Man vis dar nesitikėjo, kad Vladą išsives, bet apkabinęs brolis pabučavo mane ir ištare vienintelį žodį „Neužmiršk“. Tai įvyko paryčiu 1952 m. birželio 20-osios rytmetį.

Išeidami čekistai paliko sargybinių mūsų saugoti.

Visą naktį poteriavau, nes poteries mokėjau geriausiai, mat ruošiausi Pirmajai Komunijai. Meldžiausi viena intencija, kad neprašyti išibrovėliai kuo greičiau išsinešdintų. Kad jie gali kartu išsivesti ir brolių, nepagalvojau. Bet šikart mano maldos nepadėjo. Daug metų mama už sūnų užsakinėdavo šv. Mišias, kol jos maldos buvo išklaustos.

Pas mus A. Kolgovas atsirado po kokių trejetos valandų. Pirmiausia jis paleido sargybinių, kuris labiausiai išsekino mamą. Kadangi butas buvo be patogumų, o jos patirtas stresas vertė dažnai šlapintis, išeitis buvo rasta. Mamai buvo pasiūlyta šlapintis į pamazgų kibirą, o stribai iš padilbų stebėjo, ar nakties siaubo iškankinta moteris neketina pasprukti. Tokio pažeminimo mama niekada nebuvo patyrusi, nors krata namuose darė ir Vilniuje areštuojant vyrą, tiesa, bute buvo klozetas, o butas buvo trečiame aukšte (dabar šiame pastate įsikūrusi FNTT).

A. Kolgovas lyg niekur nieko pirmiausia pareiškė užuojautą tėvams. Apgailėstavo, kad toks darbštus ir gabus jaunuolis pasidavė klystkeliams. Tarybų valdžia, girdi, jam sudarė visas sąlygas siekti užsibrėžtų tikslų. Už tai dabar jam teks atsakyti pagal įstatymų galią. Žinoma, teismas atsižvelgs į jo negalią ir jauną amžių, tačiau už padarytus nusižengimus visgi teks atsakyti, o čia, deja, jau ne A. Kolgovo problema.

Jis priminė, kad netolimoje ateityje krata gali būti pakartota, jeigu Vladas dar ką nors pamiršo, o išeidamas pridūrė, kad dabar Vladas yra Šilutės NKVD. Šiandien pat visi suimtieji bus išvežti tolesnei apklausei, todėl jam galima paruošti maisto siuntinėlį.

Tėvai susižvalgė, nes dėl nuolatinio pinigų trūkumo banke atlyginimai, kad ir nedideli, vėluodavosi. Mes gyvenome kaip stovim, o ir pasirinkti kokio papildomo uždarbio Šilutėje nebuvo galimybų.

Mama, su visomis kapeikomis iškrapščiusi savo ir tėvo atlygių likučius, surinko apie 20 rb ir juos padavė man, kad sulakstyčiau į krautuvę. Joje radau ne kažką. Paėmiau 0,5 kg saldinių „bombonkių“, pakelį sausainių, dėžutę girtuoklių pamėgtų konservų „Menkė alyvoje“ ir rūkytos „šlapios“ arklienės dešros rinkelę. Duonos parduotuvė nebeturėjo nė gabalėlio visą rytmetį – ją išpirkto atstovėję eilė per naktį.

Mama viską sudėjo į kartoninę dėžutę ir išnešė į NKVD būstinę Šilutės centre. Motinos pasimatymui su sūnumi padėties viešpačiai nematė reikalo.

Areštuotuosius išvežė į Klaipėdą, srities centrą, dar tą pačią pavakarę. Žmonės pradėjo klausinėti, kas pas mus rasta per krata ir nelabai tikėjo tuo, kas buvo išsinešta. Lygiai po dešimties dienų papildoma krata vėl buvo atliekama. Šį kartą rasta ir užprotokoluota kaip daiktinis nusikaltimo įrodymas tautinė juostelė ir Vytis, įmontuotas į metalinį Gedimino pilies bareljefą – šiandieninis mūsų valstybės simbolis.

Lietuvos TSR Aukščiausiasis teismas įvyko 1952 m. rugsėjo 18 d. Jis vyko rusų kalba, dalyvaujant vertėjams. Tiems laikams buvo būdinga, kad teisėjai, dažniausiai atvykėliai, o teisiamieji vietiniai „banditai“, bent taip šie žmonės buvo dokumentuoti. Posėdžiai vykdavo už uždarytų durų, tad net tėvo neįleido...

Gavęs paskutinį žodį, Vladas tepasakė, kad nesijaučia nusikaltęs, malonės neprašė, neprašo ir neprašysias.

– *Polnuju katušku*, – burbtelėjo prokuroras Novikovas. Tai protokoluose nedelsiant ir buvo padaryta: 25-eri metai ypatingo režimo lagerių ir 5-eri metai tremties. Tokią naujieną teismo sekretorė ir pranešė tėvui.

Pridėjo, kad jam dar pasisekė, nes mirties bausmė dabar panaikinta. Tėvui beliko paklausti, už ką, už kokius nusikaltimus nuteistas, tačiau tuo diskusijos ir buvo baigtos.

Žinia, dabar visi smagumai tik prasideda. Žinios iš Maskvos, kur teks atlikti bausmę, teko laukti ištisus tris mėnesius. Pranešimas skelbė, kad Vlado Pupšio laukia Ozerlagas Taišete. Čia kaip tik prasidėjo didžiosios komjaunuoliškos BAM'o statybos. Pirmųjų statybininkų japonų, kinų ir vokiečių belaisvių gretos išseko, juos daugiausia keitė „Pribaltika“ ir Vakarų Ukraina. Čia Vladas pateko į klipatų brigadą, tampiusią lagerio fekalijų statinę. Už tai jiems atsilygindavo Sajanų priekalnių gelių margumynas.

Įvykdius transporto paskyrą („nariada“), naktimis tekdavo ganyti arklis ir „išakus“ (asilo ir arklio hibridas). Likusieji organizacijos draugai iškeliavo – kas į Komijos šachtas, kas į Kazachstano stepes ir Permės (tada dar Molotovo) miškus.

Ištrokštos laisvės sulaukė visi, bet daugumai dar teko patarnauti sovietinėje kariuomenėje.

Pagaliau ir mamos maldos buvo išgirstos. Namų slenkstį Vladas peržengė paskutinis iš visų draugų 1955 m. gruodžio 17 d. Ir vėl buvo daug ašarų, šį kartą – džiaugsmo. Gyvenimas tarsi prasidėjo iš naujo. Kadangi karinė tarnyba Vlado nelaukė, jis vėl sėdė į mokyklos suolą.

Praėjo daug metų. Gilios senatvės buvę jaunieji rezistentai nesulaukė ir jau dabar jie visi amžinybėje. Nesulaukė jie ir Tėvynės apdovanojimų, o savąjį indėlį visi ir kiekvienas ant Lietuvos aukuro sudėjo. Paskutinis šį pasaulį apleidęs Gediminas Bračiulis paliko penkias atžalas, kurios jau turi savų palikuonių, o šios savo vietos gyvenime dar ieško ir randa. Dabar košmariškų naktų jau nebūna. Visai Lietuvai gerai žinomi kolaborantai ir jos valstybingumo pikčiausi priešai išsikelia kandidatais į aukščiausiąją valstybės instituciją – Lietuvos Respublikos Seimą. Nesusimąstydami apie tai, kad jų vieta ne Seime, o kalėjime. Už valstybės šmeižtą ir antivalstybinę veiklą. Tai ištis didelis demokratijos laimėjimas. Tik ne mūsų piliečiams, o valstybės griovėjams.

Nuotr. iš Vytauto Pupšio šeimos albumo

Buriavimo treniruotė Kuršių mariose 1952 m. pavasaris. Pirmame plane Šklėrius, už jo Jurkšaitis ir Bračiulis

Šilutės jaunųjų rezistentų stovykla prie Kuršių marių, 1952 m. gegužė. Iš kairės – Šklėrius, nežinomas, Daunys, Pupšys, Staukius, Borinas

Nuviliantis lokalinis žinynas

Doc. dr. Vladas TERLECKAS, Vilnius

Pradžia Nr. 10 (828)

Rašant apie Mozūriškes galima paminėti, kad joje veikė vilnų karšykla. Daugiau buvo galima pasakyti apie Pakiaunį ir jo dvarą. Teparasoma, koks atstumas nuo Linkmenų, kad yra Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje, priklauso Linkmenų seniūnijai, paminimos dvarininkų pavardės, Maleckai (iai) „perkrikštijami“ Malickiais. Tarpukariu dvaras priklausė B. Ašenbergui (pagal vietinius gyventojus, Šamberai), kurį net šeimos nariai vadino tironu. Buvo užkietėjęs lenkomanas. Jis mirė 1934 ar 1935 m. Dukros ištekojo už pasienio policininkų Janušausko ir Merkio. Nacmečiu dvare šeimininkavo Janina ir Albinas Merkiai. Kaip rašyta, Pakiaunio dvare ilgai veikė Krivasalio pradinė mokykla, buvo įsikūrusi P. Cvirkos kolūkio administracija, kurį laiką veikė biblioteka. Buvo kuriama kolūkio gamybinė infrastruktūra, statyta gyvenvietė. Dvaro rūmai įdomūs architektūriniu planu. Maždaug už kilometro prie Kiaunės veikė plačiai apylinkėse garsėjęs Strazdo vandens malūnas. Nepriklausomybės metais prie Ešeryno ežero pastatė krivasalietis Ignas Rastenis pastatė plytinę, kuri iki sovietinės okupacijos gamino geros kokybės plytas.

Žinyne Šiškinų pradinės mokyklos įkūrimas datuojamas 1918 m., tačiau V. Šiaudinis nurodo 1920 metus. 1934 m. kaimo vyrai pastatė naują dviejų aukštų mokyklos pastatą. Tekstas apie Vasiuliškę papildytinas pora faktų: jos gyventojas Krištapas Matusevičius dalyvavo 1863 m. sukilime, iki 1922 m. kaime buvo mokykla, kuri tais metais atkelta į Pakiaunį. Pagal žinyną, Bobėnų, Cepeliškių, Didžiasalio kaimuose buvo kalvės. Jų turėjo būti daugiau, kolūkių laikais veikė kalvė Pakiaunyje, joje meistru dirbo vokiečiai, gan gerai kalbėjęs lietuviškai.

Skurdžios žinios pateiktos apie Sidariškę, jos didžiulį dvarą (XIX a. turėjo 874 ha žemės). Negana to, oficialus jų pavadinimas – ne Sidariškis, o Sidariškė, ji neturi sinonimo Sidabrinė. Pastaroji yra nedidelis kaimelis prie Kiauno ež., nuo dvaro nutolęs maždaug 2 km. Tėviškėnai dalyvavo 1830–1831 m. sukilime, tarp jų minimi M. Mizėnas (gal Mičėnas?), B. Perednis, Vojučis. Nuo 1856 m. dvaras priklausė Romualdai Maleckai, iki tol – jo savininkas buvo Rekauskas. V. Šiaudinis išaiškino, kad Maleckas ir du jo sūnūs – vienii ryškiausiai 1863 m. sukilimo veikėjai. Tėvas agitavo dėtis prie sukilimo, davė pinigų ginklams pirkti. Sūnūs Kasparas ir Dominikas vadovavo sukilėlių batalionams, kurie daug kartų kovėsi su sukilimo slopintojais. Numalšinus sukilimą, Dominikas buvo išduotas ir su penkiais sukilėliais be teismo Ukmergėje pakartas. Kasparas buvo pabėgęs į Prancūziją, po amnestijos grįžo, vadovavo geležinkelio tiesimui. Jaunėlis (17

m.) Juozas, metęs Vilniaus gimnaziją, irgi tapo sukilėliu, vėliau suimtas ir nuteistas 12 metų katorgos ir 6-eriems metams tremties. Jų dvaras buvo sekvestruotas. Vėliau dvarą nuomojo ar administravo pusbrolis Buterlevičius. Dvare buvo sukaupta daug klasikinės literatūros lenkų, prancūzų, rusų kalbomis. Jame mokslams Sankt Peterburge ruošėsi būsimoji M. K. Čiurlionio žmona Sofija Kymantaitė, ją mokė puikios pedagogės Buterlevičiūtės. Sofija gražiai atsiliepė apie dvarą, čia viešpatavusią atmosferą, persunktą kultūros ir aukštos moralės. Senatvėje ji rašė: „Čia pamačiau pasaulį, kur gyvenama intelekto reikalais, kur saivame kultūra sutampa su morale.“ S. Čiurlionienės kūrybos tyrinėtojas R. Karmalavičius yra padaręs abejotiną išvadą, jog mokymasis Sidariškėje brandino jos intelektualines jėgas: „[...] rengė lietuviškajai veiklai [...]“. Dvare viešpatavo lenkiškumo dvasia, ponija merginai aiškino, kad inteligentai negali išsižadėti lenkų kalbos.

Ryškūs pėdsakai dvaro istorijoje paliko paskutinis jo savininkas Jonas Motiejūnas-Valevičius (tėviškėnai buvo įpratę vadinti Valevičiumi). Jis gimė 1893 m. birželio 22 d. Svėdasų valsčiuje, baigė Panevėžio gimnaziją, dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare. Kaip sumanus ir drąsus karininkas užsitarnavo bataliono vado pareigas, du kartus buvo sužeistas ir kartą kontūzytas, gavo tris įvairius apdovanojimus. Grįžęs į Lietuvą, Vilniaus krašte telkė partizanų būrį. 1918 m. lapkričio 28 d. savanoriškai įstojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo kovose su bolševikais ir bermontininkais, vadovavo batalionui. Atkaklioje kautynėse su bermontininkais prie Radviliškio buvo sunkiai sužeistas. 1921 m. dėl nesveikatos paleistas į atsargą. Už karinius nuopelnus jam buvo suteiktas (1919 m. spalio 18 d.) majoro laipsnis, apdovanotas Vyčio kryžiaus 5 laipsnio ordinu. Be to, 1925–1934 m. dirbo Utenos apskrities, o 1934–1940 m. – Kėdainių, Alytaus, Švenčionių apskričių viršininku, aktyviai dalyvavo tautininkų veikloje, prisidėjo prie Utenos kraštotyros muziejaus įsteigimo. Jo veikla buvo įvertinta aštuoniais įvairiais garbės ženklais. Dvarą modernizavo, gražino. Buvo pastatyti didžiuliai klojimo ir karvidžių pastatai, įveistas bitynas, atnaujintas sodas, Pakalo ežero link pasodinta liepų alėja. Valevičiaus pastangomis per Krivasalio kaimą nutiestas tiesus, platus vieškelis. Dvaras nustojo buvęs lenkinimo židiniu. Pirmosios sovietinės okupacijos metais dvare buvo įsteigtas arklių ir mašinų nuomojimo punktas. Grįžus RA, Valevičius

Paminklinis kryžius partizanams Krivasalio kapinėse. Pastatytas 1997 m. autoriaus ir šeimos iniciatyva bei lėšomis

svetima pavardė gyveno pas gimines, bet 1945 m. pavasarį buvo suimtas, pasmerktas 25-eriems metams lagerio. 1955 m. paleistas dėl ligos, mirė 1959 m. Vilniuje. Dvaro rūmai nugriauti ir išvežti į Švenčionėlius.

Mano giliu įsitikinimu, be Maleckų ir Valevičiaus darbų ne tik Sidariškė, bet ir Linkmenų seniūnijos istorija netenka daugybės spalvų. Nesvarbu, kad jie gimė ne Ignalinos r. Vartojamas trafaretas kaimų pavaldumui – „Sovietmečiu priklausė tokiai tai apylinkėi“ – klaidina. Ne visą laiką buvo apylinkės, iki 1950 m. vasaros egzistavo ir administraciniai vienetai – valsčiai. Juokina sudarytojų pasirinkimas ežerus lokalizuoti šitaip: „Jonavo ežeras, Ignalinos rajono savivaldybėje; Kemsinis ežeras, Ignalinos rajono savivaldybėje“, ir taip be galo. Kam čia reikia žodžių „Ignalinos rajono savivaldybėje“? Kyla klausimas – kaip gausybė ežerų neužlieja savivaldybės? Maža naudotų nuorodų, kiek kilometrų kaimas nutolęs nuo seniūnijos, kai nenurodoma kryptis. Per daug dėmesio skirta rajono valdžiai. Šis skyrius stilistiškai iškrenta iš konteksto, atro-

do, kaip nusirašytas iš ataskaitų. Viena nuobodybė – poskyris apie mokyklų pertvarkymą ir uždarinėjimą. Kam įdomu, kokios datos ir pavadinimo sprendimais tai padaryta.

Skyriaus apie rajono medicinos įstaigas sudarytojai Lietuvos reokupacija – išvadavimas. Glumina skyrelis „Valgiai“, kuriam skirta apie pusę puslapio teksto. Jame teigiama: „Pagrindinė grūdinė kultūra – rugiai, iš jų kepama duona – pagrindinis maisto produktas iki XIX a. [...] už kelių eilučių randame paaiškinimą, kad „atsiradus bulvėms, jos tapo pagrindiniu grūdų maisto pakaitalu“. Taigi sudarytojos (o jų) valia nuo XIX a. Ignalinos kraštas paverstas beduonių, ubagų regionu. Iš tikrųjų tokia nelaimė žmones ištiko kaizerinės okupacijos laikais ir valstiečius suvarius į kolūkius. 1952 m., kuriantis kolūkiams, bulvės ir pienas sudarė daugiau nei 72 proc. kaimiečių raciono. Negana to, pasirodo, kad sudarytojoms nelabai aišku, kam lietuviai naudojo bulves. Mat, rašoma, kad, pritrūkus miltų, bulvių buvo dedama į kepamą duoną, ar valgomos vietoj jos su sriuba ir mėsiskais patiekalais. Vadinas, ignališkėnai nekepė bulvinių blynų, kugelių, nevėrė didžkukulių ir „kleckienės“, negamino košės.

Žinyne padarytas ir toks „atradimas“: „Kitų grūdinių kultūrų [išskyrus rugius, kviečius ir miežius – *aut. pastaba*] auginimą sąlygojo gamtinės sąlygos ir žemės derlingumas.“ Tikinama, kad šio krašto gyventojai labai retai vartojo veršieną, veršius parduodavo arba palikdavo veisti. Gal taip galima sakyti apie telyčaites, o ne veršius. Be to, jaunikių panaudojimas priklausė nuo ūkio dydžio, turimų karvių skaičiaus. Bent mano mažžemiai valstiečiai iki kolūkių kasmet pasipjaudavo veršiuką ar telyčaitę. Nė žodeliu neužsimenama apie daržoves ignališkėnų racione. Juk bent jau be kopūstų, burokėlių, morkų neapsieidavo nė viena šeima. Šitaip formuojama nuomonė apie šio krašto skurdžią mitybą.

Galima pasidžiaugti išnykusių kaimų, Lietuvos kariuomenės savanorių sąrašų sudarymu.

Daugelio klaidų, netikslumų buvo galima išvengti. Tereikėjo atidumo, kruopštumo ir, žinoma, kompetencijos.

Nuotr. iš autoriaus asmeninio archyvo

Pabaiga

Muziejus laikraštyje Nr. 32 (449)

Šventasis Dominykas

Rugpjūčio 8-ąją minimas šventasis Dominykas (Domingo de Guzman, 1170–1221) – dominikonų ordino įkūrėjas, misionierius, pamokslininkas. Dominykas buvo ispanas, gimė Kalaruegos mieste, kilmingoje šeimoje. Būdamas keturiolikos, jis persikėlė į Palenciją studijuoti menų ir teologijos. Iškart išsiskyrė dėmesiu Šventojo Rašto studijoms ir meile vargšams. Sulaukęs dvidešimties, įstojo į Osmos kapitulą, kurios kanaanininkai gyveno pagal šv. Augustino regulą. Jaunuojų nuosirdaus tikėjimo kanaaninku susidomėjo Osmos vyskupas Diegas di Acebas (Diego di Acebes), panoręs jį pasiimti kartu į dvi keliones po Prancūziją ir kitas Europos šalis. Keliaudamas kartu su vyskupu Diegu, jis suprato, kad daug žmo-

nių dar laukia Evangelijos tiesos. Tai Šiaurės Europos pagony, pas kuriuos jis visą gyvenimą svajos keliauti ir Pietų Prancūzijos katarai, kurių krikščioniškasis tikėjimas buvo sugadintas. Vieną kartą drauge su vyskupu lankantis popiežiaus dvare, Dominykui buvo pasiūlyta evangelizuoti tuo metu pietinėje Prancūzijoje paplitusius albigensius, eretikų grupę, skelbusią dualistinę visatos sampratą. Dominykas noriai priėmė pasiūlymą ir tuoj pat leidosi į albigensų žemes. Atsirado pasekėjų, iš kurių susiformavo būsimos naujos vienuolių bendruomenės užuomazga. Pirmoji Pamokslininkų ordino bendruomenė buvo įkurta Tulūzoje. Dominikonai, panašiai kaip ir maždaug tuo pat metu Italijoje susikūrę pranciškonai, rinkosi el-

Skulptūra. Šv. Dominykas. Pietų Vokietija, XVIII a. vid. A. Valužio nuotr.

getaujančio ordino formą, tai yra mobilumą, tiesioginį kontaktą su žmonėmis, neprisirišimą prie žė-

mių ir turtų. Labai svarbus ir ordino ateitį nulėmęs sprendimas buvo siųsti brolius į pačias geriausias to meto mokyklas, kad jie būtų kuo puikiau pasirėngę savo darbui. Kai Dominykas mirė Bolonijoje 1221 m., dominikonai jau buvo pasklidę po Europą. 1234 m. Dominykas buvo paskelbtas šventuoju. Jo įkurtojo ordino tikslas – siekti gelbėjimas per pamokslavimą, kylantį iš kontempliacijos. Dėl šios priežasties ordinui taip buvo svarbu studijos, liturginis bei bendruomeninis gyvenimas, evangelinis neturtas.

Šventasis mene vaizduojamas su vienuolio drabužiais: balta tunika, apsisiautęs juoda kapą, prie kairio šono rožinis. Dažniausiai Šv. Dominykas vienoje rankoje laiko leliją, kitoje – knygą, kartais

ir duonos kepaluką. Jam prie kojų guli šuo su liepsnojančiu deglu (pasaulinės pamokslininko misijos simbolis).

2015 metais Trakų istorijos muziejaus etnografijos rinkinys papildė šventojo Dominyko skulptūrą, datuojama XVIII a. vid. Išdrožta Pietų Vokietijoje, iš liepos medienos, yra 68 cm aukščio. Šv. Dominykas pavaizduotas vilkintis baltą abitą, vienplaukis. Rankos sulenktos per alkūnes, jose nėra šventojo atributų. Veido bruožai itin realistiniai, galva neryškiai pakreipta į dešinę, pakelta į viršų. Šventasis įkomponuotas ant neaukšto ovalaus pagrindo.

Muziejininkė Evelina Petrauskė

Gyvenimą pašventęs Tėvynei

Karys savanoris kunigas Jonas Žvinys

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius,
Dalius ŽYGELIS, Vilnius

Paskutiniu metu viešojo erdvėje gero tono ženklu tapo šmeižti Lietuvai nusielpniusius asmenis. Šmeižti neturint tam jokio, net mažiausio pagrindo, remiantis tik išsigalvotais kaltinimais, sąmoningai selektyviai parinktais archyvinių dokumentų fragmentais. Tonos purvo išpiltos ir po šiai dienai pilamos ant žmonių, dažniausiai visą savo gyvenimą pašventusių Tėvynės laisvei ir gerovei. Vienas iš jų – 1919 m. savanoris, 1941 m. birželio sukilimo dalyvis, politinis kalinys, kunigas Jonas Žvinys. Šie žmonės šmeižiami nesikuklinant – dažniausiai jiems metami patys baisiausi kaltinimai masinėmis žudynėmis, holokaustu. Būtent toks yra ir J. Žvinio atvejis. Atlikus išsamų archyvinių dokumentų ir dokumentų rinkinių tyrimą, susipažinus su amžininkų-liudininkų parodymais, paaiškėjo, kad viskas yra visiškai kitaip, nei kad šmeižikai bando pateikti.

Kunigas Jonas Žvinys gimė 1901 m. gruodžio 17 d. dabartinio Molėtų rajono Aktaolio kaime, gausioje ūkininkų šeimoje. 1918 m. rugsėjį jis pradėjo mokytis lietuviškoje Vilniaus berniukų gimnazijoje.

To meto situacija Lietuvoje buvo sudėtinga, neaiški ir daugialypė. Nežiūrint 1918 m. vasario 16-ąją paskelbtos Lietuvos nepriklausomybės, šalyje tvyrojo suirutė, vieni okupantai keitė kitus, siautėjo nuo įvairių

armijų atskilusios, nežinia ko kioms jėgoms save priskiriančios ginkluotos gaujos. Tačiau lietuvių džiaugsmui kūrėsi ir Lietuvos kariuomenė – tarsi anksčiau ar vėliau stosiančios ramybės šalyje garantas. Kartą liepos mėnesį (1919 m.) buvom nujoję Girelėnį ir naktigonę. Vakare kūrenom laužą, dainavom. Auštant išgirdome karišką dainą. Tai žygiavo iš Aluntos į Molėtus lietuviai kariai. Oi, kaip linksma buvo – pas mus jau Lietuva, mūsų kariuomenė atžygiavo! Išsipildė mūsų svajonė. Visur vien džiaugsmas ir kalbos: Lietuvos kariuomenė Molėtuose! Ir kaipgi, Dieve, mums nesidžiaugti? Matėme vokiečius, matėme rusus, bolševikus apiplėšusius matėm, lenkus, išdidžius „patriotus“. Dabar gi su daina atėjo savi, lietuviai. O kaip jie šauniai atrodė!.. Sekmadienį visi, dideli ir maži, seni ir jauni veržėsi į bažnyčią traukiami didžiausio noro pamatyti Lietuvos kariuomenę. – savo prisiminimų knygoje „Mano gyvenimo užrašai“ apie pirmuosius Lietuvos kariuomenės būrius rašė J. Žvinys.

Visai netrukus, tais pačiais 1919 m., Lietuvos kariuomenei prireikė naujų jėgų, nes kovoti reikėjo keliuose frontuose. Ta jėga buvo savanoriai. Spalio 8-ąją, nuėję į gimnaziją, išgirstam, kad lenkai sulaužė Suvalkų sutartį ir veržiasi pro lietuvių užtvartas į Vilnių, vadovaujami generolo Želigovskio. Viskas padaryta taip staiga, kad nėra nei kam, nei kuo apsiginti. [...] Mes, keliolika vyresnių mokinių, gavę senus šautuvus, išėjome ginti Lietuvos. Po poros dienų buvome Kaune, pradėjome mokytis kariauti. Mūsų susirinko 300 šautuvais ginkluotų vyrų. Po dviejų savaitių apmokymų visus išskirstė į pulkus, 160 vyrų patekome į antrąjį pėstininkų pulką, kuris tuo metu gynė nuo lenkų Merkinę ir Varėną.

Aš patekau į trečiąjį šio pulko batalioną, kurio vadas buvo kapitonas Noreika, vidutinio ūgio, labai narsus, linksmo būdo, bet griežtas. Mylėjo savo kareivius, užtat ir kareiviai jį gerbė.

Kovos krikštą gavau ten pat, dalyvaudamas vienoje iš atakų, kurias vadovavo bataliono vadas. Išmušėme priešą iš jo pozicijų ir užėmėme jo apkasus. Buvo užmuštų, sužeistų. Aš likau sveikas, – savo prisiminimuose apie nepriklausomybės kovas rašė J. Žvinys.

Netrukus J. Žvinio pulkas buvo pasiūstas ginti kuriamos Lietuvos valstybės nuo puolančių lenkų Giedraičių fronte. Buvo kilęs pavojus Ukmergei ir aplinkiniams miesteliams. Vidurnaktį jau rikiavomės Ukmergės stotyje. Nors buvo ruduo, šalveno, bet ukmergiečiai sutiko mus su gėlėmis ir viltimi ašarotose akyse: ar apginsime nuo lenkų Ukmergę. [...] Neužilgo patraukėme Lyduokių link. [...] Pirmus lenkus radome Slonių kaime už Lyduokių. Juos staiga užpuolėme, todėl jie trumpai pasišaukė, atsitraukė.

Kun. Jonas Žvinys

Želvą gynė jau atkakliai, tačiau, prabilus mūsų kulkosvaidžiams ir artilerijai, neilgai laikėsi. Abiejose pusėse buvo nukautų ir sužeistų, bet lenkų daugiau. – tai dar viena ištrauka iš J. Žvinio prisiminimų apie nepriklausomybės kovas.

1920 m. J. Žvinys karinės vadovybės siūlymu ir sprendimu buvo demobilizuotas. Demobilizuotas tam, kad galėtų mokytis ir tuo būdu Lietuvai pasitarnautų daugiau nei būdamas fronte. Grįžo mokytis į Vilniaus lietuviškąją gimnaziją, ieškojo savo tikrojo pašaukimo. Kaip pats dažnai minėdavo: *vis galvodavau, kuo man būti, kai baigsiu gimnaziją: kunigu ar karininku. Traukė būti kunigu, norėjo matyti mane juo ir tėvelis, svajojo apie tai ir mama. Tačiau traukė mane būti ir karininku: juk karys tarnauja Tėvynei.*

Vis tik J. Žvinys pasirinko dvasininko kelią. 1923 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, kurią baigė 1930 m. ir tų pačių metų birželio 14 d. buvo išventintas į kunigus. Tais pačiais 1930 m. už dalyvavimą kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės J. Žvinys buvo apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu. Nuo 1930 iki 1933 m. jis dirbo Žiežmarių vikaru, vėliau – iki 1938 m. Čiobiškio kunigu administratoriumi. 1938 m. kovo 4 d. paskirtas Dubingių klebonu. Aktyviai dirbo ganytojišką ir patriotinę lietuvišką darbą sulenkintoje Dubingių parapijoje. Prasidėjus masiniam 1941 m. birželio 14 d. trėmimui, slapstėsi gimtojo Aktaolio kaimo apylinkėse.

1941 m. birželį, prasidėjus karui tarp sovietų ir vokiečių, visoje Lietuvoje pradėjo organizuoti sukilėlių būriai (jie tuomet save vadino partizanais). Pagrindinis sukilėlių tikslas buvo, pasinaudojus situacija, atkurti Lietuvos valstybę; taip pat saugoti paprastus Lietuvos žmones nuo bėgančios Raudonosios armijos kareivų prievartos ir savivaliavimo. Ne išimtis buvo ir Molėtai – 1941 m. birželio 23 d. netoli Molėtų esančiame Kairionių kaime susirinko aktyviausi vyrai. Sukilėliai iš pradžių turėjo tik kelis medžioklinius šautuvus ir vieną pistoletą. Nuo pat pradžių jiems vadovavo Dubingių kunigas Jonas Žvinys; būryje buvo ir du jo broliai – Bronius ir Petras Žviniai. Sukilėliai nedelsdami ėmė daryti tai, kas buvo jų jėgoms – tą pačią dieną nutraukė telefono ryšį tarp Molėtų ir Alantos. Buvęs J. Žvinio vadovaujamo sukilėlių būrio narys Pranas Žvinys (gim. 1910) paliudijo, kad 1941 m. birželio 24 d. šeši sukilėliai nupjovė kelis telefono stulpus ir sukapojo laidus. Be to, medžiais užvertė kelią Molėtai–Alanta. Taip sukilėliai stengėsi trukdyti raudonarmiečių ir sovietinių aktyvistų judėjimui.

Komunistai, komjaunuoliai, sovietiniai pareigūnai ir dalis žydų, daugiausia užemusių pareigas represinėse sovietų struktūrose ir valdančiajame aparate iš Molėtų pradėjo trauktis birželio 23 d. Jau kitą dieną miestelį faktiškai ėmė kontroliuoti lietuvių sukilėliai – partizanai. Tačiau tą pačią dieną (1941 m. birželio 24 d.) į Molėtus atvažiavo raudonarmiečių dalinys. Miestelyje dar buvę pakutiniai komunistai ir sovietiniai pareigūnai sovietų kariams nurodė aktyvesnius miestelio partizanus. Sovietai užpuolė sukilėlius ir paėmė į nelaisvę šaulį Alfonsą Vižinį. Pavažiavę keliolika kilometrų už Molėtų tą pačią dieną sovietai A. Vižinį sušaudė.

Sovietams pasitraukus, Molėtus vėl ėmė kontroliuoti partizanai. Pasitraukdami bolševikai dar suspėjo nužudyti Molėtų kunigą Matą Lajauską. Po jų pasitraukimo partizanų būrys šukavo aplinkinius miškus, suiminėjo nespėjusius pabėgti raudonarmiečius, komunistus, komjaunuolius ir sovietų valdžios pareigūnus. Miškiškių kaime sukilėliai apsupo vieną sodybą, į kurią tuo metu buvo užėję keturi raudonarmiečiai. Sodybos šeimininkas įkalbėjo sovietų karius geruoju pasiduoti ir taip išsaugoti savo gyvybę. Sukilėliai nuginklavo raudonarmiečius (paėmė du automatus, du šautuvus, daug šovinių ir granatų) ir paleido juos į laisvę eiti savo keliais, pageidautina rytų link.

Kazimieravos kaime partizanai paėmė į nelaisvę du sovietų karininkus, atėmė iš jų pistoletus ir žiūronus. Sovietiniai karininkai buvo taip išsigandę, kad negalėjo išlemti nė žodžio. Sukilėlių suimtas Molėtų miestelio gyventojas Ivanas Pavlovas paliudijo, kad jis buvo nuvestas į Kairionių kaimą ir uždarytas Mečio Umbraso name. Apytikriai 1941 m. birželio 26–27 d. jis išgirdo netoli kaimo trumpai vykusį susišaudymą. Iš sukilėlių kalbų jis sužinojo, kad įvyko susidūrimas su raudonarmiečių grupele. Šio susišaudymo metu esą buvo nukautas vienas raudonarmietis, dar vienas sovietų karys buvo sužeistas, trečias paimtas į nelaisvę, nuginklutas ir paleistas į laisvę. I. Pavlovas matė, kaip sukilėliai raudonarmietį paguldė į vežimą į Molėtų ligoninę. Netrukus į laisvę buvo paleistas ir pats I. Pavlovas. Net vėliau, 1947 m., kai MGB kunigą J. Žvinį areštavo ir ėmėsi kurpti jam bylą, prieš J. Žvinį liudiję asmenys pripažino humanišką jo vadovaujamo sukilėlių būrio elgesį su savo priešais. Jau po ilgų gulaguose praleistų metų, prisimindamas tas sudėtingas ir kupinas nežinios pirmąsias karo dienas, jis rašė: „Atėjo pas mane vieną rytą Molėtuose mokytojas Baršauskas, puolė į kojas ir šaukdamas prašė užtarti, pasigailėti... [...] Atbėgo ir Meilūnaitė iš Murališkių, graži merga, pasidariusi komjaunuole. Suk ją galas, užtariau. Kai apie tai pasakiau kunigui Bačinskui, jis tarė: „Gerai padarei, kad užtarei, kad, pridėjęs kirvį prie kamieno, atitraukei jį. Bet žinok: jei kada ir reikėtų, jie tavęs neužstos...“ Jis teisingai pasakė: vėlesni laikai parodė, jog tai buvo gyvatės, kurios kando.

Tėsinys kitame numeryje

Kun. Jonas Žvinys su tėvais

Skaitytojų laiškai

Kodėl lietuviai nesilaikė žodžio?

Ar bus Lietuvoje įkurta Didžiojo Seimo palikuonių organizacija?

Viktoras JENCIUS-BUTAUTAS, Rokiškis

Šių metų gegužės 2 d. Lietuvos valdovų rūmuose Lietuvos ir Lenkijos politikai, istorikai, visuomenės veikėjai iškilmingai paminėjo 225-ąsias 1791 m. gegužės 3-iosios Konstitucijos metines. Tačiau, reikia pastebėti, kad Lietuvos valdžios vyrai pamiršo, ką kalbėjo ir įsipareigojo Lenkijoje gyvenantiems LDK palikuoniams. Beveik prieš dešimtmetį, 2008 m. spalio 20 d., Lietuvos Respublikos Seimo rūmų Konstitucijos salėje vyko tarptautinė konferencija „1791 m. spalio 20 d. Lietuvos ir Lenkijos tarpusavio įžado istorinė reikšmė ir aktualumas“, skirta paminėti naujai atmintinai datai. Konferencijoje dalyvavo Seimo nariai, užsienio šalių diplomatai, istorikai bei svečiai iš Lenkijos – Didžiojo arba Ketverių metų Seimo lietuvių narių palikuoniai, neabejingi savo protėvių istorijai ir aktyviai propaguojantys Abiejų Tautų Respublikos, o ypač 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucijos paveldą¹. Svečias

iš Lenkijos, priverstinis repatriantas, pagrindiniu tikslu įvardijo dvišalio Didžiojo Seimo palikuonių instituto įgyvendinimą. Jis siūlė įkurti Didžiojo Seimo palikuonių organizaciją Lietuvoje, kuri „imtųsi praeities tyrimų, būtų ateities idėjų kalvė, istorinių ir politinių diskusijų vieta“². Akivaizdų, kad įkurtas Didžiojo Seimo palikuonių institutas Lietuvoje galėjo svariai prisidėti, gerinant tarpvalstybinius Lietuvos ir Lenkijos santykius. 2008 m. Lenkijos Didžiojo Seimo palikuonių organizacijai (*Stowarzyszenie Potomków Sejmu Wielkiego (SPSW)*)³ priklausė būsimo Lenkijos prezidentas Bronislovas Marija Karolis Komorovskis (*Bronisław Maria Karol Komorowski*), kurio seneliui priklausė Kavoliškio dvaras Rokiškio rajone.

Konferencijoje dalyvavo priverstiniai emigrantai, šiuo metu gyvenantys Lenkijoje, lenkų ir lietuvių mokslininkai, istorikas habil. dr. Alvydas Nikžentaitis, tuometinis

LR Seimo pirmininkas Česlovas Juršėnas, tačiau nebuvo Didžiojo Seimo palikuonių, gyvenančių Lietuvoje. Buvo kaip buvo, tačiau konferencijos pabaigoje Seimo narys E. Zingeris, atsiliepdamas į delegacijos iš Lenkijos pastabas, pažadėjo, kad „Lietuvoje Didžiojo Seimo paveldo instituto ar draugijos atsiradimas bus sukonkretingas, nes abi šalys domina akademines žinias apie Rusijos politiką“. Savu laiku, tai yra 1929 metais 1918 metų Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas yra teigęs, kad litvinai (lietuviai) nesilaiko žodžio. Todėl tenka tik apgailestauti, kad E. Zingeris perėmė blogiausią lietuvių savybę ir kartu su kitais LR Seimo nariais nesilaikė svečiams duoto žodžio ir nieko nenuveikė, kad toks institutas būtų įsteigtas. Tiesa, gal lietuviai nerado Didžiojo Seimo palikuonių Lietuvoje, nes jų tiesiog nėra? Gal juos fiziškai sunaikino sovietai? Deja, jų yra ne vienas. Kad ir Lenkijos prezidento giminaičiai Bogdanas Antanas Petras ir Zbignievas Marija Kamarauskai (Komorovskiai) iš Ratkūnų dvaro, tiksliau – jų vaikai, vaikaičiai ir kiti... Tiesą pasakius, kuriant tokį institutą paaiškėtų, kad dvarai buvo naikinami ne tik sovietmečiu. Pavyzdžiui, toli ieškoti nereikia. Lenkijos prezidento tėvo gimtinė, tai yra kas liko po sovietų siautėjimo, privatizavo valdžiai savi, bet iš esmės

svetimi žmonės. Bistrampolio dvaras, esantis netoli Panevėžio, su bažnyčios pagalba taip pat priklausė ne jo paveldėtojams.

Nėra abejonės, kad Lietuvoje valdžia, turinti ryšį su sovietine praeitimi ir tiesianti rankas į dvarus, niekada nesiims iniciatyvos suburti Didžiojo Seimo palikuonių. O gal juos suburs Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga. Didžiojo Seimo 494-ąją delegatų ir senatorių palikuonių tikslas – rūpintis Abiejų Tautų Respublikos siekiu ir idealų įgyvendinimu. Tai buvo XVIII a. pabaigos mažas Europos Sąjungos modelis, kur sugyveno lietuviai, lenkai, baltarusiai, žydai, totoriai, karaimai ir kiti, galbūt ne visada taip, kaip norėtusi... Šiandien aiškėja takoskyra tarp žiūrinčių į praeitį ir į bendrą Europą bei žiūrinčių į Rytus, kuriuose tik mūsų tautų kančios...

Lenkijos Didžiojo Seimo palikuoniai nori bendrauti su Lietuvoje gyvenančiais Didžiojo Seimo palikuoniais ir jau beveik dešimt metų laukia tokios progos.

¹ Eglė Burbaitė, „1791 m. spalio 20 d. „abiejų tautų tarpusavio įžado“ istorinė reikšmė ir aktualumas“, in: *Istorija: Mokslo darbai*, t. 73, p. 87.

² *Ibid.*, p. 87.

³ *Stowarzyszenie Potomków Sejmu Wielkiego*. Prieiga per internetą – <http://www.spsw.pl/>.

Senosios Lietuvos herbas! Ar?!

Violeta RUTKAUSKIENĖ, JAV

Pradžią Nr. 10 (828)

Heraldinės mįslės įminimas – Aukso Vilnos ordino sąrašuose

Anksčiausiai čia aptariamas Senosios Lietuvos herbas su kepure paminėtas „The Zurich Rool of Arms“, 1340 m. sudarytame herbyne, remiantis dar ankstesnio vokiško herbyno duomenimis ir informacija. Ciuricho herbynas laikomas viena seniausių ir svarbiausių Šventosios Romos imperijos kilmingųjų asmenų herbų rinkinio knygų Europoje. Siejant jo sudarymo laiką su Lietuva, galime pastebėti, kad šis unikalus herbų rinkinys Šveicarijoje buvo ruošiamas tuo metu, kai Lietuvą valdė Gediminas. Tačiau Senojo Lietuvos herbo mįslę padėjo įminti ne jis, o jo palikuonis Žygimantas Senasis.

Lietuvos ir Lenkijos karalius Žygimantas Senasis buvo pirmasis iš mūsų valdovų, apdovanotas Burgundijos hercogo Pilypo III įkurtuoju Aukso Vilnos ordinu. Ordino kavalieriai buvo iškilmingai surašomi į garbės knygą, kai kada ir smulkiau aprašant jų kilmę bei nuopelnus. 1665 m. Briuselyje pasirodė Aukso Vilnos ordino kavalierių herbynas, kuriame randame visų Lietuvos ir Lenkijos valdovų pristatymus: nuo Žygimanto Senojo iki Jono Kazimiero, su trumpai paminėta valdovų giminės istorija bei valdomų žemių ar gimininių herbų atvaizdais. Tarp atvaizduotų valdovo valdomų žemių herbų randame ir tą mįšlingą kepurę, kurią Konra-

das Grunenbergas pavadino Senosios Lietuvos herbu. Leidinys nespaltotas, tad sunku nuspręsti apie pačios kepurės spalvas, tačiau prie herbo yra aiškus užrašas: „Kiouie“ (Kijevas). Toji kepurė – Kijevo herbas. Tik kaip jis siejamas su Lietuva, kodėl jis vadinamas senosios Lietuvos herbu? Ar viduramžių herbyną sudarytojai suklydo?

Gedimino kepurė – Kijevo kunigaikščio ženklas. Alšėniškių giminės įamžinimas

Šiame herbe esančią kepurę galėtume sieti su žinomu Kijevo Rusijos valdovų valdžios simboliu – Monomacho kepure, kurią vėliau pasisavinusi Maskva naudojo kaip savo carų regaliją, carų karūnacijos simbolį. Pasak legendos, šią kepurę Kijevo kunigaikščiui Vladimirui II (1053–1125) padovanojė jo senelis Bizantijos imperatorius Konstantinas IX Monomachas. Tačiau yra ir kitų Monomacho kepurės legendos versijų, kuriose kepurės kilmė nesusijama nei su Kijevu, nei su Kijevo Rusia, nei su jos valdovais. Tad į ją gal nereikėtų per daug koncentruotis. Kaip žinia, oficiali legendinė versija apie valdovo kepurės (Monomacho kepurės) egzistavimą, anot tyrinėtojų, Kijeve pasirodė apie 1328 m., kai Gediminas į Kijeve pasiuntė savo vietininką, o pats miestas pateko į Lietuvos įtakos zoną.

Tikrai žinoma, kad Kijevas į Lietuvos įtaką pateko jau apie 1321–1324 m., valdant Gediminui. Nemažiau įdomu tai, kad pana-

Karalius Gediminas prie Kijevo vartų. Iliustracija iš L. Chodžko, La Pologne Historique, Litteraire, Monumentale et Pittoresque, Paris, 1835–1847

šių laikų į Vakarų Europos herbynus pateko ir Kijevo herbas, mūsų sąlyginai pavadintas Senosios Lietuvos herbu. Neturime tikrų žinių, kad Kijevo herbo pasirodymą Europos herbynuose galėjusi nulemti Gedimino valdžia šiame regione, taip pat nėra aišku, ar Gediminas, užėmęs Kijevą, perėmė senuosius Kijevo valdovų simbolius, ar, užėmęs miestą, ėmė naudoti naujus savus herbus ir miestui skirtus ženklus. Tačiau drauge verta prisiminti, kad Lietuvos valdovų vainikavimo ceremonijoje naudota valdovo mitra neretai pagal tradiciją vadinama Gedimino kepure¹⁰. Gal ta proga reikėtų prisiminti istoriją su Burgundijos karaliaus pasiuntiniu Žiliberu de Lanua (*Ghillebert de Lannoy*) ir jį išgelbėjusia Lietuvos valdovo Vytauto duotąją kepure. Regis, toji kepurė sukasi mūsų istorinėje erdvėje nuo seno, tik mes jos nebuvome pastebėję ir atradę...

Tad visai tikslinga pamąstyti ir apie Lietuvos valdovo ženklą, kuris galėjo būti suteiktas Kijevui ar jį valdyti paskirtiems Lietuvos valdovo atstovams. Kad šiuo simboliu galėjusi būti valdovo kepurė (mitra), atskleidžia ir kita informacija.

Jau minėta, kad 1665 m. Aukso Vilnos ordino kavalierių herbyne pristatomi Gediminaičių ar Jogailaičių giminės valdovai prie savo giminės herbų turi ir Kijevo kepurę. Tačiau tik vienintelio Žygimanto Senojo giminės aprašyme atskleista, kam šis herbas priklausė ir kas juo naudojosi. Ir čia mūsų laukia dar vienas, bet ko gero ne paskutinis netikėtumas.

Surašius ir išvardijus visus artimiausius Žygimanto Senojo brolius: Lenkijos, Vengrijos, Bohemijos karalius ir Lietuvos valdovus, paminima Žygimanto Senojo tėvas – Lenkijos karalius Kazimieras, senelis Jogaila – Lietuvos didysis kunigaikštis, Lenkijos karalius, ir močiutė – ketvirtoji Jogailos žmona, Kijevo vietininko Andriaus Alšėniškio dukra Sofija Alšėniškytė: „... Sophie de Kiouie fa quatriefme femme.“ Giminės aprašymo viršuje įdėtas Lenkijos karaliaus herbas su ereliu, apjuostas Aukso Vilnos grandine, o iš šonų – dešinėje ir kairėje pusėje – jo kilmę liudijantys giminės ir jos žemių herbai. Pačiame viršuje kairėje pusėje – jo senelių herbai: Jogailos – Lietuvos Vytis ir Sofijos Alšėniškytės-Jogailienės – Kijevo kepurė¹¹. Karalienės Sofijos Alšėniš-

kytės-Jogailienės – Kijevo vietininko dukros – įvardijimas, pristatant ir jos naudotą herbą – kepurę, leidžia daryti prielaidą, kad toji Kijevo herbe atsiradusi kepurė buvo Lietuvos valdovo valdžios simbolis, tuo metu suteiktas Kijevui. Naudoti jį tegalėjo Lietuvos valdovų Kijevui paskirti vietininkai (vaivados) ir jų palikuonys. Todėl Konradas Grunenbergas, sudarydamas knygą „Riteriai ir didikai Konstancė“ (*„Ritters und Burgers zu Constanzt“*) ir piešdamas Lietuvos hercogo Vytauto herbą, virš jo įdėjo ne senosios Lietuvos, kaip mes jį pradžioje sąlyginai pavadiname, o Vytauto antrosios žmonos Julijonos Alšėniškytės-Vytautienės – Kijevo vietininko Jono Alšėniškio (valdžiusio Kijevą 1396–1401 m.) dukros – paveldėtą simbolį. Tikėtina, kad kepurės simbolis buvo kurio nors Lietuvos valdovo išskirtinai paskirtas tik Alšėniškiams, valdžiusiems Kijevą, nes kiti Kijevo valdytojai naudojo skirtingus simbolius – pvz., angelą. Pati Alšėniškių giminė Lietuvoje nuo seno naudojo visai kitus giminės simbolius.

Nauji herbai Lietuvos heraldikai

Baigiant vertėtų dar kartą atkreipti dėmesį į kelis šios Lietuvos heraldinės mįslės momentus. Pirmą, į Vakarų Europos herbynus patekęs Senosios Lietuvos herbas su kepure yra Kijevo simbolis, žinomas nuo Gedimino laikų, po miesto įtraukimo į Lietuvos įtakos sferą. Kol kas nėra aišku, ar tai senas iš anksčiau perimtas miesto simbolis, ar jis atsirado Kijeve tik Gedimino laikais. Reikia daugiau tyrimų, kurie padėtų atskleisti herbo atsiradimo istoriją, kilmę. Antra, šį simbolį naudojo Gedimino ir vėlesnių jo palikuonių vietininkai Kijeve – Kijevo valdytojai ir jų palikuonys. Trečia, vėlesnių laikų europinėje heraldikoje, herbynuose, jis pristatomas kaip Lenkijos karalienės Sofijos Alšėniškytės-Jogailienės herbas, o pristatant poroje su Vytauto herbais – kaip antrosios jo žmonos Julijonos Alšėniškytės-Vytautienės turėtas ar naudotas herbas. Norėtusi tikėti, kad tolesnis šio mums iki šiol nepažinoto herbo tyrimas atskleis ir daugiau įdomių momentų Lietuvos heraldikos istorijoje, ją papildys naujomis žiniomis apie Lietuvoje naudotus mažai žinomus heraldinius simbolius.

Šio rašinio tikslas, remiantis naujausiais šaltiniais, pabandyti atskleisti K. Grunenbergo herbyne „Riteriai ir didikai Konstancė“ (*„Ritters und Burgers zu Constanzt“*) atvaizduoto ir Senosios Lietuvos herbu pavadinto herbo reikšmę, kilmę, santykį su Lietuvos valdovais ir sąsajas su pačia Lietuvos valstybe.

Pabaiga

¹⁰ L. Skurvydaitė, op. cit., p. 29.
¹¹ Le Blason des Armoiries de tous les Chevaliers De Lordre De La Toison D'OR J. Baptiste Maurice, Bruxelles, 1665. Priega per internetą – <https://archive.org/stream/bub_gb_RyRHAAAAAAJ/page/n227/mode/1up>.

Žygimanto Senojo kilmės pristatymas Aukso Vilnos ordino kavalierių garbės knygoje, aut. Jean Baptiste Maurice, Briuselis, 1665 m.

Žygimanto Senojo giminės pristatymo fragmentas Aukso Vilnos ordino kavalierių garbės knygoje, 1665 m.

Lietuviškųjų leidinių konfiskavimai ir teismai

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Pradžia Nr. 9 (827)

Varenavo (dabar Baltarusija) policijos postas nustatė, kad Daržininkų (balt. *Aharodniki*) kaime, Petro Šarkos bute, kur gyveno iš pasienio ruožo iškeldintas Vytautas Borisevičius, 1936 m. rugpjūčio 7 d. rasta dvylika lietuviškų knygų. Jas paėmė vyresnysis policininkas Kazimiežas Juralevičius (*Juraliewicz*), patruliavęs su policininku Vincentu Kozela (*Kozello*). Viena knyga – tai 1927 m. Kaune išleistas Jono Norkaus surinktų dainų rinkinys „Didžiojo karo laikų lietuvių dainos“. 240 puslapių knygoje išspausdintos 188 dainos. Policininkai pas Šarką knygas aptiko ant stalo, ir jas skaitė šeimininko vaikai.

Pasak LCVA f. 131, ap. 5, b. 909, užkliuvo bent septynios dainos, nors lenkų valdžiai nepatikusių vietų buvo ir kitose dainose. Įartinų dainų tekstus į lenkų kalbą vertė Lydos policijos tardytojas S. Olechnovičius (*Olechnowicz*).

Buto šeimininką P. Šarką kaip liudytoją spalio 29 d. apklausė Varenavo policininkas Vladislavas Kubiakas (*Kubiak*). V. Borisevičius su žmona pas Šarką gyveno nuo 1936 m. liepos. Prieš tai apie du mėnesius jis buvo gyvenęs Ramaškonyse. Keturiolikmetis Šarkos sūnus Česlovas dainų knygą tikrai skaitė. Ją skaityti galėjo ir visa Šarkos šeima: žmona Zofija, ne tik sūnus Česlovas, bet ir 16 m. Vladislovas bei 10 m. Stanislovas, visi kalbantys lietuviškai. Nors P. Šarka sakė, kad jo šeimoje niekas lietuviškai skaityti nemokėjo ir knygų turinio nežinojo, tačiau iš tikrųjų buvo kitaip: lietuviškai skaitė visi. Varenavo policijos posto komendantas D. Blachas (*Blach*) išaiškino, kad V. Borisevičius knygų buvo davęs Ramaškonų kaimo gyventojams ir net mokęs jaunimą iš jų dainuoti.

Paminėsime kai kuriuos „pavojingų“ dainų posmus.

Daina Nr. 124, pavadinta „Nelaisvis Lenkijoje“:

Paskutinį jau kartą šiandieną

Pamatysiu kaip saulė tekės...

[...]

Tos kruvinos rankos budelių

Jau galandą man kardą aštriai...

Daina Nr. 164:

Ko verki, sesute, tu mano jaunoji,

ko ašaros byra iš tavo akių?

[...]

Kur Kaunas ir Vilnius, ten mūsų tėvynė,

drąsiai mes statysim čia savo krūtines.

Pasak dainos Nr. 185, ne vienais pančiais lietuviai buvo surakinti:

Vienus rusas mums paliko,

Antrus vokiečiai uždėjo,

Trečiais lenkai prikaltė,

Bet uždėti negalėjo.

V. Borisevičius gimęs 1910 m. Vilniaus apskr. Riešės valsč. Baltupių kaime. Baigęs šešias gimnazijos klases. Kaip lietuviškos skaityklos vedėjas Vydenių kaime dabartiniame Varėnos rajone, jis 1934 m. buvo išvežtas į Lukiškes, kai lenkų šėlcai (šauliai) vasario 21 d. suskaldė lietuvių statytą paminklą Vytautui Didžiajam ir išdaužė skaityklos langus. Iškeldintas iš pasienio ruožo, iš Valkininkų valsčiaus 1936 m. kovo mėn., atvyko į Beniakinį valsč. Butrimonių kaimą (dabar Šalčininkų r.), ėmė vadovauti lietuviškai skaityklai ir, pasak policijos, „pasireiškė priešišku nusiteikimu prieš Lenkijos valstybę.“ Birželio 30 d. Kalesninkų bažnyčioje susituokė su Marijona Parafinavičiūte. Tačiau Beniakinį valsčius irgi priklausė pasienio ruožui, todėl Borisevičius negalėjo ten gyventi, persikėlė į Ramaškonis, o paskui į Daržininkus. 1936 m. gegužės 2 d. iškviestas į Varenavo policijos postą, elgėsi pasipūtėliškai ir išdidžiai, lenkus vadino kiaušėmis, todėl, apkaltinus pagal BK 132 str., Lydos miesto teisme jam iškelta baudžiamoji byla. Prijungtas kaltinimas pagal tą patį BK straipsnį už tarnybines pareigas ėjusio policininko Piotro Žyliuko (*Žyluk*) įžeidimą rugsėjo 23 d.

1936 m. rugsėjo 18 d. V. Borisevičius persikėlė į Poškų kaimą Dieveniškų valsčiuje ir buvo lietuviškos skaityklos vedėjas. Lydos miesto teismo išvažiuojamoji sesija spalio 30 d. jį nubaudė dviem savaitėms arešto. Tą pačią dieną dėl knygų „Didžiojo karo laikų lietuvių dainos“ Borisevičių apklausė

Lydos policijos tardymo skyriaus tardytojas seržantas Feliksas Karasis (*Karas*). Tardomasis prisipažino, kad policijos Daržininkuose paimtos knygos yra su „Ryto“ draugijos mokytojų seminarijos antspaudu; knygas jis kažkada pasiskolinęs iš dabar jau uždarytos seminarijos bibliotekos Vilniuje. Dainų knygą paėmęs iš seminarijos raštininko Vinco Budrevičiaus be jo žinios. Nežinojęs, kad knyga yra antivalstybinio turinio.

Bylą iš Lydos policijos perėmė Vilniaus apygardos teismas. Jo prokuratūra 1936 m. lapkričio 16 d. Vytauto Borisevičiaus, kaltinto pagal BK 155 str. 2 §, bylą dėl kaltės įrodymų stokos nutraukė; pagrindas – BPK 93 str. 1 §.

Vilniaus apygardos teimo prokuroras BPK 93 str. 1 § pagrindu 1936 m. lapkričio 20 d. nutraukė bylas trims asmenims: Marijonai Latvienei ir Vincui Sčesnulevičiui, kaltintiems pagal BK 155 str. 2 §, ir Pranui Stasioniui, kaltintam pagal BK 154 str. 2 § (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 4410).

Pasak bylos, M. Latvienė, g. 1883 m. Varėnos valsč. Noškūnų kaime, ir jos žentas V. Sčesnulevičius, g. 1905 m. Marcinkonyse, gyvenę Jageloničių (?) viensėdyje netoli Noškūnų (lenk. *Jagielonice*; viensėdžio jau seniai nėra), nuo 1935 iki 1936 m. vidurio platinimo tikslu saugojo iš Jungtinių Amerikos Valstijų gautą lietuvišką laikraštį „Žinios“. Slučajaus kaime 1901 m. gimęs P. Stasionis, „Ryto“ skaityklos Noškūnuose vedėjas, laikraštį laikė skaitykloje. Laikraštį leido JAV Lietuvių darbininkų draugija, iš Lietuvos palaikoma Vilniui vaduoti sąjungos – organizacijos, kuri siekė Vilniaus kraštą atplėsti nuo Lenkijos.

Iš tikrųjų „Žinios“ – tai Bruklinė 1936 m. trumpai ėjęs nedidelio formato aštuonių puslapių savaitraštis. Redagavo jį spaudos veikėjas Jonas Steponaitis, 1934–1936 m. buvęs Vilniui vaduoti sąjungos generalinis igaliotinis JAV.

Vilniaus-Trakų apskr. storasta M. Latvienės adresu atsiųstą vieną „Žinių“ egzempliorių, datuotą 1936 m. gegužės 23 d., liepos 25 d. areštavo. Pridėjęs Kaniavos policijos posto vyresniojo policininko Juzefo Ružanskio (*Rózański*) raštą, jog žurnalas platinamas tarp apylinkės gyventojų, storasta pranešė Vilniaus apygardos teismui, kuris rugpjūčio 7 d. areštą patvirtino. Iš Kaniavos policijos posto ir Varėnos pašto ir telegrafo įstaigos susirašinėjimo matyti, kad „Žinios“ neturėjo Lenkijos pašto cenzūros leidimo. Remiantis BPK 19 str. ir 26 str. 1 §, Apygardos teismas bylą turėjo spręsti trujų teisėjų sudėtimi.

Lenkų valdžiai nepatiko laikraščio vinjetėje abipus pavadinimo esantys tekstai: kairėje – „Lietuvi! Vilnius, Lietuvos sostinė, dar pavergtas! Sesutės, broliai laukia išvadavimo! Ištiesk jiems ranką! Būk rėmėju Viln.[iui] Vad.[uoti] Saj.[ungos]“; dešinėje – „Nors mūsų tauta ir nedidelė, bet jei būsim vieningi, tai ir stipriausi priešai neišdrįs mus paliesti. Į vienybę, tad broliai, sesutės, į vienybę!“ Atseit, šitaip raginama nuo Lenkijos valstybės atplėsti dalį jos ploto.

Anot viceprokuroro Z. Pavlucio teikinio, Apygardos teismo tardytojo apklausti M. Latvienė, V. Sčesnulevičius ir P. Stasionis kalti neprisipažino ir paaiškino: 1) M. Latvienė yra neraštinga ir nežino, kokius laikraščius iš JAV jai siunčia vyras; gaunamus laikraščius ji pakabina ant sienos ir juos skaito visi, kam įdomu; iš Varėnos pašto laikraščius paima sūnus, Stasionis ar kaimynai; 2) V. Sčesnulevičius: tarp Latvienei iš JAV siunčiamų laikraščių „Žinių“ niekada nematęs; 3) P. Stasionis: „Ryto“ skaityklos Noškūnuose vedėju buvęs iki 1936 m. birželio, kai dėl jam nežinomų priežasčių administracinė valdžia skaityklą uždarė; Latvienei iš JAV siunčiamų laikraščių niekada neskaitė ir skaityklai niekada jų neimdavo.

Buvo apklausti Noškūnų gyventojai Povilas Korkutis, Juozas Lenkevičius, Juozas Turevičius ir Adomas Svetlavičius.

P. Korkutis patvirtino, kad iš V. Sčesnulevičiaus, gyvenusio pas uošvę M. Latvienę Jageloničiuose, 1935–1936 m. gaudavo iš JAV siunčiamus lietuviškus laikraščius, tarp jų ir „Žinias“. J. Lenkevičius, J. Turevičius ir A. Svetlavičius sakė, kad iš JAV atsiųstus laikraščius pašto agentūroje paima Noškūnų „Ryto“ skaityklos vedėjas ir skaityklos

patalpose atiduoda juos Latvienei; tuos laikraščius skaito į skaityklą užėję žmonės. Be to, J. Lenkevičius pripažino, kad Stasionio tvarkomoje skaitykloje rasdavęs bei skaitydavęs ir „Žinias“.

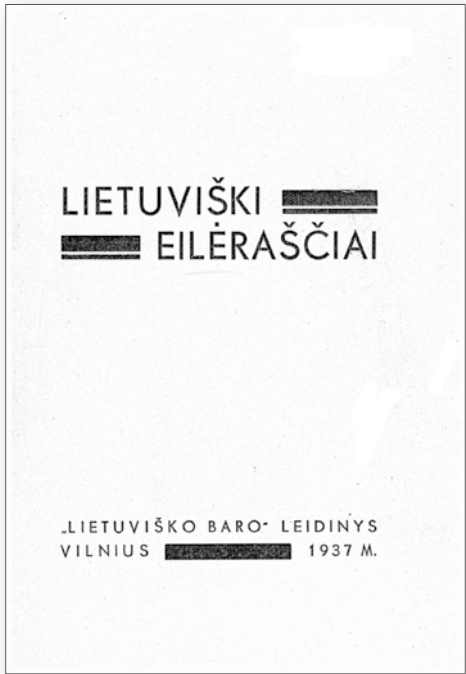
Ar procesas Apygardos teisme įvyko ir ar į jį buvo kvieisti liudytojai numatyti keturi Noškūnų gyventojai bei policininkas J. Ružanskis, archyvo byloje žinių nėra. Teismo byla 1936 m. lapkričio 20 d. buvo numarinta greičiausiai jos plačiau nenagrinėjus.

Vilniaus miesto storasta J. Černichovskis (*Czernichowski*) 1937 m. birželio 25 d. areštavo tik ką atspausdintos knygos „Lietuviški eilėraščiai“ tiražą ir prašė Vilniaus apygardos teismo prokuroro areštą patvirtinti: mat knygos leidėjai nusikalstę pagal BK 154 ir 170 straipsnius. Štai, pvz., anot Maironio eilėraščio „Trakų pilis“, „šiuo metu Trakuose įsiviešpatavusi naktis, o tai reikia suprasti, jog dabar Trakuose yra blogiau, negu buvo praeityje ir t. t.“ Maironio eilėraščio „Jaunimo giesmė“ paskutinis posmas „kviečia jaunimą eiti Lietuvos keliu, o ir kitos šio eilėraščio ištraukos kviečia lietuvių tautybės jaunimą Lenkijoje žengti kaimyninės Lietuvos valstybės keliu“ (LCVA, f. 131, ap. 5, b. 1040). Storastos prašymą Apygardos teismas liepos 1 d. patenkino: knygos konfiskavimą patvirtino. Teismas įžiūrėjo, kad Maironio ir kitų autorių eilėraščiai kalba apie lietuvių asimiliavimą Lenkijoje, kviečia juos vaduotis iš Lenkijos valdymo, ragina sukilti ir t. t. Maironio tekstus į lenkų kalbą išvertęs K. Eimontas (*Ejmont*).

„Lietuviški eilėraščiai“ – 112 puslapių rinkinys su 62 Nepriklausomos Lietuvos ir Vilniaus poetų eilėraščiais, žurnalo „Lietuviškas baras“ leidinys, atspausdintas spaustuvėje „Ruch“ (Vilnius, Totorių g. 2). Leidėjų „Žodyje skaitytojams“ rašoma:

„Lietuvių tauta – skambių dainų tauta. Turime tūkstančius gražiausių liaudies dainų, kuriomis didžiuojamės. Turime nemažą ir įžymių savo poetų, tik dėl stokos mūsų krašte jų raštų mažai juos pažįstame.

Norėdami mūsų skaitančią visuomenę bent su kai kuriais mūsų prieškariniais ir pokariniais poetais supažindinti, leidžiame šį „Lietuviškų Eilėraščių“ rinkinį.“

Knyga suskirstyta į penkis skyrius: I. Lietuvos šalis, II. Mūsų senovė, III. Jaunimo dainos, IV. Gamta, V. Mūsų jauniesiems. Be Maironio, rinkinyje yra J. Zauerveino, Pr. Vaičiūčio, L. Geros, A. Baranausko, F. Kiršos, P. Vaičiūno, V. Stonio, V. Kudirkos, O. Miciūtės, Putino, J. Zabrocko, Ks. Vanagėlio, A. Miškinio, Vyt. Nemunėlio bei B. Brazdžionio ir Myk. Zablocko eilėraščių.

Policija išaiškino, kad spaudai knyga atidavė Motiejus Kraužlys, nors knygoje jis nepaminėtas. (M. Kraužlys, g. 1907 m. Seinų valsč. Vaitakiemo kaime, gyvenęs Vilniuje, – Lietuvos ūkio draugijos instruktorius-agronomas ir „Lietuviško baro“ ats. redaktorius, buvęs Lietuvių studentų sąjungos pirmininkas, Lietuvių mokytojų sąjungos valdybos narys, Šv. Kazimiero draugijos vicepirmininkas. Miręs 1961 m.)

Policininko Karolio Bartošo (*Bartosz*) 1937 m. rugpjūčio 28 d. tardomas M. Kraužlys kaltas neprisipažino, aiškino, kad 1932 m. mirusio Maironio eilėraščiai paimti iš rinkinio „Pavasario balsai“, gauto iš Šv. Kazimiero dr-jos knygyno. Pasak tardytojo išvados, moralinių požiūriu M. Kraužlys turėjo gerą autoritetą, dažnai važinėjo po kaimus, kur organizavo žemės ūkio ratelius ir vykdė Vilniui vaduoti sąjungos nelegalią veiklą. Jo priklausymą Vilniui vaduoti sąjungai nustatęs Valstybinės policijos Vilniaus vaivadijos komendantūros tardymo skyrius. Tačiau Apygardos teismo prokuroras dėl kaltės įrodymų trūkumo rugsėjo 16 d. M. Kraužlio bylą nutraukė.

Laikiniai pareigas ėjęs Vilniaus miesto storasta T. Vieloveiskis (*Wielowiejski*) 1919 m. vasario 7 d. dekreto pagrindu 1937 m. birželio pabaigoje konfiskavo Lietuvių mokslo draugijos (LMD) lešomis tais metais išleistos Juozo Maceikos ir Adomo Juškevičiaus knygos „Vilnius ir jo apylinkės“ tiražą. Jį spausuvėje „Ruch“ paėmė policijos III komisariato pareigūnai ir nuvežė į miesto storastiją, davę pakvitavimą LMD pirmininkui kun. Antanui Viskantui.

Storasta liepos 27 d. kreipėsi į Vilniaus apygardos teismo prokurorą su prašymu areštą patvirtinti. Atseit, knyga su iliustracijomis – planais, žemėlapiais, Vilniaus ir jo apylinkių nuotraukomis bei Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir žymių lietuvių veikėjų portretais, yra nusikalstama pagal BK 154 str. 2 § ir 93 str. 1 § (LCVA, f. 131, ap. 5, b. 1043). „Knygos turinys yra informacinio-politinio pobūdžio ir inspiruotas Vilniui vaduoti sąjungos, tarpininkaujant vietos lietuvių veikėjams. Lietuvių šovinistų veikla Lenkijoje vyksta Vilniaus krašto lietuvių tautinio auklėjimo ir jo dvasinio sujungimo su visa lietuvių tauta – dabartine Lietuva kryptimi.“ Iškraipyti kai kurie vietovardžiai, pvz., upė vadinama ne Vilija, o Nerimi, ir t. t., ir t. t. „Knygos turinys visuomenėje peržengia vadovo po Vilnių rėmus ir igauna mokslinio veikalo išorę pridengtą politinę reikšmę. Be to, čia atskleista informacija ir medžiaga, kurios būtinos Kauno veikėjams jų kampanijoje prieš Lenkiją.“

Apygardos teismas rugpjūčio 5 d. nutarė pavesti Apygardos teismo prokurorui atlikti tardymą. A. Juškevičių rugpjūčio 30 d. apklausė jau mums žinomas policijos tardytojas K. Bartošas. Tardomasis kaltas neprisipažino, sakė, kad pirmojo straipsnio autorius yra jis, tačiau straipsnį pataisė J. Maceika ir kun. A. Viskantas; už straipsnį iš LMD turėjęs gauti 20 % nuo parduotų knygų, tačiau jas konfiskavus, negavo nieko. (A. Juškevičius gimęs 1905 m. Lydos valsč. Bruoželės (balt. *Broža*) kaime. Istorikas ir žurnalistas, baigęs Vilniaus S. Batoro universitetą. Buvo Švenčionių lietuvių gimnazijos direktorius, „Žiburėlio“ bendrabučio vedėjas Vilniuje ir kt. Mirė 1999 m.)

Kaltas neprisipažino ir rugsėjo 2 d. apklaustas J. Maceika. Jis sakė, kad yra straipsnių p. 20, 42, 53 ir 80 bendraautoris, kartu su A. Juškevičiumi jie parengė Vilniaus miesto planą. Kai kuriuos vietovardžius rašė taip, kaip juos vadina lietuviai. Leisdami knygą turėjo tikslą plačiau supažindinti vietos lietuvių visuomenę su Vilniaus kultūros paminklais. (J. Maceika g. 1904 m. Lazdunuose, Baltarusijos Yvijos r., baigęs Vilniaus un-tą. Dalyvavo LMD ir kitų lietuvių draugijų veikloje. Vėliau mokytojavo, dirbo Lietuvos mokslo akademijos bibliotekoje ir Dailės muziejuje, išleido kelias informacinio pobūdžio knygas, parengė lietuviškų kalendorių ir kt. Mirė 1991 m.)

Anot K. Bartošo išvados, A. Juškevičius pragyvena iš žurnalistinio darbo, yra Tautinio Vilniaus lietuvių komiteto tarnautojas. Turi gerą autoritetą, „tačiau politiniu aspektu yra šovinistinių lietuviškų požiūrių.“ J. Maceika pragyvena iš korepeticijų ir leidinių. Lešų studijoms universitete gaudavęs iš Lietuvių labdarybės draugijos. Yra Šv. Kazimiero dr-jos valdybos ir revizijos komisijos narys. Turi gerą reputaciją ir „tarp vietos lietuvių pripažįstamas kaip gabiausias lietuviškasis šovinistas.“ Abu yra Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto auklėtiniai ir abu įtariami kaip Vilniui vaduoti sąjungos nelegalūs veikėjai.

„Vorutos“ interviu

Fotografijos meistras

Praėjusiais metais atsisveikinome su garsiu fotografu, fotomenininku Alfredu GIRDZIUSU (1948–2015). Jis su šeima daugiau kaip dvidešimt metų gyveno Lentvaryje, todėl trakiškiams buvo gerai žinomas, pažįstamas. Juo labiau kad jis buvo iš tų menininkų, kurie aktyviai dalyvaudavo renginiuose, rašė straipsnius. Galima paminėti jo išpūdingą nuotrauką iš 1991 m. sausio 13-osios minėjimo prie Trakų kultūros rūmų. Lentvaryje gyvena jo žmona traketė Aušra Girdziušienė, lietuvių kalbos mokytoja, dirbanti Lentvario Henriko Senkevičiaus gimnazijoje. Aušra aktyviai reiškiasi spaudoje, rašo „Trakų žemei“, „Vorutai“, yra išleidusi savo mokinių knygeles „Vienos raidės pasakėlės“ ir „Raidė raidę randa“. Dukra Ūla šiemet baigė Vilniaus M. K. Čiurlionio menų mokyklą, sūnus Pijus jau gyvena savarankiškai. Atvykę į jų namus Lentvaryje, į gražiame sode stovintį labai kuklų Aušros GRUZDZEVIČIŪTĖS-GIRDZIUSIENĖS senelių namelį, pradedame pokalbį.

Kur sutikote Alfredą? Kaip prasidėjo Jūsų pažintis?

Susitikome Trakuose. Sovietmečiu Trakai garsėjo irklavimo sportu, čia dažnai vykdavo varžybos. Man ir mano draugėms, pasipuošusioms tautiniais drabužiais, tekda vo vasarą per varžybas čempionams atnešti medalius, įteikti gėlių. O Alfredas atvažiuodavo tų pačių čempionų fotografuoti. Kartu su irkluotojais jis fotografuodavo ir mus, lietuvaites. Taip prasidėjo pažintis, vėliau pamatėme, kad turime panašių pomėgių, požiūrių į daugelį dalykų.

Gal pasakytumėte ką nors apie Alfredo vaikystę ir mokslo metus? Yra žinoma, kad jis mokėsi Molėtų internatinėje mokykloje.

Jo vaikystė buvo labai sunki, teko patirti ir alkio, ir vargo, nes jis – pokario vaikas. Alfredo tėvas buvo Lietuvos antisovietinio pasipriešinimo dalyvis, partizanas, todėl Alfredo motinai teko ne tik vienai auginti vaikus, bet ir iškęsti tardymus, kankinimus, patyčias. Tėvas žuvo, kai Alfredui nebuvo nė vienerių metų. Motina liko viena su penkiais mažais vaikais, todėl baigęs pradinę mokyklą jis išvyko mokytis į Molėtų internatinę mokyklą. Internatė buvo maisto, šilta lova, tačiau čia niekas nelepino ir neglostė, vaikai patys turėjo atlikti daugumą buitės darbų. Paskaityti knygą buvo galima tik naktį po antklodės, pasišviečiant prožektoriumi... Galbūt todėl visą savo gyvenimą jis jautė knygoms nuolatinį alkį ir ypatingą pagarbą, kuria, matyt, bus gavęs iš savo mamos.

Tačiau sunkumai užgrūdino, išmokė nepasiduoti ir nesiskusti, nuo pat vaikystės Alfredas išmoko gyventi savarankiškai, dirbti daugybę darbų, kurie gyvenime labai praverčia – virėjo, siuvėjo, staliaus, baldžiaus, šaltkalvio, mechaniko, santechniko, elektriko... Buvo gabus viskam – net mokykloje jį priėmė iškart į antrą klasę, nes jau mokėjo ir skaityti, ir rašyti, ir skaičiuoti.

Nors tėvo neteko labai anksti, tačiau visuomet laikė jį pavyzdžiu ir tęsė jo žygi, todėl

Alfredas Girdziušas su šeima ir mons. Vytautu Pranciškumi Rūku Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje, 2007 m.

jau mokykliniais metais įvyko pirmieji Alfredo ir sovietinės sistemos „susidūrimai“ – dėl tėvo, žuvusio už Lietuvos laisvę, dėl atplėštos šeimos, dėl kvailių sistemos taisyklių.

O kada, kur ir kaip jis susidomėjo fotografija?

Paauglystėje gavo dovanų pirmąjį fotoaparātą. Iš pradžių fotografuoti buvo smalsu ir įdomu, o vėliau tai tapo sielos dalimi ir kasdiene duona, ir su fotografijos aparatūra Alfredas jau nebesiskyrė nei dieną, nei naktį.

Išvardykite jo kūrybos periodus, tarpsnius. Tai buvo darbas ar pomėgis?

Yra sakoma, kad žmogus turi daryti tai, kas patinka, tuomet jam niekada nereikės dirbti. Alfredo atveju taip ir buvo – fotografija ne tik teikė jam malonumą, bet ir maitino jo šeimą. Kažkokių konkrečių periodų negalėčiau išskirti. Ieškojimai, tobulinimas, vėl bandymai, vėl tobulinimas. Jis fiksavo gyvenimą. O kas yra gyvenimas? Tai žmogus, tai įvykis, gamta, pastatas, detalė, akimirka, nuotaika, emocija... Viskas kartu.

Alfredas buvo pripažintas fotomenininkas. Kaip jis pasiekė šį pripažinimą, kokius kelius nuėjo?

Jis buvo drąsus ir ėjo savo keliu – nieko nemėgdžiojo, niekam nesistengė įtikti, nesigriebdavo „madingų“ temų ar pelningų užsakymų. Kartais dėl svarbaus kadro rizikuodavo savo gyvybe, nebijojo tankų – už Lietuvos laisvės siekių fiksavimą Alfredas apdovanotas Sausio 13-osios medaliu. Niekada nefotografuodavo tų žmonių, kurių „vibracijos“ jam buvo nepriimtinos – įžūlių, pasipūtusių, veidmainių, garbėtroškų ir pan. Niekada nesiekė jokių įvertinimų ar apdovanojimų, netroško garbės, nesigirdavo ir nesinaudojo

pažintimis. Visą, ką darė, darė todėl, kad jam tai buvo svarbu ir įdomu. Jo menas sąžiningas. Be to, savo darbams jis kėlė labai aukštus reikalavimus – kartais prie vienos nuotraukos sugaišdavo savaites, daug kadru nukeliavo į šiukšlių dėžę, nes kažkuo neįtikino... Vienas iš pirmųjų jis pradėjo kurti fotografiką, vėliau pamėgtą daugelio menininkų. Ko gero, tai ir yra pagrindinės pripažinimo sąlygos – būti savimi, būti drąsiam, parodyti kažką naują, dirbti profesionaliai.

Anais laikais buvo sunku ir sudėtinga įsigyti gerus fotoaparatus, buvo būtina turėti fotolaboratoriją. Prisiminkite, kaip jam visa tai pavyko – pvz., įstoti į Lietuvos fotomenininkų sąjungą?

Gerą fotoaparātą įsigyti iš tiesų nebuvo lengva, ir kainavo jis oi kaip nemažai... Taip pat ir fotojuostos „surydavo“ daug pinigų. Alfredas ieškodavo fotoaparātų Rusijoje, vėliau dirbo įmonėje, prekiaujančioje kokybiška, profesionalia fotografijos įranga ir fotomedžiagomis, tuomet jau galėjo įsigyti tai, ko pageidavo. O fotolaboratoriją, kol dirbo su juostiniu fotoaparātu, kaip ir daugelis kitų, sugėbėdavo iširengti ir vonioje, ir rūsyje.

Į Fotomenininkų sąjungą jam nebuvo sunku įstoti, nes, kaip jau sakiau, jis turėjo savitą stilių, darbai buvo nuoširdūs, įdomūs ir kokybiški.

Fotografijos parodos visada žymi tam tikrus fotografo kūrybinius žingsnius, kūrybinę brandą. Aš prisimenu jo fotografijos parodą, keliavusią po Lietuvą, apie Ūlą...

Ateina laikas, kai supranti, kad tai, kas kasdieniška, kas šalia tavęs – iš tikrųjų yra labai svarbu, kai pamatai grožį ir prasmę paprastume. Paroda apie Ūlą – jo mylimiausia paroda, labai asmeniškai, jai ruošėsi daugiau kaip septynerius metus. Tai jo dovana dukrai.

Fotografui be galo svarbu kaupti archyvą. Koks jo fotografijų archyvo likimas, kur jis saugomas?

Archyvą, Alfredo valia, tvarkome, juo rūpinamės aš ir sūnus Pijus. Dalis archyvo – keliolika tūkstančių kadru su istoriniais ir politiniais Lietuvos įvykiais – yra saugoma Lietuvos Respublikos Seimo archyve. Dauguma šių kadru laisvai prieinami visuomenei ir gali būti naudojami faktų įrodymui, pažintiniams ar kitais nekomerciniais tikslais. Alfredas visada norėjo, kad jo darbai būtų žmonėms ne tik gražūs, bet ir naudingi. Laikas eina, daug kas pasimiršta, iškreipama, o tai, kas užfiksuota kadre, lieka kaip neginčijamas įrodymas – kirviu neiškaposi, kaip jis sakydavo. Parodoms, knygoms ar kitoms publikacijoms Alfredo fotografijas, be abejo, galima naudoti tik su šeimos žinia ir pritarimu.

Regis, nevengdavote keliauti kartu – kur ir kaip? Ar vykdavote fotografuoti su vaikais?

Alfredas labai mėgo keliauti, labai mylėjo Sibirą, Pamyrą, važinėjo po Europą, taip pat daug keliavo ir po Lietuvą. Man ne visada tekdavo vykti kartu. Sūnus taip pat fotografuoja, o dukra labiau mėgo „dirbti“ tėčio fotomodeliu.

Vis dėlto jis mėgo ir rašyti – ne vien eilėraščius, bet ir publicistiką... Dalis jo Alfredo Paliesiaus slapyvardžiu pasirašytų tekstų buvo spausdinti „Vorutoje“.

Paliesiaus slapyvardis buvo jo mylimiausias, nors pasirašinėdavo ir kitais vardais. Paliesius – jo gimtasis kaimas Ignalinos rajone. Alfredas studijavo žurnalistiką, jam visada rūpėjo visuomenės problemos, politiniai klausimai, istoriniai įvykiai. Rūpėjo pakalbinti vyresnio amžiaus žmones, užfiksuoti jų ir savo prisiminimus, išsaugoti tai ateities kartoms. Rašė jis ir apsakymus, humoreskas. Rašymas buvo antroji jo aistra, po fotografijos. Viskam neužteko laiko.

Alfredas išėjo. Kas liko jam išėjus?

Svarbiausias jo palikimas, manyčiau, yra pusė šimtmečio kauptas fotografijos archyvas. Taip pat jo nuotraukų ir tekstų galima rasti daugelyje knygų, žurnalų, laikraščių – taigi jis paliko ir nemažą indėlį į Lietuvos kultūrą.

Alfredas palaidotas Lentvario kapinėse...

Taip, pačiame Lentvario kapinių centre, šalia tremtinių atminimui skirtų kryžių. Šią vietą, lyg nujausdamas, jis nusifotografavo dar prieš 10 metų. Apie šią nuotrauką nieko nežinojau ir tik po laidotuvių ją radau... Alfredo kapą puošia labai graži, šviesi granito skulptūra, kurią sukūrė jo bičiulis, žinomas Trakų krašto menininkas Ričardas Žalpsys. Jie bendravo kone ketvirtį amžiaus, juos vienijo fotografija, idėjos, jie kartu stovėjo prie barikadų per 1991-ųjų sausio įvykius... Ričardas į šį kūrinių ideją nepaprastai daug širdies šilumos. Dabar Alfredo ramybę saugo angelai.

Dėkoju už pokalbį.

Kalbėjosi Juozas VERCINKEVIČIUS

Lietuvos okupacijų istorija

Prisiminimai iš Vorkutos lagerių

Albinas VAIČIŪNAS, Vilnius

Už dalyvavimą 1950–1951 m. pagrindinėje organizacijoje „Lietuvos jaunimo vyčių sąjunga“ aš 1951 m. balandžio mėn. 28 d. kartu su kitais šios organizacijos dalyviais buvau areštuotas ir tais pačiais metais Kaune Pabaltijo karinio tribunolo buvau nuteistas 25-eriems metams kalėjimų ir 5-eriems metams tremties. Gruodžio mėn. pabaigoje 1951-aisiais buvau įkalintas 40-osios Vorkutos šachtos lageryje. Tame lageryje buvo nemažai lietuvių, taip pat latvių ir estų, daugiausia gal ukrainiečių, taip vadinamų „banderovcų“. Vorkutoje žiemą būdavo 40 ir daugiau laipsnių šalčio. Mane kasdien su kitais kalininiais išvesdavo prie geležinkelio tiesimo darbų. Ši šachta buvo nauja ir į ją tais metais buvo tiesiamas geležinkelis. 1952-ųjų pradžioje dirbdamas lauke po 8 val. dažnai prie 42-iejų laipsnių šalčio susirgau eksudatyviniu (šlapiuoju) pleuritu. Trims mėnesiams buvau paguldy-

tas į lagerio ligoninę. Iš jos išrašius suteikė invalidumą. Dirbau geležinkelio iešmininku kartu su mokytoju Adolfu Ajoniu. Tais 1953-aisiais mirė diktatorius Stalinas. Pamenu, kai per radiją kaliniai išgirdo šią žinutę, ėmė ploti.

Vėliau prof. Juozo Klimavičiaus iniciatyva įdarbino mane į lagerio medicininę laboratoriją sanitaru. Ten dirbdamas išmokau laboranto specialybės ir latvių kalbos.

Tame 40-ame lageryje grupelė pabaltijiečių kalinių 1953 m. buvo įsteigė susivienijimą – bendriją „Aistija“. Ją sudarė lietuviai, latviai ir estai. Iš latvių pagrindinis „Aistijos“ organizatorius buvo istorijos mokytojas iš Ventspilio Olgerd Myza (latviškai Mīza). „Vorutoje“ 2005 m. klaidingai parašyta jo pavardė Mira. Šiai bendrijai priklausė dar ir latvis liuteronų kunigas iš Rygos Jundzis, jis mokėjo lietuvių ir estų kalbas. Taip pat Oskars Vanags bei latvis Babris. Jis prieš-

kario Rygoje mokydamasis paskutinėse gimnazijos klasėse giedodavo ir Lietuvos himną „Lietuva, Tėvyne mūsų“.

Babris buvo paskirtas brigadininku, kažkam neįtiko ir buvo užmuštas. Iš estų „Aistijos“ bendrijoje dalyvavo buvęs prieškarinio nepriklausomos Estijos karininkas Leo Tasuja ir dar vienas estų jaunuolis L. Tasujos globotinis. Iš lietuvių „Aistijoje“ dalyvavo Kauno Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, istorikas Juozas Klimavičius, buvęs mokytojas ir Seredžiaus progimnazijos vedėjas Adolfas Ajonis, Aleksas Veverskis, šių eilučių autorius ir kiti mūsų tautiečiai.

„Aistijos“ bendrijos dalyvių nuomone, kai Lietuva, Latvija, ir Estija atgaus laisvę, turės susijungti į vieną valstybę federacijos pagrindais. Olgerd Myza buvo sukūręs ir šios būsimos valstybės herbą, o pastorius Jundzis norėjo sukurti ir bendrą latvių ir lietuvių kalbą.

Bendrijos nariai vasaromis, po darbo susirinkę lauke ant pievelės aptardavo būsimas „Aistijos“ veiklos gaires.

Prasidėjus Vorkutos lagerių kalinių neramumams, aš buvau išvežtas į 59-ą Vorkutos lagerį, kuriame kalėjo ir Juozas Grušys. Jis buvo bendravęs su latviu O. Myza, žinojo apie „Aistijos“ organizaciją ir pritarė toms idėjoms. J. Grušys savo prisiminimuose yra rašęs apie O. Myzą ir „Aistiją“.

Perskaitęs Juozo Leblionkos straipsnį 2005 m. „Vorutoje“, panorau patikslinti ten skelbtus autoriaus faktus ir papildyti naujais prisiminimais apie tą unikalią nelegalią pabaltijiečių bendriją „Aistiją“, veikusią Vorkutos 40-os šachtos lageryje.

Iki šių metų balandžio 18 d. buvome likę tik du „Aistijos“ dalyviai – aš ir Adolfas Ajonis, šiemet atgulęs amžinam atilsui Kauno Seniajos kapinėse.

Pro memoria**Mirė pasipriešinimo kovos eilinis
Edvardas PIEKUS (1927–2016)**

Spalio 19 d. Anapilin išėjo mūsų geras bičiulis, tikras pasipriešinimo kovų prieš engiantįjį sovietinį režimą eilinis **Edvardas PIEKUS**.

Tikras žemaitis, kilęs iš Endriavo apylinkių stambaus ūkio, po karo mokėsi Plungės gimnazijoje. Dalyvavo jaunuolių patriotiniame judėjime, kartu su kitais parūpindavo partizanams ginklų. Kartą, pakliuvęs į pasala, gimtasis Dausynų kaimas buvo išžudytas, išvežtas ir visai išnyko iš žemėlapių. Tėvus išvežė, jam pavyko pasprukti. Bet byla jam užvesta ir nepadėjo saugojimasis keičiant gimnazijas – mokėsi ir Šilalėje, ir Kretingoje.

Suimamas, kali Kretingoje, Klaipėdoje. Išėjus iš kalėjimo, vargais negalais baigia gimnaziją. Duoną pragyvenimui tenka uždirbti pačiam – fotografuoja, groja akordeonu, mokosi buriuoti. Padeda geri žmonės, net gimnazijos mokytojai.

1949 m. baigia vidurinę. Ateitis neaiški. Byla bus nutraukta tik 1959 m. Šalinamas iš Klaipėdos mokytojų instituto, keičia darbus, bet vis atleidžiamas. Bandoma verbuoti, mainais siūlant galimybę mokytis. Neapsikentęs 1952 m. savo noru išvyksta į Rusiją. Įstoja

į Krasnojarsko Upių laivininkystės technikumą ir kartu dirba. Pavyksta į Krasnojarską iš taigos parsigabenti tėvus. 1956 m. grįžta į Lietuvą, sudaro galimybę grįžti ir tėvams.

Lietuvoje įsidarbina Klaipėdoje – iš pradžių Valstybiniame laivų statybos projektavimo institute, paskui „Sirijuje“. Ten susipažįsta su mūsų kurso drauge chemike Aldona ir sukuria šeimą. Nori toliau mokytis. Įstoja į Kauno politechnikos instituto vakarinį skyrių, kurį 1967 m. sėkmingai baigia, įgydamas laivų mašinų ir mechanizmų inžinieriaus specialybę. Byla uždaryta, darbai sekasi.

Lietuvos išsilaisvinimą Edvardas sutiko su dideliu džiaugsmu ir viltimi, aktyviai dalyvavo Persitvarkymo Sąjūdžio veikloje, stovėjo Baltijos kelyje, nepraleisdavo susibūrimų Ariogaloje. Kartu su žmona būdavo laukiami svečiai klasių ir kursų susitikimuose, fotografuodavo ir filmuodavo, visus aprūpindavo nuotraukomis. Netikėtai š. m. birželį mirus žmonai, buvo patalpintas į Palangos ligoninės Slaugos skyrių, kur spalio 19 d. ir mirė. Palaidotas Telšių kapinėse šalia žmonos ir jos tėvų. Mes branginame Jų draugystę.

Bičiuliai

Dėkojame

Marijai DAGIENEI, Vilnius,
dr. Genoefai EITMONTIENEI, Kaunas,
už finansinę paramą „Vorutos“ leidybai.

Redakcija

**Išrinktas 2016–2020 metų
Lietuvos Respublikos Seimas**

Atkelta iš 1 p.

bendruomenės atstovas, tautinių bendrijų atstovai, aukštųjų mokyklų rektoriai ir kiti garbingi svečiai.

Prisiekę 2016–2020 metų kadencijos Seimo nariai toliau darbą tęs Seimo plenarinių posėdžių salėje (II rūmuose).

Seimas, vadovaudamasis Seimo statutu, nutarė išrinkti Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininku Viktorą Pranckietį. Slapto balsavimo rezultatai: išdalinta biuletenių – 140, rasta biuletenių – 140, rasta galiojančių – 129. Už Viktoro Pranckiečio paskyrimą Seimo Pirmininku balsavo 93 parlamentarai, antrąjį kandidatą Eugenijų Gentvilą palaikė 36 parlamentarai. Seimo Pirmininkas V. Pranckietis paskirtas ketverių metų kadencijai.

Seimo statute nustatyta, kad parlamento vadovas renkamas slaptu balsavimu Seimo pirmojoje sesijoje visam Seimo įgaliojimų laikui. Kandidatus į Seimo Pirmininko pareigas gali siūlyti raštišku pareiškimu ne mažiau kaip 1/10 Seimo narių (15 parlamentarų). Kandidatas laikomas išrinktu, jeigu už jį balsavo daugiau kaip pusė balsavusių Seimo narių.

**Trumpa LR Seimo Pirmininko Viktoro
Pranckiečio biografija**

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas
Viktoras Pranckietis

Gimė 1958 m. Kelmės rajono Rutelių kaime.

Nuo 1965 m. mokėsi Tytuvėnų vidurinėje mokykloje, 1973 m. pradėjo mokytis Tytuvėnų žemės ūkio technikume. 1977–1982 m. studijavo Lietuvos žemės ūkio akademijoje (dabar – Aleksandro Stulginskio universitetas), įgijo mokslinio agronomo kvalifikaciją. 1998 m. apgynė biomedicinos mokslų daktaro disertaciją.

Prieš įstodamas į Lietuvos žemės ūkio akademiją, dirbo agronomu; ją baigęs, Lietuvos žemės ūkio akademijoje dirbo jaunesniuoju mokslo darbuotoju, asistentu, Agronomijos fakulteto prodekanu, Sodininkystės ir daržininkystės katedros vedėju, 2008–2016 m. – Agronomijos fakulteto dekanu, nuo 2016 m. – profesorius.

Mokslo knygų, vadovėlių, straipsnių autorius, yra išvedęs augalų veislių.

Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos narys, nuo 2014 m. – šios sąjungos tarybos ir valdybos narys, pirmininko pavaduotojas. Buvo Kauno rajono savivaldybės tarybos narys.

Buvo Aleksandro Stulginskio universiteto tarybos ir Senato narys, Lietuvos agronomų sąjungos valdybos narys.

Žmona Irena – biomedicinos mokslų daktarė, Agroekosistemų ir dirvožemio mokslų instituto docentė. Sūnus Vaidotas – verslininkas, duktė Viktorija – informacinių technologijų įmonės klientų aptarnavimo vadovė, duktė Monika – Aleksandro Stulginskio universiteto Agronomijos fakulteto absolventė.

Parengta pagal Rimo RUDAIČIO,
LR Seimo Informacijos ir komunikacijos
departamento
Spaudos biuro vyresniojo specialisto,
pateiktą informaciją

Šaltiniai: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=166870&data_nuo=2016-11-01&data_iki=2016-11-30, http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=166883&data_nuo=2016-11-01&data_iki=2016-11-30.

LR Seimo kanceliarijos nuotr.

Kitas numeris išeis 2016 m. gruodžio 31 d.

„Karališka senoji kibininė“

Sausių k. ,
LT-21401 Trakų r.
(Vilnius–Kaunas automagistralė, 23 km),
tel./faks. +370 5 243 2444,
mob. tel.
+370 65908454, +370 659 08452,
el. p. info@kibinas.lt

„Senoji kibininė“

Karaimų g. 65, LT-21104
Trakai, tel./faks. +370 5
285 5865, mob. tel. +370 659
72132, +370 659 08452,
el. p. senoji@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;
- Autoparduotuvė „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

*Tad linkime akimis pamatyti,
gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...*

Muziejus laikraštyje Nr. 33 (450)**Ženkliukai, skirti vasaros olimpinėms žaidynėms**

2016 m. rugpjūčio 5 d. Rio de Žaneire (Brazilija) prasidėjo XXXI vasaros olimpinės žaidynės. Kas ketverius metus vykstančios didžiausios sporto šventės ištakos siekia Senovės Graikijos laikus. Tuomet šis renginys turėjo ne tik sportinį, bet ir religinį motyvą, todėl 394 m. Romos imperijos (kurios sudėtyje tuomet jau buvo Graikija) imperatorius Teodosijus I Didysis (347–395) olimpinės žaidynės uždraudė kaip pagonišką šventę. XIX a. pab. olimpiada buvo atgaivinta prancūzo Pjero de Kuberteno (Pierre de Coubertin 1863–1937) iniciatyva. 1894 m. įsteigtas Tarptautinis Olimpinių Komitetas (TOK), o 1896 m. Atėnuose įvyko pirmosios atkurtosios olimpinės žaidynės.

1924 m. įkurtas Lietuvos tautinis olimpinis komitetas (LTOK) ir tais pačiais metais mūsų sportininkai Paryžiuje debiutavo olimpinėse žaidynėse. 1940 m. SSRS okupavus mūsų šalį buvo sustabdyta ir LTOK veikla. 1988 m. LTOK buvo atkurtas, o 1991 m. TOK suteikė narystę Lietuvos tautiniam olimpiniam komitetui. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuva dalyvavo visose olimpinėse žaidynėse.

Olimpinių žaidynių proga pristatome Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomus ženklukus, skirtus didžiai sporto šventei. Šeši ženklukai yra skirti visoms vasaros olimpinėms žaidynėms, kuriose po nepriklausomybės atkūrimo dalyvavo Lietuva. Visi jie yra sky-

Ženkliukai, skirti vasaros olimpinėms žaidynėms. Lietuva, Kinija, 1992–2012 m.
A. Valužio nuotr.

do formos, pagaminti iš tombako, su priesagais – „drugeliais“. Aversų viduryje, baltame fone pavaizduotas LTOK logotipas – Gediminaičių stulpai, po jais užrašas: „LIE-TUVA“, po užrašu pavaizduoti penki olimpiniai žiedai. LTOK logotipui iš šonų yra pavaizduotos dvi Lietuvos Respublikos trispalvės vėliavos. Averso viršuje yra

įvardinta olimpiada, kuriai skirtas konkretus ženklukas. Ženkliukų matmenys nežymiai skiriasi. Ženkliukai pagaminti Lietuvoje ir Kinijoje.

Kitas pristatomas ženklukas yra 2004 m. Lietuvos olimpinės rinktinės nario. Ženkliukas ovalo formos, dviejų aukštų, pagamintas iš sidabruoto tombako. Averso centre yra pavaizduotas Lietuvos herbas Vytis. Herbui iš šonų yra pavaizduotos dvi Lietuvos Respublikos trispalvės vėliavos. Virš herbo yra užrašas „ATHENS 2004“. Averso viršuje puslankiu yra užrašyta „LITHUANIAN“. Averso apačioje puslankiu yra užrašyta „OLYMPIC TEAM“. Reverse yra priesagos – „drugelis“. Ženkliuką pagamino UAB „Pajūrio suveny-

rai“, projekto autorius Darius Kreivys, tiražas – 200 vnt.

Ženkliukas, skirtas 2008 m. Lietuvos olimpinės rinktinės krepšinio komandos nariui, yra skritulio formos, 25,7 mm skersmens, pagamintas iš tombako. Ženkliuko averso centre baltame fone yra pavaizduotas LTOK logotipas, o jam iš šonų – dvi Lietuvos Respublikos trispalvės vėliavos. Averso viršuje puslankiu yra užrašyta „LITHUANIAN 2008 OLYMPIC TEAM“. Averso apačioje puslankiu užrašas: „BASKETBALL“. Reverse yra priesagos – „drugelis“. Ženkliukas pagamintas Kinijoje.

Muziejininkas Tomas Petrauskas

Ekspонатус pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Voruta®
Visos prekių ženklo teisės saugomos

Prenumeratos indeksai
0135, 0136

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Zemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

© Voruta, 2016. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondo (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

© Voruta, 2016. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šeštieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. as.LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktoriė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 12 66, „Tėlėz“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdinto AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadalnykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks.: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Valentinas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych-Šochienė (publicistika), Martynas Buivys (internetas).